

13057

CSALÁDI REGÉNYTÁR

AZ ÁLOMGÉP

ooooooooo IRTA oooooooooo

CLÉMENT VAUTEL

oo FRANCIÁBÓL FORDITOTTA oo

KERTÉSZ KÁLMÁN

A Szent-István-Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesítette a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indított, mely a maga nemében egyedülálló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszersmind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, amelyek sem hitüket, sem erkölceiket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatnak*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos kötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. sz.) vagy könyvkereskedésében (Budapest, IV., Kecskeméti-u. 2.), valamint minden fővárosi s vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár“-ból

megjelentek (ár kötetenkint 1 korona):

I. és II. kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta Montal Mária. Fordította Szentannai. — D'Arbont ezredes három párba. Elbeszélés. Irta Bengny d'Hagerne. Fordította dr. Rada I.

III. kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta Cyprián.

IV. kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta C. De Lamiraudie. Ford. A. Vilma. — Hol a boldogság? Elbeszélés. Irta Minna Canth. Finnől fordította Bán A.

V. és VI. kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta X... grófnő.

VII. és VIII. kötet.

Éliane. Regény. Irta Graven Ágostné. Fordította dr. Rada I.

IX. kötet.

Rajzok a kuruevilágból. Irta Kincs István.

X., XI. és XII. kötet.

A vértanú szellem. Történeti regény. Irta Filó Károly.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta Büttner Julia.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta Buol M. Ford. Sziklay János.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta Andor József (Cyprián).

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította Jándi Bernárdin.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta Csapódi Istvánné. — Psyche lámpája. Elbeszélés. Irta Léon de Tinseau. Fordította A. V.

XIX. kötet.

Hrícz és az úrfi. Elbeszélés. Irta dr. Franko Iván. Fordította Zsátkovics Kálmán.

XX., XXI., XXII. és XXIII. köt.

A leánymamák fia. Víg regény. Irta Kincs István.

XXIV. és XXV. kötet.

A hiábavaló gazdagság. Irta Jeanne Mairet. Francia eredetiből fordította dr. Rada István. — Az utolsó betét. Elbeszélés. Irta Mrs. Bartle Teeling. Angolból ford. G. M.

XXVI. kötet.

Falusi történetek. Elbeszélések. Irta Vértessy Gyula.

XXVII. kötet.

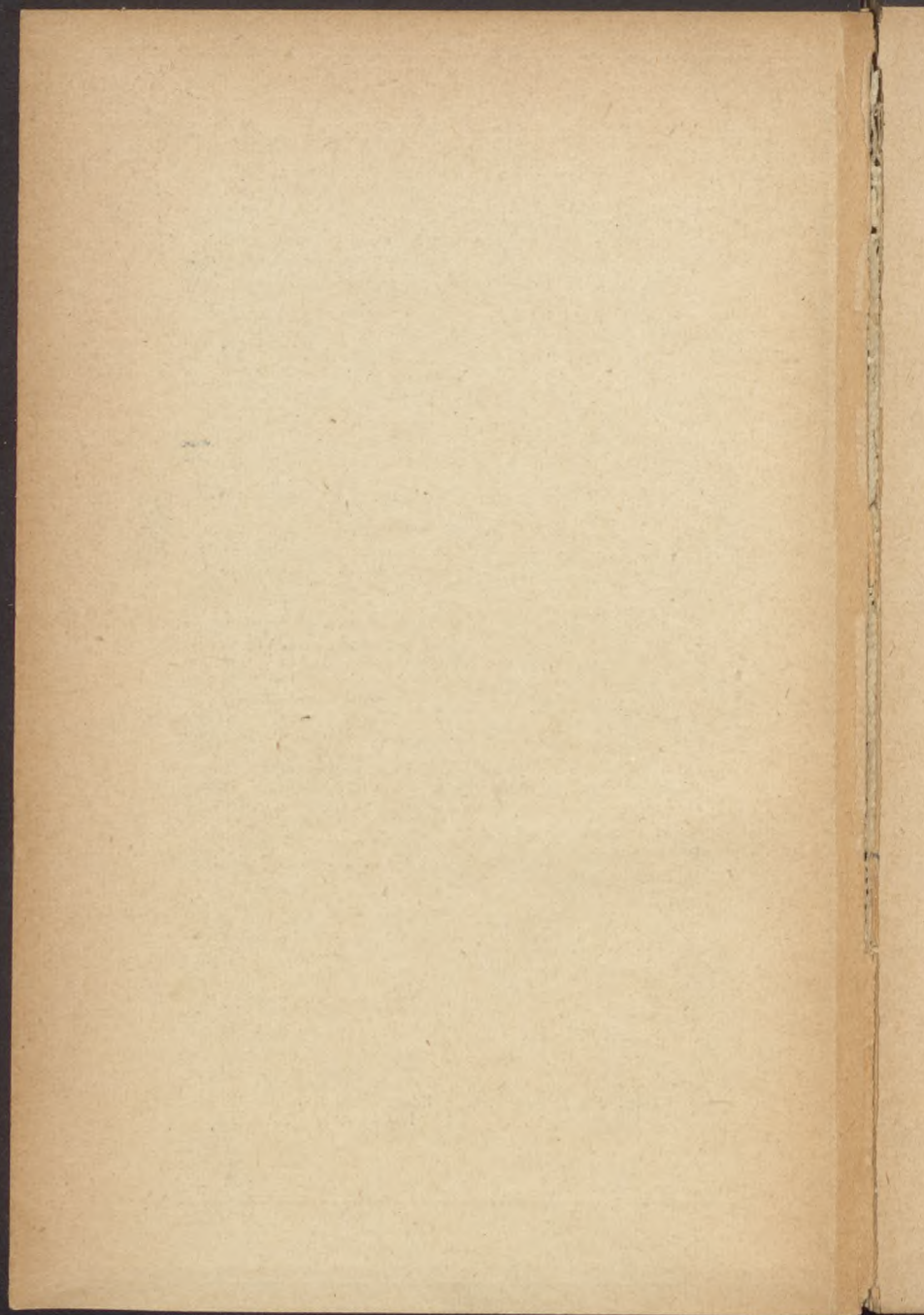
Az ezer tő országából. Finn elbeszélések. Finn eredetiből fordította Bán Aladár.

XXVIII. és XXIX. kötet.

Budai históriák. Irta Tarczai György.

XXX. kötet.

Karassó mellől. Elbeszélések. Irta Neumayer K. Dezső.

AZ ÁLOMGÉP

REGÉNY

Irta

CLÉMENT VAUTEL

Francia eredetiből fordította

KERTÉSZ KÁLMÁN

BUDAPEST

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

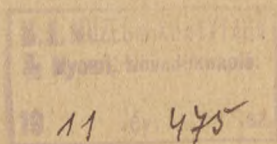
1911.

~~2. sz. 9
6982/1.~~

13057/62

~~26628~~

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.

AZ ÁLOMGÉP.

Itt az ideje, hogy újra megtárgyaljuk részletesen azokat a titokzatos és egyszersmind tragikus eseményeket, melyek a legutóbb lefolyt néhány esztendő alatt felforgatták egész Franciaországot.

Köztudomású dolog, micsoda rémes drámába keveredtem én; abba a rémes drámába, melynek következményei érezhetők lesznek még ezután is több századon át. Ám azok a tökéletlen és nagyon is hiányos röpiratok, melyeket ellenségeim kiadtak, az én szereplésemet teljesen elferdítve adják elő. Tartozom azoknak, akik barátaim maradtak, tartozom nevemnek, multamnak, becsületemnek azzal, hogy a tényeket az igazság pártatlan megvilágításában ismertessem meg a világgal. Száműzetésem sötétségéből, ahová a halálos és ma még hatalmon levő gyűlölet taszított, ezért írtam meg ezeket a történelmi hitelességű sorokat, részrehabilitatuln, elfogulatlanul, hideg tárgyilagossággal.

ELSŐ RÉSZ.

Az F-gép.

Az 1898. év májusában gondoltam először arra, vajjon nem volna-e lehetséges azt az agybeli túl-ingerültséget, amelyet álomnak nevezünk, tetszés szerint létrehozni és irányítani, szabályozni? Nem bocsátkozom itt tudományos lélektani fejtegetésekbe, melyeket nagyon kevés olvasó kísérne figyelemmel és értene meg. Elegendő lesz csak annyit mondanom, hogy kutatásaimban és kísérletezéseimbeneleinte Flourens, Claude Bernard, Jackson Ferrier, stb. észleletei vezettek, továbbá Branly dr. és Marconi találmányai; később aztán saját észleleteim az emberi agy működésére vonatkozólag. Egyébként azonban — teszem pedig ezt filantrópikus szempontból — végső lehelletemig magamba zárom a titkát annak a találmánynak, mely — minthogy rosszul értették meg és főképp rosszul használták föl — a szenvedés egy új nemével gyarapította az emberiség bajainak amúgy is hosszú sorozatát.

Tanulmányaimat bizonyos eszméknek az agy bizonyos tekervényeire való lokalizálására vonatkozólag folytattam és arra a következtetésre jutottam azokból, hogy ez agytekervényekre gyakorolt bizonyos mechanikai hatásokkal igenis lehetséges azokat az eszméket az agyban előidézni. A Hertz-féle

hullámok, ezek a láthatatlan csápok, a téren keresztül vetítve, igenis gyakorolhatják az emberi agyra ezt a hatást, amelyet aztán irányítani lehet. Aszerint, amint egyik vagy másik tekervényre hatnak, ilyen vagy olyan eszmék vagy benyomások (ez az utóbbi szó fejezi ki és tartalmazza az én egész rendszeremet) hagynák jegyüket az álmok titokzatos billentyűzetén. Nos, hát vajjon nem volna-e lehetséges ehhez a billentyűzethez egy gépet szerkeszteni, hasonlót ahhoz, mely emberi közreműködés nélkül a zongorával, orgonával, hárfával játszatja az előre kiválasztott dallamokat? ... Arra a meggyőződésre jutottam, hogy igenis ez lehetséges. És kísérletet kísérlet után folytatva, egyszer csak sikerült megalkotnom a gépet, mely működésbe hozatván, *kényszerít* minden alvó embert, hogy ezt vagy azt álmodja, amit t. i. a gép vezetője akar.

Mikor készen volt az *F*-gép, elmondhattam, hogy kezem alatt működik az álomgyártó gép — az álomgép! ...

Eleddig eszem ágában sem volt, hogy ezt a mechanizmust iparszerűleg hasznosítsam. Kizárólag a tiszta tudományért lelkesülve, minden hátsó gondolat nélkül dolgoztam. Ki mondhatta volna meg nekem akkor, hogy találmányomnak az lesz a végzete, hogy felforgassa Franciaországot s közvetve az egész világot?! ...

Az tény, hogy én nem láttam egyebet gépemben, mint egy tudományos kuriózumot; bizony soha sem hittem volna, hogy ez a gép egykor szociális szerepet fog játszani, sokkal nevezetesebb szerepet, mint a gőzgép vagy a táviró.

Természetesen, mielőtt művem a tudós világ vizsgálata alá bocsátottam volna, előbb számos kísérletet végeztem vele saját magamon és a környezetembeli személyeken. Ezek a kísérletek egyre

bátorítóbbak és döntőbbek lettek és egyszer csak elérkezett a nap, amikor egy tökéletes készülék birtokában lévén, az álmok korlátlan urának nevezhettem magamat. Csupán gépem hathatós hullámain kellett rávetítenem az agy azon részeire, ahol a gyönyör, a látás, a hallás, a félelem stb. benyomásai székelnek, hogy a kísérleti személyt a szerelem álomképeibe merítsem, hogy láttassak vele káprázatos tündérképeket, hallassak vele mennyei harmóniákat, vagy kiállassam vele irtózatoss rémek borzadalmait. Természetesen ezek az álmok a részletekben különböznek az illetők vérmérséklete, kora, intelligenciája szerint; de azért mindnyájan egyaránt engedelmeskedtek az én teremtető akaratomnak, mely gépemnek pusztán fizikai erőit használta föl.

Első kísérleteimet csupa kételkedés fogadta. Ők ugyan alvásuk közben csakis azt álmodták, amit én akartam; de fölébredésük után nem akarták elhinni, hogy valami összefüggés volna az ő álmaik és a gép között, mely ragyogó érclemezeivel, nesz-telenül forgó kerekeivel ott működött nyoszolyájuk mellett.

Ekkor elhatároztam, hogy nyilvános kísérlettel lépek föl.

Elfogulatlanságom bizonyosságául itt közlöm azt a cikket, melyet a bemutatás után való napon tett közzé a *New-York Herald*, egyike azoknak a lapoknak, melyek a döntő bizonyíték előtt kiméretlen gúnyral csipkedtek.

Itt következik a cikk hű fordításban.¹

¹ *The New-York-Herald*, 1902. március 1. szám, 4. oldal, 3. hasáb.

Csodálatos kísérlet.

Dr. Lessna meghívása. — A Tocqueville-utcai éjjeli menedékhelyen. — Az álmogép. — Álmok bűvölete a fájdalmas valóság után. — Egy csodálatos találmány.

Tegnapelőtt a *New-York Herald* szerkesztősége levelet kapott, mely így szólt :

«*Lessna tanár tisztelettel meghívja a New-York Heraldot egy mechanikai szuggeszciós kísérletre, a Tocqueville-utcai éjjeli menedékhelyen. A kísérlet f. évi február 28-án pontban esti 10 órakor fog megtörténni.*»

Ennélfogva tegnap este, öt perccel 10 óra előtt egybegyűltünk a menedékhely udvarán több párisi újságírótársunkkal együtt, akik közül megemlítjük a következőket : Jules Huret a *Figaro* részéről, Gustave Téry a *Matin*, Ludovic Naudeau a *Journal*, Raoul Aubry a *Temps*, François de Tesson a *Liberté*, Marcel Hutin az *Echo de Paris* részéről stb. A többi megjelentek közül megjegyeztük ezeket : Branly dr., Doyen dr., Foveau de Courmelles, Clémenceau szenátor, Bourgeois képviselő, Arthur Meyer, Jules Claretie, Stéphane Lauzanne, Étienne Charles, Jean Finot, Henry de Weindel. Az éjjeli homályban is sikerült a kalapfátylak alatt fölfedeznünk Greffulhe grófnő, Bartet, Juliette Adam, Séverine urhölgyek arcát.

Pontban 10órákor bevezettek minket egy terembe, mely a menedékhely igazgatóságának irodául szolgál ; ott várt már reánk Lessna dr., hogy előadja kísérlete célját.

Lessna tanár, aki magas termetű szőke ember, átható tekintettel, hajlott vállakkal, professzoros külsővel, néhány szóval megmagyarázta, hogy neki sikerült hatalma alá hajtania azt, ami a legtüné-

kenyebb, a legmegfoghatatlanabb dolognak látszik: az álmot.

— Hogy eloszlassam a kétkedést — mondotta — amelyeket előre látok s amelyek ilyen dologban teljesen jogosultak, meghívtam önöket, hogy legyenek jelen egy kísérletnél, mely — úgy hiszem — meg fogja győzni a leghiteltlenebb kétkedőket is. Kísérletem a következőkben áll. A szomszéd teremben alszik negyven szegény ördög, akik ezen a mendék-helyen kerestek ideiglenes szállást. Ezek a nyomorultak most tényleg mély álomba vannak merülve, hiszen legtöbbjük már régen nem aludt ágyban, de még fedél alatt sem. Álmodnak-e most, nem tudom. Alvásuk talán nagyon is mély ahhoz, hogy agyuk élhessen és működhessék a Semmi téreiben, amelybe elmerültek. Ha álmodnak, azt hiszem, bátran föltehetjük, hogy legtöbbjük az álom világában is csak nyomorúsággal, gonddal és reménytelenséggel telt életét folytatja. Uraim, az én szándékom az, hogy áthelyezzem őket egy tündérországba, ahol fölébredésük pillanatáig tökéletesen boldogok lesznek. Önök aztán kikérdezhetik őket és meggyőződhetnek arról, hogy az álmkép, melyet gépem diktált nekik, csakugyan mindnyájuknak gyönyörű álom volt, melyet keservesen fognak sajnálni, mikor visszaadjuk őket a szomorú valóságnak.

Néma csöndben hallgattuk Lessna szavait. Amint az asztalon levő mécses homályosan rávilágított, arcán idegenszerű kifejezést láttunk. Vajjon nem a Hoffmann fantasztikus mesevilágába jutottunk?

— Egy kérdést — szólt valaki közülünk. Ha az ön pszicho-elektrikus hullámai hatást gyakorolnak az alvó ember agyára, miért nem tudnak hatni az ébren lévő ember agyára is?

— Azért — felelt Lessna — mert ha ilyen eredményt tudnék elérni, akkor nem az álmgyártó

gép feltalálója lennék, hanem a gondolatgyártó gépe. Majd egyszer talán az is meglesz . . . De most egyelőre áramaim csupán a szabad elhatározási képességüktől megfosztott agyaknak tudnak parancsolni.

Meg kell itt jegyezni — tudósítói tisztünk parancsolván, hogy mindent elmondjunk — hogy a jelenlevők legnagyobb részének ajkain a kétkedés mosolya játszadozott.

Lessna észrevette ezt.

— Uraim, itt az ideje, hogy elkezdjük. Az első álom a legkedvezőbb a kísérletre.

Amint a háló terem felé mentünk, Gustave Téry megjegyezte :

— Azt hiszem, inkább mi magunk álmodunk.

Nesztelenül léptünk egy hatalmas terembe, ahol aludtak, vagy inkább hortyogtak valakik, akik a sötétben láthatatlanok voltak. Nem tudom, miféle érzés lepte meg társaimat; de engem valami kellemtelen, nyomasztó érzés, valóságos szorongás fogott el . . . Elgondoltam mindazt a sok szenvedést, mindazt a sok nyomorúságot, ami ezen az éjszakán itt ebben a komor teremben lelt menedékhelyet . . . Mellettem nyult el két priccs, szűk, mint a koporsó, halványan megvilágítva egy pici villanylámpától, mely hideg fehér fénysugarat vetett a sötét árnyba. Az egyik priccsen egy suhanc, szinte gyermek még, aludt ökölbe szorított kezekkel. A másikon egy öreg ember, torzképszerű arccal, csillogó szemekkel bámult reánk. És amint fölismerte a homályban szalonruhánkat, cylinderünket, komoly képünket, azt hitte, a hatóság emberei vagyunk és keserűs humorral fordult hozzánk :

— Áh, talán elvetették a főlebbezésemet ? Akkor legalább adjanak egy cigarettát és egy kupica rumot !

Azután az igazi csibész gondtalanságával elfordult, fejét befefürta a vánkosába és úgy tett, mintha újra elaludnék.

Eközben Branly dr. Lessna tanárhoz lépett és halkán kérdezte:

— Hol van a gép?

— Itt van — felelte a föltaláló és a terem egyik sarkába vezetett minket s rámutatott egy igen komplikált gépre. Temérdek ragyogó ércfonál futott keresztül-kasul finom kerek között. A gép egyik felét vaslemez borította, melynek kerek előlapján egy elefántcsont-lap volt, azon pedig billentyűzet, olyan gombokból, amilyen a villanyos csengetyűké. A sötétben nem láthattuk jól minden részletében ezt a gépet, melyen egyébként semmi különös látnivaló nem volt. Branly dr. a gépezetre hajolt és úgy vizsgálta néhány percig nagy figyelemmel; aztán rövid kérdéseket intézett a gép technikájára vonatkozólag Lessnához, aki néhány szóval válaszolt.

Ezután a feltaláló halkán szólt:

— Egy negyedóráig ezekkel az alvókkal olyan álmokat fogok álmodtatni, amelyekben tapasztalni fogják azt a gyönyörűséget, ami nekik a legkedvesebb volna, de amit a való életben semmi esetre sem találnak meg, tudniillik azt fogják álmodni, hogy pompás ebédet esznek. Megindítom az áramot. Kezdődik a kísérlet.

Lessna egyik kezével fölemelt egy emeltyűt, a másikkal megnyomta a billentyűzetet. Villanyszikrák pattogtak elő kékes villogással s a gép valami belső vibrációtól erős rázásba jöve, élni kezdett érc- és acélidegeinek összes energiájával...

Mindez összevéve első pillanatra képzelődésnek és egyszersmind komikusnak tetszett... És mialatt a percek multak, megfigyeltem Lessnát. Ott állt mozdulatlanul, merev tekintettel, szenvtelen arc-

cal, keze folyton az emeltyűn. Branly és Fulgence Raymond dr. körül e különös látvány tanúi halkan cserélték ki észrevételeiket, benyomásaikat. Látam, hogy a nagyszájuak is fegyverszünetet tartanak, mert őket is, miként jómagunkat, feszélyezett-séggel és kíváncsisággal vegyes benyomások tartják fogva. Mert végre is, ha a kísérlet sikerül, nem gazdagodik-e a tudomány egy új, csodálatos talál-mánnyal? Ime egy gép acél- és rézszerkezettel, először gyakorol egyenes és kiszámított hatást arra a másik gépre, melynek szerkezete olyannyira komplikált és olyannyira ismeretlen: az agyra... Készen áll a híd az anyagtan világ közt, ahol a gondolatok, az álmok játszadoznak, ahol szárnyra kél a képzelet, — és a pusztán fizikai és anyagi világ közt...

Ezekbe a reflexziókba voltam elmerülve, midőn Lessna dr. megszólalt az ő szelid hangján:

— A negyedóra elmúlt. Most tessék próbát tenni, kikérdezni a kísérleti személyeket, akármelyiket.

Ám a sötétben visszafelelt egy hang:

— Hogyan? Föl akarja ébreszteni ezeket a szerencsétleneket, akiknek talán csak erre az egyetlen éjszakára adatott meg a boldogság, hogy ágyban hálhatnak?! Egyetlen éjszakájuk van a melegre, az alvásra, a jólétre és most ettől is megfosszuk őket?! Nem, nem, megkérdezzük őket holnap. Majd visszajövünk ide.

Megismertem ezt a hangot: a jólelkű, melegszívű Séverine hangja volt. Ámde a tudósok és az újságírók ugyan keveset törődtek a csavargók alvásával s maga a menedékhely igazgatója rázott föl könyörtelenül egy széles és napbarnította arcú alvót.

Az ember morogva fordult meg és nyugtalanul nézett reánk.

— Legyen nyugodt — mondá neki az igazgató. — Csak feleljen a kérdésekre : álmodott most, mikor fölkeltem ?

— Álmodtam.

— Mit ?

A csavargó szemeit dörzsölve felelt :

— Mit is ? ... Ah igen, azt álmodtam, hogy finom levest eszem. Ah, micsoda levest ! De még egy nagy pohár bort is ittam rá.

Egyik hölgyünk felkiáltott :

— Hah, borzasztó !

A csavargó még morogta :

— Még most is meleg a gyomrom tőle !

A szomszéd ágyhoz léptünk. Egy sovány férfi aludt ott, hosszúhajú, széles homlokú ; olyan zülölt poéta formájú, a tüdőbajosok jellegzetes sipoló lélekzetével. Fölkeltették, föltették neki a kérdést. Álmodozó hangon felelt :

— Miért ébresztenek föl ilyen álomból ? Azt álmodtam, hogy nagy fényes vendéglőben ülök asztalnál egy gyönyörű hölgygel, mondjuk Lanthelme-mel, akinek darabomban a főszerepet kell játszania. Megigérte, hogy elolvassa a kéziratomat ... Két éve ! Igen és ettünk marennesi osztrigát, finom lúdmájpástétomot és egyéb pompás dolgokat, aminőket az akadémikusok szoktak enni. És ittunk pezsgőt, én rendkívül szellemes voltam és bájos tolmácsnőm szemepárja csillogott, tündöklött, mint két csillag ... Ah, miért ébresztettek föl ! ?

A harmadik alvó erős német kiejtéssel beszélt :

— Éppen izé, *Weihnachten* volt ... és én barátaim között voltam, odalent, Nürnbergben és szememet elvakította a karácsonyfa sok pici lángja ... Összes barátaim együtt voltak, mint egykor régen, pedig a legtöbb már a sírban van ... A tányérokban párolgott az illatos kolbász, ponty és befőtt és mi

vidáman üritgettük az ó rajnaival teli kancsókat . . . Sajnos, csak álom volt ! . . . Hagytak volna tovább aludni . . . oly nagyszerűen éreztem magamat . . .

Nyolc, tíz, tizenkét hajléktalant kérdeztünk ki így. Egyet kivéve, aki makacsul hallgatott és egy másikat, aki nem tudott visszaemlékezni álmára, mindannyian oly feleleteket adtak, amelyek a nevelésükből, fajukból, multjukból érthető változatok mellett egyaránt azt bizonyították, hogy az álomgép működése tökéletes és precíz volt.

Nekem, az egyszerű tudósítónak, nem feladatomban, hogy mindezekből bárminemű következtetést vonjak le. A tudósok, akik velem együtt a mult éjszaka ott voltak a Tocqueville-utcában, nem hagyták magukat meginterjúholni. Így hát megvallom, nagy zavarban vagyok, de ezt mindenki érthetőnek fogja találni, mikor hazatérve a szerkesztőségbe, ime sietve leírom ezt a hű tudósítást a kísérletről, mely ismeretlen perspektivákat nyit a tudomány előtt.

A kísérletet követő napon megjelent összes tudósítások megegyeztek — nem ugyan alakban, hanem a lényegben — ezzel az elegendőképen kimerítő és pontos tudósítással.¹

¹ Ez alkalommal megemlítem, — igaz, hogy kissé későn — azt a cikkekcskét, amely erről a dologról a *Gil Blas*-ban jelent meg, s amelyben a névtelen cikkíró találmányomról szólván, így elméskedett:

«Mindez igen szép; de ki tudja, vajjon azok az «alanyok» ott a menedékhelyen nem voltak-e cinkostársai a «fel-találónak?»

Azt hiszem, ma már fölösleges erre a megjegyzésre válaszolnom.

Eladok álmokat!

Hát biz' én másnap híres ember lettem. Napokig egyebet sem tettem, mint riporterekkel és fényképészekkel vesződtem. Találmányomat megverselték az összes lapok és temérdek karrikatura jelent meg szegény fejemről a világ összes élclapjaiban.

Minden tudós találmányommal foglalkozott; némelyek meghódoltak neki, mások leszólták. Kaptam rengeteg ajánlatot, gratulációt, még attól a cinikus plagizátortól is, aki minden új találmányról kijelenti, hogy annak első ideája az ő agyában termett, s így akar olcsó és könnyű dicsőségre szert tenni.

A rendkívül heves polémiák folyamán, melyeket az álmogép támasztott, a menedékhelyen bemutattott kísérletemet néhányszor meg kellett ismételnem másutt is.

Igy például Detaille híres festményétől inspirálva, a Château d'Eau-kaszárnya egy prózai termében fölidéztem az alvó katonákban a «revanche» dicsőséges délibábját. A Saint-Louis-liceum egyik hálótermének összes növendékeit arra az álmra kényszerítettem, hogy szigorlatoznak és megbuknak; a Saint-Lazare börtönben, a romlott nők osztályán gépem a tisztas anyaság csodás álmát diktálta a fegyencnőkre. Sőt — ami még érdekesebb — három gonosztevővel, akik rettentő bűnök miatt halálra voltak ítélve, azt álmodtattam, hogy az erkölcsi és politikai tudományok akadémiaja tagjaivá választotta őket. E miatt meg is támadt engem néhány hírlap, azt vetvén szememre, hogy — tapintatlan voltam. Ezt különben ma már készséggel elismerem magam is.

Emlékszem, ez alkalommal ezt a meglepő kritikát hallottam (Bertillon mondotta):

— Az ön találmánya rettenetes, mert megfosztja a bűnösöket és gonosztevőket az őszinteség egyetlen alkalmától, amely hazugsággal és képmutatással telt életükben kínálkoznék nekik. Akkor legalább, mikor álmodtak, eddig ők maguk lehettek, azok lehettek, amik; ma már álmukban is hazudniok kell.

Én aztán általánosítottam ezt a kritikát. Elismertem, hogy bizony erkölcsi szempontból az én gépemet könnyen lehet bűnösnek, szentségtörőnek tekinteni. Vajjon ugyanis volt-e jogom megdönteni azt a legfőbb jogot és szabadságot, melyet a leg-rabszolgább ember is élvez az álomban? Nem tagadhattam, hogy gépem sérti a kísérleti egyének agyának intimitását, mert hiszen gépemmel szemben egyszerű befogadói lettek azoknak az érzéseknek, melyeket én kényemre-kedvemre rájuk kényszerítettem.

De nem vesződtem tovább e skrupulusokkal. Ebbenazegyben igazi tudós voltam: hadd haladjon a tudomány a maga útján s ne törődjék fölfedezéseinek következményeivel.

Egy szép napon egy ismeretlen úr látogatott meg. Névjegyén ezt olvastam:

Georges Waltner

17. Boulevard Haussmann.

Ez a Waltner nagyon választékosan öltözött és bódító folyékonyssággal beszélő uriember volt. Arca csodálatosan mozgékony, de szemei valami keménységet tükröztek, mely egyszerre megkapott engem. Mintha most is látnám, amint egy rozoga zsámolyon ül poros és túlzsufolt laboratóriumom egyik sarkában s amint folyton beszélve, szünet nélkül forgatja

gyűrűkkel megrakott ujjai körül vastag óraláncát. Nagyon élénken megőriztem emlékezetemben ennek a kis, csillogó és fecsegő embernek a képét. De mikor először láttam, gondolhattam-e, hogy ez a beszélgetés lesz magva a szörnyű eseményeknek, amelyeknek a világ tanúja leendett ?!

— Kérem, én azért jöttem — mondá Waltner, miután elhalmozott túlzó bókokkal — mert kerestem és megtaláltam az ön álomgépének legpraktikusabb hasznosítását.

— Legpraktikusabb ? Hogyan ?

— Akarom mondani — ó ezek a tudós urak ! — üzleti értékesítését.

Meghökkentem ; és látogatóm éles szemét ez nem kerülte el.

— Üzleti, igen — de ez a szó ne rémítse meg önt. Föltétlenül tisztességes értelemben kell venni. Azt is kijelentem, hogy tervem filantrópikus alapon áll.

Waltner száraz nevetést hallatott és folytatta :

— Úgy látom, nem is sejti, hogy üzlet és filantrópia gyakran párosul. Ez már nagyon régi igazság. Gondoljon csak azokra a kortársainkra, akik dacára a sorstól kapott adományaiknak, igen keserves életet élnek idelent. Ó mily szerencsétlenek szegények ! Az életük vagy siralmasan egyhangú vagy pedig tele van kegyetlen kiábrándulásokkal, szörnyű szerencsétlenségekkel, vagy — a mi még rosszabb — azokkal az apró kellemetlenségekkel, melyek a legszívósabb embert is öngyilkosságba kergetik. Igazán, a gazdag, a dúsgazdag emberek azok, akik remegve látják hasadni a hajnalt, mely a születendő napra csupa rosszat ígér, és éppen ezért ritkán kelnek föl délelőtt. Lessna úr, se ön, se én nem tudjuk nekik megszerezni azokat az örömöket, ideális élvezeteket, melyeket ők hiába hajszolnak

az élet, a valóság tengernyi akadályain keresztül. De ha ön akarja, ön szerezhethet nekik legalább bűvös éjszakákat, a gyönyör és ifjúság ezeregy éjszakáit, melyeknek ön lesz az osztogatója. Filozófiai különlegesség ez, ugye ; de tény, hogy a szerencse e nyomorultjai önnek köszönhetnek azt az egyetlen szerencsét, amit még remélhetnek : t. i. hogy legalább édes álmaik lennének. Ezt a szerencsét, ezt a boldogságot pedig kétségkívül szívesen megfizetnék ők drága pénzzel !

Szúrósan a szemébe néztem ennek az embernek, aki így mert velem beszélni.

— Mit akar ebből kihozni ? — kértem. — Én még most nem gyárthatok álmokat raktárra, hogy skatulyákba rakjam, rózsaszín szallaggal átkötve, mint a bombot és szállítsam utánvétellel.

— Igaz. De mennyiért adná el a gépét ? Tudok rá vevőt . . .

Ez már sok volt. Ez az ember csúfot űz belőlem. Adjam el a gépemet, azt a művet, mely egész életemet jelentette, elképzelhetetlen eredményét minden tehetségemnek, melyet egyetlen eszme szolgálatára szenteltem ? !

Hogy végleg elvegyem a kedvét, így feleltem :

— Hogy mennyiért adom el a gépemet ? Egy milliónál alább nem !

Waltner arcán egy izom sem rándult meg. Nyugodtan, mintha valami banális üzletről volna szó, mondotta :

— Helyes. Mikor csináljuk meg az adásvevési szerződést ?

Minthogy egy szót sem tudtam felelni, folytatta :

— Most rögtön szolgálhatok egy csekkel az egész összegről. Már ki van állítva, csak az összeget kell beleírnom.

Egy millió ! . . . Igaz, hogy nem vagyok a pénz

rabja. Szükségeim és életmódom szerények. Azonban ez a millió, amit most nekem felajánlanak, a mi már szinte az enyém, csak a kezemet kell kinyujtanom érte — ez a millió elkábított. Zavarom azonban csak egy pillanatig tartott. Összeszedtem magam és éppen vissza akartam utasítani az ajánlatot, mikor Waltner, jó lélekismerő lévén s leolvassván arcomról gondolataimat, megelőzött.

— Ez, amit én önnek ajánlok, ez nem egy úgynevezett jó üzlet. Ez egy jócselekedet. Aki engem ideküldött, a legboldogtalanabb ember a föld hátán. Neve: Wilkinsen Alfréd.

— Hogyan?! — kiáltottam föl. Wilkinsen, az amerikai milliomos?

— Ő.

— Hát lehetséges az, hogy ő, a fiatal, mérhetetlenül gazdag ember, akit a jóbarátok serege vesz körül, a ki megvette a német császártól az Achilleiont s azt a költők, zeneművészek s a világlegszebb hölgyeinek tündéri paradicsomává varázsolta: lehetséges, hogy Wilkinsen Alfréd odáig jutott volna, hogy azt a nyomorúságos, csalóka, tünékeny boldogságot hajszolja, amit az álmok nyujtanak?!

— Úgy van. Wilkinsen már öngyilkosságot tervezgetett, midőn hírét vette az ön találmányának. Magához hivatott. Az kevésbé érdekli önt, hogyan kerültem én összeköttetésbe ezzel a szánalomraméltó emberrel. Elég annyit mondanom — ez nem titok — hogy én Wilkinsen bizalmasa vagyok; engem bízott meg, hogy szórakoztatásáról gondoskodjam. A korfui kastély az ő műkincseivel, eleven istennőivel, újra föltámadott görög bölcseivel, művészeivel, artistáival, színészeivel és színésznőivel — ez a földi Éden, ahol Wilkinsen most unatkozik: ez az én művem. Tehát en-

gem bízott meg, hogy önnel tárgyaljak az ön csodagépének megvételéről, mely ha nem is terem valóságos boldogságot, de legalább az álmokban található boldogságot nyújtja. Hiszi ön, hogy volna kétféle boldogság? És melyik az igazi: az-e, amely elérhető, kézzelfogható, a miről a poéták ábrándoznak, vagy az, amely elenyészik, eltűnik, mihelyt megérintik? Kedves Lessna úr, én nem vesződöm ennek a problémának megoldásával. Megbizatásom csupán annyi, hogy hivatkozzam nem a nyereségvágyra, ami önben — látom — nincs, hanem az ön jóságára, részvételére, melyet ön nem tagadhat meg az emberek legboldogtalanabbjától.

Ezek a szavak meghatottak... Ó, miért is nem maradtam akkor érzéketlen! Miért is nem dobtam ki ezt a Waltnert, akinek beavatkozása életem folyásába olyan rettenetes következményekkel járt!

Kerestem valami ürügyet a válasz elhalasztására (mindenesetre tagadó válasznak kellett volna lennie) és így feleltem:

— Hát hiszen nem mondom, hogy nem — — De előbb szeretném megismerni Wilkinsent.

— Ezt a kívánságát természetesnek találom. De a fő, hogy elvben —

— Nem mondom, hogy nem — ismétlem. De ez még nem jelenti azt, hogy igent fogok mondani. Wilkinsen itt van Párisban?

— Egy hete. De Páris máris untatja és már vissza is akar utazni. Tehát, ha úgy tetszik, azonnal mehetünk hozzá. A Murillo-utcában lakik, a Monceau-park közelében; automobilomon pár perc alatt ott vagyunk.

— Helyes. Menjünk hát.

Nem irom le sem a csodálatos palotát, amelyben Wilkinsen lakott, sem magát a milliomost, akit

halálos féreg emésztett, melyet a legválogatottabb gyönyörök sem tudtak többé legyőzni. Különben is a palotát már nem egyszer leírták a lapok és ismertették annak lakóját, akit az amerikaiak úgy hittak, hogy *the sadest man in the World*, a világ legszomorúbb embere.

Wilkinsen ezzel a szóval fogadott:

— Hozza a gépet?

Tagadó válaszként nagyon felizgatta.

— Hát mikor kapom meg? Már ma is akartam használni. Az éjjelre olyan álmot akartam, amiben nem fáj a fejem, amiben étvágyam van, amiben a nőket vonzóknak találom, amiben dalolok, amiben nevetek — szóval: amiben boldog ember vagyok. Kérem, könyörgöm, tegye meg, hogy a gép ma este már hálószobámban legyen.

Keserű mosollyal tette hozzá:

— Az ön gépe lesz ezután az én kedvesem, egy kedves, aki sem önző, sem zsarnok, sem fecsegő, sem tunya, sem hazug — egy kedves, aki nem csal meg soha!

Wilkinsen arca oly égő reményt tükrözött, hogy igazán nem voltam képes megtagadni kérését. De hiszen miért is tagadtam volna meg? A találmánynomnak vajjon egy pusztán tudományos kuriózumnak kelljen maradnia? Vajjon nem volt-e kötelességem, hogy gépemet — amennyire lehet — a boldogítás eszközévé tegyem?

Igy aztán én, aki azzal az elhatározással jöttem ide, hogy nemet mondok, szépen odaigérttem a gépemet már ma estére...

— De ki fogja kezelni? — kérdeztem. A betanítás hamar megy ugyan, de mégis csak okvetlenül szükséges. Meg aztán mikor a gép működésben van, akkor is kell egy gépvezetőnek felügyelnie rá.

Waltner szólt itt közbe.

— Majd én leszek a gépkezelő. Ön megmutatja, hogyan kell — a többi az én dolgom.

— Nagyon helyes. Tehát délután átszállítom a gépet ide s az ma estétől kezdve Wilkinsen úr rendelkezésére áll.

A milliomos forrón megköszönte s amint menni készültem, így szólt :

— Azonnal kiállítok önnek egy utalványt a millió frankról ahhoz a bankhoz, amelyet most lesz szíves megjelölni.

Én már egészen megfeledkeztem a dolog üzleti oldaláról. Ellenségeim bizonyára nem fogják nekem elhinni — talán még jóbarátaim sem — : már eszem ágában sem volt a millió. Becstelennek tűnt volna fel nekem az a gondolat, hogy én most azért jöttem légyen ennek a modern Krózusnak a házába, hogy élvezetét találmányom javára megvámoljam, ha még oly csekély összeggel is. Én nem vagyok kalmár, igazán nem, és nem türtem volna, hogy azt higgyék rólam : a pénz ördöge csábított.

— Nem ! — feleltem tehát határozottan. — Nekem nem kell az ön milliója. Különben a gép sem ér annyit.

Wilkinsen félig fölemelkedett karosszékéből :

— De igenis, hogy megéri a föld minden kincsét, mert azt képes nyújtani, amit a szerencse nem teremthet : feledést és illúziót. Aztán meg nézze, ez a gép önnek idejébe, pénzébe került —

— Az mellékes. Tartsa meg, kérem, a millióját. Ezzel a pénzzel ön sokkal több jót tehet maga körül ; meg aztán az én szegény gépecském amúgy sem nyújt valóságos, reális boldogságot.

— Engedje meg, hogy egy indiskrét kérdést tegyek. Semmi sem kötelezi önt, hogy feleljen rá. Mennyibe került önnek a gép ?

— Ötvenezer frankba. De ebben benne vannak

azoknak a gépeknek költségei is, melyek találmánymom fokozatos fejlődését jelzik.

Wilkinsen hallgatott pár pillanatig, magas homlokát mély ránc barázdálta.

— Igaza van — szólt végre. Ezzel a millióval sok embert boldoggá tehetek. De ehhez szükségem van az ön segítségére.

— Hogyan ?

— A gép önnek ötvenezer frankjába került. Tehát egy millió frankért húsz ilyen gépet kaphatok.

— Igen, de nincs.

— Majd lesz. Ön majd csinál. Hallgasson meg. Hallotta hírét a Szomorú Emberek Körének ?

— Nem.

— Én vagyok az alapítója és elnöke. A Kör nem szerepel az előkelő évkönyvekben és tagjai nem hivalkodnak azzal, hogy bejutottak ebbe az ugyancsak zárt körbe. A Körnek van egy igen nevezetes tulajdonsága s ebben különbözik a legtöbb klubtól: teljesen igazolja nevét. Bocsásson meg, hogy ezekkel a részletekkel untatom, de ez szükséges a továbbiak megértéséhez. A Kör tagjai mind dúsgazdag egyének, legnagyobb részt közismert személyek ; vannak köztük nők is, a párisi, londoni és amerikai haute-volée szépei, a mi körünk ugyanis nemzetközi. Ezek a kiváltságosak — amint nevezik őket — rabjai, miként magam, annak a bús-komorságnak, melyet semmi sem tud meggyógyítani. És hogy időnkint elmenekülhessünk más emberek kiállhatatlan vidámsága elől, azért alakítottuk meg a Szomorú Emberek Körét.

Wilkinsent láthatólag fárasztotta a sok beszéd. Némi szünet után folytatta :

— Nos, én kérdezem : van-e jogom kivonnom egymagammat, ha csak néhány órára is, abból a bús-komorságból, mely a mi körünk tagjaira nézve ép

oly szigorúan kötelező, mint más klubokban a versenyistállók megbeszélése? Bizonyára nincs jogom. Ezért könyörgöm én önnek, hogy készítsen még tizenkilenc gépet; a klubbeli legjobb barátainak akarom azokat ajándékozni és így az ön segítségével magam körül némi jócselekedetet gyakorolni. Különben, ha egy millió nem elég, csak szóljon, kedves tudósom, és én ezer örömmel bocsátok rendelkezésére akkora összeget, aminőt szükségesnek lát.

Ezek a szavak soha nem sejtett perspektívát nyitottak előttem. Most jöttem tudatára annak, hogy gépem szerepet, nagy, fontos szerepet van hivatva játszani az emberiség történetében. Azt hittem eddig, hogy csupán egyszerű tudományos szórakozást eszeltem ki és ime, most láttam, hogy olyan eszközt találtam ki, mellyel mechanikusan gyártani lehet mindennemű élvezetet, a boldogság ezerféle eszményi örömeit. Világosan áll előttem kötelességem: gépemet nem szabad megtagadnom sem Wilkinsentől, sem a hozzá hasonlóktól, sem a Sz. E. K. bármely tagjától, mert ez a kör sokkal fontosabb, mint alapítója gondolná, és számtalan sok tagja van elszórtan a világban...

Néhány perc múlva elhagytam Wilkinsen palotáját, miután megigérttem neki, hogy a lehető leg-rövidebb idő alatt készítek húsz álmogépet.

Pénztárcám pedig, mely nem szokott ilyen palotákban megfordulni, egyik rekeszében egy csekket rejtegetett egy millió frankról, melyet a lyoni bank fog nekem kifizetni.

Lessna, gépgyáros.

Gyár: Puteaux, 64, Quai de Seine.

(Telefon : 348—25.)

Bizony, bizony, ezerszerte jobban tettem volna, ha nem érzékenyültem volna el Wilkinsen beteges búskomorságától; ezerszerte jobban tettem volna, ha megtagadtam volna tőle gépemet, vagy akár ha összezúztam volna azt a nyomorult masinát, mely nem termett számomra egyebet, mint irtózatoss bajokat és szenvedéseket.

Csak hogy én mindig határozatlan ember voltam s vagyok is kétségkívül, aki a tiszta tudománynak szentelvén magamat, nem voltam fölfegyverkezve az élet ellen. Ma már nemcsak az álomgépnél tulajdonítom balsorsomat, hanem annak a tudatlanságnak is egyaránt, hogy nem ismertem sem az embereket, sem az életet.

Azonban tény az is, hogy balsorsomnak egyik oka Waltner is, aki elkápráztatott, megbabonázott, behálózott engem, mert őbenne a legmagasabb fokban megvoltak azok a tulajdonságok, melyek belőlem hiányoztak: praktikus érzék, határozottság és ambíció.

Bennem még ambíció sem volt. Nem tagadom: eleinte tetszett és hizelgett nekem az elismerés és hódolat áradata, mellyel körülvettek; hja, a dicséret és dicsőítések hangversenye mindenkor elbűvölte az emberi fület. De mégis én alapjában véve tudós voltam s azt hiszem, ma megint csakis az vagyok, aki legédesebb jutalmát és kielégítését találja a lázadó anyaggal vívott szüntelen harcában.

Nyájas olvasóim meg fogják nekem bocsátani

ezt a *pro domo* fecsegést. De hiszen ellenségeim annyit rágalmaztak, annyit bántottak !

*

Azonnal munkához láttam. Dolgoztam az olyan ember lelkesedésével, aki meg van győződve arról, hogy munkája megadja embertársainak a lehetőségét — ha nem is a bizonyosságát — a boldogságnak, és készítettem a gépeket. Húsz gépet előállítani (tulajdonképp csak tizenkilencet, mert egy már Wilkinsennél volt, de egyet saját kísérletezésemre akartam megtartani), ez nem annyira tudományos feladat volt, mint inkább gyáripár.

Építettem egy kis gyártelepet Puteauxban, közel egy automobil-gyárhoz, mely olcsón szolgáltatta nekem a villanyáramot. Fogadtam ügyes mechanikusokat, kipróbált munkavezetőket. Szóval szinte öntudatlanul valóságos gyáros lettem. De egészen eltöltött, elbűvölt az az eszme, hogy találmányomnak szociális feladatot kell betöltenie és hogy ime tőlem függ, hogy az emberiség bajai legalább némi orvoslást találjanak gépemben.

Három hónapig dolgoztam hihetetlen erőfeszítéssel. A munkások csoportonként váltották föl egymást, hogy a munka éjjel is folyjon ; magam is rendkívül keveset aludtam. Jelentős módosításokat is tettem a gépen, különösen a billentyűzeten, az álmok előidézőjén, mely új billentyűkkel bővült. A három hónap alatt ajtómat szüntelen ostromolták a bőszerű interjúholók, barátaim, tudósok, mestereim, kollégáim és tanítványaim. Sajátságos érzés fejlődött ki bennem, amit pedig azelőtt annyira kárhoztattam másokban, t. i. annak a szükségnek az érzete, hogy minél többet alkossak, hogy lássam művem elterjedését az egész világon, a végtelenig sokszorozottan... Ez a kevély gyönyör egészen

megrészegített és megölte bennem a *csak* tudóst, ami eddig voltam. Az is igaz, hogy Waltner sem tágitott többé mellőlem és hogy az ő szüntelen, álnok sugalmazása lassankint tudtomon és akaratomon kívül átalakította lényemet.

Végre elkészült a húsz gép. Mindeddig jól megőriztem ezt a titkot. De valami indiskréció folytán (mindig Waltnerrel gyanúsítottam ezzel) ugyanakkor nyilvánosságra jutott a Sz. E. K. létezése és az én vele kötött szerződése a húsz gépre vonatkozólag.

Egy hét múlva már aktuális, divatos egyén voltam. A Sz. E. K.-ét pedig megrohanta a riporterek és fényképezők hada. Természetesen sok hamis hír is kelt szárnyra. Így például a *Figaro* azt a kacsát röpítette szélnek, hogy a Sz. E. K. tagjai egyhangúlag visszautasították a fejedelmi ajándékot, melyvel elnökük meglepte őket; sőt azt is merte írni, hogy gépemet csaknem összezúzták felháborodásukban. Ez nem volt igaz. Az igazság csak annyi, hogy néhány tag, — a kisebbség — tiltakozott az ellen, hogy gépeimet bevigyék a kör helyiségeibe. Furcsa! Ezek a szerencsétlenek hogyan ragaszkodtak az ő búskomorságukhoz, szinte kéjelegtek benne és hivalkodtak vele és nem akarták még megpróbálni sem a vidám, de még a kellemes érzéseket sem azon a keserű és kevély örömmön kívül, amit abban találtak, hogy ők a világ legszomorúbb emberei.

Birtokomban van azoknak a névsora (maga Wilkinsen adta nekem), akik gépeim bebocsátására szavaztak. Ime néhány nevezetesebb név a listából:

Az ifjabb Coquelin,* a Comédie Française tagja;

Henri Brisson, a képviselőház elnöke;

Alphonse Allois,* író;

Rotschild báró, bankár;

Caran d'Ache,* rajzoló ;
Henri Bataille, színműíró ;
Waldeck-Rousseau,* szenátor, volt miniszterelnök ;
Lola Barrison, táncosnő.

Ha író ember volnék, tanulmányt írnék erről a titokzatos társaságról, melyben gyógyíthatatlan idegbetegek találkoztak és rokonszenveztek. Az idő alatt, míg gépeimet felállították, a modern melan-kólia ez azilumában laktam s találkoztam sok hírneves emberrel, akinek sorsa annyi irigységet kelt ; sok humoristával, akiről azt hiszi a világ, hogy ép oly vidámak, mint írásaik, pedig a valóságban kiábrándult pesszimisták, akik mindentől megcsömörlöttek már. Láttam ott néhány színésznőt és demimondot, akikért Páris örülten rajongott ; ők is odajöttek a Sz. E. K.-be, hogy menedéket találjanak a vidámság, az optimizmus, a boldogság ellen, melyet ők már nem értettek meg.

Pár nappal a klubban levő munkám bevégzése előtt rendkívül meglepett egy hozzám intézett levél, mely találmányom értékét nagy mértékben emelte.

«Uram,

Öfelsége, a Szultán óhajtja megszerezni az ön gépét.

Lekötelezne, ha megtisztelne látogatásával, hogy a dolgot megbeszélhessük.

Fogadja Uraságod nagyrabecsülésem kifejezését.

(Olvashatatlan aláírás.)

nagykövet.»

Siettem megmutatni a levelet Waltnernek, aki bizalmasom, tanácsosom lett már és a legnagyobb befolyást gyakorolta reám.

* Azóta meghalt.

Waltner — egy csöppet sem volt meglepve.

— Ez nagyon természetes dolog! — mondotta, elolvashván a levelet. Köztudomású tény, hogy a szultán az ő óriási birodalmában a legszomorúbb ember.* Hálósobája tele van párisi színésznők arcképeivel és a legkülönbébb fegyverekkel, kezdve a yatagántól a hatlövetű browningig. Semmi meglepőt sem látok tehát abban, hogy ez a szegény képzeldő, akit minden éjjel rémítő lidércek gyötörnek, arra tökélt el magát, hogy szerez egy gépet, mely szép álmokat gyárt neki. Hát biz' ez derék dolog. Remélem, csak nem utasítja vissza?!

— Magam sem tudom még. Mindig az a kérdés motoszkál a fejemben, hová vezet mindez?

— Még mindig ezek a skrupulusok? Igazán, vannak emberek, akik ép oly gyámoltalanok a sikerrel szemben, mint a balszerencsével szemben. Nem, nem, ön nem vonhatja ki magát e legfőbb, fejedelmi szentesítés alól. Csak menjen el a nagykövethoz.

És mivel ez a perspektíva nekem láthatóan nem tetszett, Waltner megnyitotta rengeteg ékesszólásának zsilipeit. Én pedig azok közé tartozom, akik nem tudnak ellentállni a frázisok virágainak, az ékesszólás varázsának. De meg különben is ellenkezésem, vonakodásom alapján véve nem volt őszinte; egyszerűen csak kacérkodtam magammal, dicsőségvágyammal, tudósi kevélységgel, mely oly későn támadt bennem, a várakozás, a közömbösség hosszú évei után.

Waltner azonban sürgetett:

— Ha untatják önt ezek a pusztán üzleti tervek, én szívesen vállalom azokat magamra, lesznek az ön képviselője, végzem az üzleti ügyeket az ön nevében, önre csak a technikai dolgok maradnak.

* Abdul-Hamidről van szó.

Waltner rövid, száraz nevetését hallatta, mely megzörgette vastag arany óraláncát.

— Tudja, én értek az üzlethez. Finomul fog menni.

És ment finomul csakugyan. Waltner általános megbizottam, ügynököm lett.

Eladott egy álmogépet a szultánnak kétszáz-ezer frankért; igaz, hogy a nagykövet rendeletére a gépet diszes külsővel állítottam ki, nagy sajnálatomra, mert a drága faragványoknál és diszítések-nél többre becsültem a gépek élénk és tiszta egyszerűségét. De hát ha így tetszett a fényes portának! Megelégedése jeléül az Ozmán-rend nagy érmét küldötte meg nekem. Ugyanakkor a cártól kaptunk megrendelést. Szegény cár örökös rettegésben élt a nihilistáktól, a katonaságtól, a tisztektől, a miniszterektől, a parasztoktól, saját tulajdon szüleitől: s a minden oroszok ura így valóban a lidércnyomások rabjává kellett, hogy legyen, amik pedig kétségkívül elrabolták éjszakáit. A monarchának, aki háromszáz millió embernek parancsol, de nem bízhatik meg komornyikjában sem, végtére nem maradt egyebe, mint a mesterségesen, géppel csinált boldogság reménye.

— Finomul megy! Pompásan megy! — mondotta Waltner, gyűrűkkel megrakott kezeit vígan dörzsölgetve.

A forgalom napról-napra emelkedett. A megrendelések csak úgy özönlöttek. Ime az álmogép első megrendelői:

Natália, szerb exkirályné. (Azt mondta nekem, hogy minden éjjel álmában részt vesz a belgrádi konokban történt rettenetes tragédiában.)

Georges Feydeau. (A sok víg bohózat szerzője biztosított engem arról, hogy az élet csöppet sem kedves neki és hogy gépem megbecsülhetetlen szolgálatot tesz neki kínos éjszakáin).

Sully Prud'homme. (Fájdalmas mosollyal mondom — sohasem felejttem el: «Az ön gépe komoly konkurrense a költőknek».)

Polaire. (Mindent meg akarok ismerni, mondá a hírneves hölgy; és minthogy már megtapasztaltam minden valóságot, miért ne élvezném ki az álmokat is?)

Rockefeller. (A világ leggazdagabb embere — árleengedést kért.)

Persze volt tömérdek más «kliensem» is. Legnagyobb részt azok közül való, akiket «szerencséseknek, boldogoknak» tart a világ. Néhány közismert idegbetegen kívül mennyi fiatal, gazdag, életerős férfi, mennyi pompával és rajongással körülvevő nő kereste a rózsás álmokat osztogató gépet!

Megdöbbszentő látogatásokban volt részem.

Egy úri asszony, aki úgy vélte, hogy az ura már nem szereti őt annyira, mint esküvőjük napján, azt kérdezte tőlem, vajjon gépem vissza tudja-e adni a mézeshetek édességét? Látván meglepetésemet, így szólt:

— Hát legalább képes-e az ön gépe azt megtenni, hogy a férjem minden éjjel rólam álmodjék?

— Természetesen.

— Hát nem leszek-e akkor a legszeretettebb asszony?!

Alig tudtam neki megmagyarázni, hogy nagy különbség van egy mechanizmus által kényszerített álom és olyan álom között, mely természetes úton születik az idegzet szabad játékából. Mert hiszen fölébredéskor az illető visszanyeri a gondolatai és érzései fölött való uralmat és álmából nem marad egyéb, mint a pusztá emlék, mely kétségkívül semmi hatást, semmi befolyást nem gyakorol valódi énjére.

A szegény asszony kétségbeesve távozott.

Mások könnyezve esedeztek egy gépért, hogy álmaikban viszontláthassák elhunyt szeretteiket. Özvegyek könyörögtek, hogy adjam vissza nekik férjüket; fájdalmukban őrvölgő anyák remélték villanyos hullámaimtól és drótjaimtól, hogy újra láthatják gyermeküket, akit a kegyetlen Kaszás elrabolt tőlük. Szegény teremtések! Gépem nem adhatta ugyan vissza az életet azoknak, akik már nincsenek; csupán benépesítette az élők álmait fantómokkal, melyek a siratott lények alakjában jelentek meg; újra füleikbe csendítette «édes hangzását a szavaknak, melyek elhaltak»; bűvös és vigasztaló álmképeket alkotott réz- és acélsodronyaival.

Ám a legszomorúbb dolgokba is keveredik mindig némi komikum. Emlékszem egy fiatal csinos özvegyre — többszörös milliomos volt — aki eljött hozzám könyörögni egy gépért.

— Ó uram — kesergett, szép szemeiben könnyekkel — úgy szeretném viszontlátni boldogult uramat, szegény jó Adolfomat, minden álmomban! Tudom, hogy ez csak illúzió lesz; de mennyire eltörpül minden valóság ilyen illúzió mellett! Csupán az ön találmánya teheti még nekem elviselhetővé az életet. Ha nem remélném, hogy az ön gépe képes lesz ismét némi kis boldogságban részesíteni, ami nélkül nem élhetek: ó akkor minden bizonytalansággal elpusztulnék, meghalnék a bánattól!

Kapott egy gépet... Néhány hónap múlva találkoztam a kétségbeesett özvegygel. Rózsaszín ruhában volt és arca csak úgy ragyogott az életkedvtől.

— Mekkora változás! — mondtam neki. — Gépem határozottan jótékonyabb hatású, mintsem gondoltam.

— Ó az nem attól van ! — felelt kissé elpirulva. —
Nem — —

— Hát ?

— Újra férjhezmentem. Nem is tudja ? Minden
ujszágban benne volt — —

— Ah — gratulálok !

A hamar megvigasztalódott kis özvegy folytatta :

— Most jut eszembe : ön elgondolhatja, hogy
álmaim most természetesen nagyon kellemesek.
Gépét már nem használhatom semmire. Nem volna
hajlandó féláron visszavenni ?

— — — Emlékszem egy másik látogatásra is,
melyet egy fegyházi főtisztviselő tett nálam. Hogy
nem árulom el a nevét, azt csupán udvariasságból
teszem, mert ezt az urat minden címe, hivatalbéli
kiválósága és számos kitüntetése mellett is nagyon
kiállhatatlan embernek tartom.

Idézem hihetetlen, de hiteles szavait, melyeket
szán zsén intézett hozzám :

— Kedves mester (már így kezdték engem ne-
vezni) — mit gondol, van-e joga az államnak megbün-
tetni azokat az egyéneket, akik megsértik törvényeit ?

— Bizonyára van.

— És gondolja ön, hogy — a megkegyelmezési
jog föntartásával — az elítéltek kötelesek elszen-
vedni a büntetést, melyet a bíróság reájuk ró ?

— Föltétlenül.

— Nos és mégis tény, hogy a foglyok minden
nap, vagyis jobban mondva : minden éjjel kiszök-
nek a fegyházból, ahová a törvény zárja őket nagy
lakatokkal, kettős ajtókkal, magas falakkal, örök-
kel és felügyelőkkel.

Ugyan mit érdekel ez engem ? Szárazon felelém :

— Istenem, hát ha kiszöknek, ez csak azért lehet-
séges, mert az örök szórakozottak, a falak nem elég
magasak, az ajtók és zárok nem elég erősek.

A fegyházigazgató úr sértve érezte magát.

— Kedves mester, meg lehet győződve, hogy a hivatal, melynek szerencsés vagyok tagja lenni, anyagi szempontból minden szükségést és lehető megtesz. De vannak szökések, melyeket semmiféle bilincs vagy őrség nem képes megakadályozni, mert egyszerűen megakadályozhatatlanok. Nos, vannak Franciaország börtöneiben foglyok, ezerszámba minden éjjel, akik — alusznak és álmodnak —

— Kétségkívül, de —

— Uram, mikor egy fogoly álmodik, akkor már nem függ a mi hivatalunktól, a mi hatalmunktól; akkor már elszökött, már szabad. Ez pedig tűrhetetlen állapot!

— De hiszen ön nem akadályozhatja meg ezeket a szegény ördögöket — nem tilthatja meg —

— Nem. Hanem arra gondoltunk, hogy az ön csodálatos gépével olyan álmokat diktálunk rájuk, amiket a fegyházigazgatóság kiválaszt és kijelöl: kellemetlen álmokat, melyekben a fogoly tovább is, szüntelenül a törvény hatalma alatt levőnek tudná magát. Ilyenkép az álom is büntetés lenne, folytonossága a büntetésnek, újabb neme, melynek súlyossága az elítéltetés súlyosságával volna arányban. A fegyencek, a javítás alatt levő foglyok, a gályarabok stb. keserves álmokat álmodnának, melyek a mi hatalmunk alatt tartanak őket az alatt is, míg alusznak s ekkép az ön gépével irányítva ügyesen, elősegítenénk az állam megtorló hatalmát.

— Értem, uram, értem. Ön tehát kitalálta a büntető álmot!

— Ugy van!

És elbájolva saját eszméjétől, a fegyházigazgató úr nevetett, kedélyesen és hahotázva.

Csaknem kemény szavakban tört ki méltatlankodásom. De meggondoltam, hogy hiábavaló volna ennek az embernek arról beszélnem, hogy minden

büntett, minden elítélés, minden büntető, megtorló és javító rendszer dacára is, morális szabadságától nem lehet megfosztani még a legelvetemedettebb gonosztevőt sem, mert ha marad neki a cellában valami joga, hát ez az álmodás joga. Az emberiség és az igazi igazságszolgáltatás érveit úgy sem értette volna meg ez a lelkiismeretlen hóhér, aki előttem ült. Így hát olyan bizonytalan ígéretfélékkel bocsátottam el. Meghívott, hogy látogassam meg vele a mintabörtönt, mely nem tudom, hol van.

— Majd meglátja: az maga a tökéletesség: foglyaink valóságos kis skatulyákban élnek. Az nagyszerű, remek, elragadó! S ha tudná, mily pontosan kiszámítottunk mindent: mennyi levegő, mennyi világosság és mennyi hő szükséges egy-egy fogolynak! Ah uram, a büntető és javító tudomány gyönyörű tudomány!...

Álmod a népnek!

Gyártelepem egyre nagyobbodott. Falai kilométerekre nyultak a Szajna szelid partján. Négy hatalmas gyárkémény okádta a füstöt, mely elkeveredett az ottani gyárvidék egyéb füstjei között. Minden időmet az óriási műhelyekben töltöttem, ahol munkások légiói gyártották a gépek százait. Magam már nem foglalkoztam a kliensek fogadásával. Waltner vitte az üzleti ügyeket és bele is élte magát nagyszerűen, mert a megrendelők száma szinte szüntelenül növekedett.

Az intenzív termelés folytán lejjebb szállíthattam a gépek árát; sőt a vevők különféle igényeihez képest különféle mintákat is csinálhattam. Míg azelőtt az álmógép egy titokzatos készülék volt, melyet magas ára csak a szerencse kegyeltjeinek

juttathatott, most már, mikor ismeretes, elterjedt és szinte banális lett az újságcikkek özöne révén: mintegy elengedhetetlen szükséglet, járulék lett a normális életben, akár csak a telefon, vagy az automobil.

Nagy hotelek szerezték be gépemet kozmopolita vendégeik kedvéért és prospektusaikba beirták:

— *Liſt.* — *Központi fűtés.* — *Álomgép.* —

Bizonyos újabb módosítások a gépen lehetővé tették azt is, hogy egy házban elhelyezett egyetlen gép hatásait át lehetett vinni az egész ház összes helyiségeibe, úgy hogy a nagy hotel száz és száz alvója ugyanazon időben mind ugyanazt álmodja. Ám ez az egalizálás, ez a nivellálás tökéletesen megfelelt a kor szellemének; hiszen ahhoz már hozzá voltunk szokva, hogy ezekben a modern karaván-szerályokban belefeküdjünk ugyanolyan rézágyba, amilyen a többi, ugyanolyan fürkében, amilyen van tőlünk jobbra, balra, fölfelé és lefelé. Azok a lények, akik egyformán öltözködnek, egy időben ülnek asztalhoz, ugyanazon fogásokat enni: a szigorú logika elvénél fogva természetszerűleg jutottak oda, hogy ugyanazt az egyforma életet éljék az Álomok világában is. Én ennek a logikának csak egyszerű, engedelmes eszköze voltam.

Azután külön intézetek alakultak, melyekbe valósággal lázasan tolongott Páris. A színházak kezdtek üresen tátongani, mert a félvalóság, amit a színház nyújt, nem versenyezhetett az ezeregy éj bűvöleteivel, miket az álom-virtuózok lejátszottak az álomgépek mágikus, de amellet tudományos billentyűin. Álomvirtuózok? No igen, hiszen találmányom új foglalkozást is teremtett. Mint ahogy némely drámaírók nem röstelnek jeleneteket, darabokat szerzeni a mozik számára, ép úgy lettek költők, zeneszerzők, egyéb művészek az álomgép szer-

zői, írói és kezelői. Irtak álmokat, melyek a legcsodálatosabb díszletek közt játszódtak le s hogy azokat az éjszakák csöndes ölén lejátszassák az alvók agyában, csupán vibrálásra kellett hozni az agyvelő klaviatúrájának húrjait, bizonyos hangjegy-rendszer szerint, melynek szerkezetét, kulcsait és hangjegyeit én szerkesztettem.

Ezek az álom-intézetek, melyekbe csak úgy tódult a közönség aludni, hogy kényelmesen élvezhesse gépem varázsát, egyre számosabbak lettek. Legtöbb a nagy boulevardokon épült, mint pl. a *L'Égyptian*, ahol antik álmokat adtak; a *Mirage Universel*, ahol a kozmopolita álmok kedvelői nyertek kielégítést; a *Mohamed Paradicsoma*, melyet a rendőrség parancsára hamarosan be kellett zárni, mert az álmok, amiket ott «fogyasztottak» 100 frank belépődíj ellenében, túlmentek az erkölcsök legszélsőbb határán. A párisiak emlékezhettek az *Álompalotára* is, amely a *boulevard de Clichy* óriási hippodromjában épült egy mozi helyébe, mely elvesztette már minden vonzóerejét.

Megőriztem egy ilyen álom-intézet műsorát. Ime :

ÁLOMPALOTA.

(A régi hippodrom.)

Boulevard de Clichy.

Közuti villanyos (Clichy). Etoile-Villette-Tramway.

Igazgatók: *A. Herz* és *R. D'Humières*.

Hivatalos idő éjjel 11 óráig. — Első álom éjféلكor.

I. RÉSZ.

1. Keleti álom ... .. *Pierre Loti.*
2. Utazás a végtelenségen át ... .. *Flammarion.*
3. Gyönyör-álom ... .. *Pierre Louys.*

II. RÉSZ.

4. A puszta szigeten. (Kalandos) ... .. *Col. Marchand.*
5. A 2000. évben. (Fantasztikus) ... .. *Wells.*
6. A Dsungel tigrirei. (Borzalmas) ... .. *R. Kipling.*
7. Megnyertem a főnyereményt. (Humoros) *F. Gallipaux.*

Minden álom 20 percig tart. — Az álmok alatt az ajtók zárva vannak.

Álmosító likőrök az X-féle üzletből.

Politikai lapok, regények, Edouard Rodtól, Paul Adamtól stb.

!! Minden héten új műsor!!

Figyelmeztetés. Az igazgatóság fõntartja a jogot a műsor megváltoztatására.

Külön közönsége volt — ideges emberekből — a hóbortos álmoknak, külön a lidérces, rémes álmoknak. Ezekben a közönség sokkal izgatóbb szenzációt talált, mint akár a Grand-Guignol-színházban, ahol minden éjjel hallucináció-elõa ás volt, amiknek szerzõi, a «rémületes» mûvészei André de Lorde és társai voltak.

Waltnerrendkívül ügyesüzletembernek bizonyult. Otthagytá idegbeteg milliomos amerikaiját s egészen az én vállalatomnak szentelte magát, amely egyébként az övé is volt, mert osztozott a tekintélyes jövedelemben.

Egy napon így szólt hozzám :

— Népszerűsíteni kellene a gépet.

— Hát nem eléggé elterjedt már? Mi kell még?

Némileg gúnyos mosolyra húzta száját.

— Kedves tudósom, önnek tudományos téren kitünõ képességei vannak. De engedje meg, hogy kijelentsem : üzleti téren ön *myops*, nem lát tovább az orránál.

— Szerencsém, hogy ön szolgál távcsővel! — felelém tréfásan.

Waltner kövér, gyűrűkkel terhelt kezét az enyémre tette:

— Édes Lessnám, mi az álmogéppel meghódíthatjuk az egész világot. Amit eddig tettünk, az semmi. Én gondolkoztam, én keresztül néztem azoknak az aprócseprő dolgoknak a látkörén túlra, amelyekkel eddig babráltunk. És micsoda perspektívát láttam megnyilni!

Hát hiszen én is elég optimisztikusan néztem a jövőbe, de nem láttam azt a csodálatos perspektívát, amiről Waltner beszélt.

— Maga is álmodott! — mondtam.

— Nem. Én nem álmodom soha. Hiszen tudja, hogy nekem nincs is álmogépem. Nem is kell.

Kis szünet után felkiáltott:

— Nem vagyok olyan buta!

Csak később, későn értettem meg e felkiáltás mély jelentését. De Waltner már elemében volt.

— Föltéve, hogy lesz módunkban megvalósítani bizonyos terveket, melyeket agyamban forgatok; kieszeltem egy kis üzletet, melyben ön is igazat fog adni nekem. Hogy még jobban terjesszük a gépet, értekeztem a Dufayel-céggel.

— Ahá, értem: a gép részletfizetésre is kapható lesz.

— Úgy van.

Waltner nagyot nevetett, miközben megvillantak arany plombjai és arca temérdek apró ráncba verődött.

— He? Nagyszerű gondolat, mi? Népszerű kiadás, egyszerű minta, hamisbronz dísszel, szállítható azonnal, átvételkor 100 frank fizetendő, a többi 24 hónap alatt ötven frankos részletekben! Eladunk tízezret, húszezret, százezret!

Waltner csak úgy ömledezett, lírai hangulatban.

— Igen, gépünket odaállítjuk minden pénztárca lőtávolába, népszerűsítjük az álmot, népszerűvé tesszük a legfinomabb, legválogatottabb, legritkább érzéseket! Havi részletekre adjuk a boldogságot! Hát nem filantrópia ez? Nem jócselekedet ez?

Waltner entuziazmusa engem is elragadott, elkábitott.

— És, ismét csak azt mondom: ez még csak a kezdet. Ah, mennyi munka vár még reánk! Nekem még vannak ideáim, más ideáim, óriási ideáim, melyek önben félelmet fognak kelteni, Lessna, de amelyeket én egészen természeteseknek tartok, mert tanulmányoztam, megrágtam, meghánytam-vetettem őket és szigorúan logikusaknak találok. Majd meglátja, Lessna, majd meglátja!

Szinte komikusnak, de egyúttal kissé megdöbbenőnek tetszett nekem ez a Waltner. De lehet-e ellentállni ilyen embernek?

Nem is állottam ellent én sem. Beleszédültem ebbe az óriási üzletvilágba, ahol csak milliókban beszélnek és lassankint elvesztettem ítélőképességemet a dolgok relativitásával szemben. Aztán meg harcot is kellett vívnom, ipari harcokat, amelyek talán barbárabbak, mint a háborúk. Mert konkurrensok, plagizátorok iparkodtak tönkretenni gépeim hitelét; voltak, akik el akarták lopni találmányom titkát. Ám én már a veszett fejsze után eldobtam a nyelet is. Tolvajok ólálkodtak körülöttem, személyzetemet meg szindikalista agitátorok lázították, biz' énbennem ilyenkor nem egyszer támadt az a bolond kísértés, hogy bocsássam szélnek valamennyit, hogy hagyjam itt ezt a rezgő, lihegő, zúgó gyárat és térjek vissza a tiszta tudomány tiszta és édes levegőjébe. De ezek a pesszi-

mista lelki krízisek nem tartottak sokáig és én hamarosan ismét a régi lettem: első és legszorgalmasabb munkása a gyárnak; ismét tetszelegtem a föltaláló gyerekes hiúságában, aki megvalósulni látja óriási eszméjét és ismét éreztem azt a különös gyönyörűséget, melyet ma kárhoztatok és utálok, melyet t. i. abban találtam, hogy elnézegettem a műhelyekben a gépek százait, agyam csillogó idegszárait...

Waltner pedig kéjelegve fürdött a pörökben, amiket egymás után nyert meg. Eltiporta a konkurrenszeket, megsemmisítette a demagógokat, akik munkásaimat az utcán is lefogták; egyszerre volt pörösfél, diplomata és üzletember.

Minden sikerült nekünk. Talán még emlékeznek rá olvasóim, hogy az angol király (Edvárd), egy hivatalos párisi útja alkalmával, meglátogatta gyártelepünket. Ő is kliensünk volt.

— Gratulálok! — mondá — a géphez, melyet nekem szállított! Az én koromban — tette hozzá mosolyogva — meg kell elégednie az embernek a szép álmokkal. Mikor még velszi herceg voltam, bizony nagyobb igényeim voltak!

Lipót belga király nem vett gépet, de látható érdeklődéssel szemlélte meg a gyárat. Távozásban így szólt:

— Ez minden esetre rendkívül érdekes dolog. Ha pénzre lesz szüksége valaha, értekezhetünk róla.

S amikor fölszállt autójába, ezt a bonmót röptette felém:

— Hogy vegyek egy gépet? Nem, nem, én a valóságok embere vagyok!

Loubet, a köztársaság akkori elnöke, szintén bejárta az összes műhelyeket, érdeklődött minden iránt, kérdezősködött mindenről és a kíváncsi, tudnivágyó, finom, művelt szellem benyomását

tette reám. Valamelyik miniszter, aki a kíséretében volt — nevét elfeledtem — egy megjegyzést tett ez alkalommal, melyet nem mellőzhetek itt hallgatással:

— Nagyon szép — mondotta komolyan — nagyon szép. De hogy tökéletes legyen, még egy billentyűt kell beleillesztenie a gépbe. Nem elég a polgártársaknak csak egzotikus, artisztikus, érzéki álmokat közvetíteni, hanem szükséges, igen, szükséges — köztársasági álmokat is adni!

És tíz percig magyarázta nekem a derék miniszter az ő eszméjét. Republikánus, szociális, humanitárius, radikális-szociálista álmok — amikről soha nem is álmodtam. Az elnök húzott ki a szóáradatból.

— Kedves miniszterem — mondá a túlbuzgó excellenciásnak — elég, ha a franciák nappal politizálnak. Éjszaka, mikor álmodnak — ugyan hagyja! Legalább álmukban békén vannak.

De az a látogatás, melynek emlékét legszívesebben őrzöm, Edison látogatása volt, a világhírű amerikai tudósé. A villanyos-kongresszusra jött át Párisba; ekkor szerepeltette először a nyilvánosság előtt villanyos bábuját, mely felejthetetlen, sajátzerű benyomást tett ránk. Az automata élet-híven utánozta az élő ember minden mozdulatát, beszélt, nevetett, énekelt oly valóságossággal és oly közvetlenséggel, hogy Andersen egyik meséje látszott benne megvalósulni. Ma már tudvalevő dolog, hogy ez a csodababa a fonográf és a dróttalan telegráfnak zseniális alkalmazása és kombinálása.

Edison teljes félnapot töltött puteauxi gyártelepemen. Érdeklődve hallgatta találmányom történetét.

— Gratulálok önnek — mondá azután. Különbösen ahhoz, hogy felismerte azt a törvényt, mely

maholnap a legfőbb fizikai és mechanikai törvény lesz : kiküszöbölni a fogaskerekeket, a hajtószíjat, a drótot, a transzmissziós erőátvitelt. Az erő magában véve anyagtalan, mert nem állapot, hanem akció. Meg kell hát szabadítani a durva eszközöktől, melyekkel eddig csinálták az átvitelét. Szinte látom már a napot, amikor az ember, ez az eleven villanymotor, jobban mondva : gyűjtő, képes lesz működtetni erejét izmainak mozgatása nélkül, mikor az útkövezőnek nem kell majd megfognia a kőkockát, ha odább akarja tenni — — ezt mind elképzelem — — pedig amit elképzelni tudunk, azt megtenni is tudjuk — —

Egy pillanat múlva hozzátette :

— ...meg is kell tennünk.

Ugyancsak e látogatás alkalmával, mintegy találmányomtól ihletve, egy másik eszméjét is kifejtette előttem Edison.

— Gondolkozom olyan gépről, mely testvére lenne az ön gépének és annak rendszerét visszafelé alkalmazná. Az ön gépe hatást gyakorol az agyra ; az enyém ellenkezőleg : az agytól nyerné a behatásokat. Hogy miképen ? Arról még nem gondolkoztam. Ilyenformán lehetne olyan gépet is kieszelni, amely elraktározna a gondolatokat. Kövesse csak eszmemenetemet. Tegyük föl, hogy ez a készülék, mely hasonló volna az önéhez, képes volna átvinni egy másik agyba a benyomásokat, melyeket föl vett. Így egyszerűen létrehoznánk a halhatatlanságot, — nem a gondolatét, mert az úgyis halhatatlan, hanem a tudását, a lángelmékét, mert a tudást, a lángelmét, melyet a halál el akar pusztítani, átvinnénk új lényekbe . . .

Edison könnyedén vállalt vont.

— Látja, én is álmodom már. De hát a ma álmai : a holnap valóságai !

Egy új bűn.

Mindeddig nagyszerűen ment minden. Megkaptam a becsületrendet, szereztem temérdek vagyont, körülvett a bámulók serege.

De most megkezdődött az ellenség munkája is.

Az a szerencsétlen gondolatom támadt — pedig ma ezt nagyon természetesnek találom — hogy pályázzam az *Académie des Sciences* tagságára. Ez a hiú vágy természetszerűleg halálos ellenségeket támasztott ellenem.

Alig hogy a lapok szóvá tették jelölésemet, már másnap a *Matin* a következő cikket hozta, mely rövidege mellett is a legnagyobb szenzációt keltette:

«Egy új bűn.»

«Lessna tanár — úgy mondják — jelölve van az *Académie des Sciences* tagságára. Ezt a kihívást a tisztességes emberek ellen nem hagyhatjuk szó nélkül.

Lessna tanár azelőtt egy tiszteletreméltó tudós volt; ma már azonban csak egy új bűnnek föl-találója és kizsákmányolója. Kereskedelmi forgalomba — pedig mily óriási forgalomba! — hozván álomgyártó gépét: olyan élvezetnemet adott mindenki kezeügyébe, amely ép oly erkölcstelen, mint amilyen veszedelmes, akárcsak az az élvezet, amit az idegbetegeknek az ópium vagy az éter nyújt. Hála Lessna professzor úrnak, hála az ő csodálatos, de gonosz gépének: a megzavarodott emberek száma két év alatt megkétszereződött.

A közmorál nevében kérdezzük tehát a tudományos akadémiától, az érdek nélkül való tudósok ez elitjétől, a tiszta tudomány embereitől: Méltó-e Lessna tanár az önök szavazatára? Méltó-e arra,

hogy ott üljön abban a gyülekezetben, melynek egy Chevreul, egy Berthelot voltak tagjai?»

... Emlékszem jól, micsoda ámult arcot, söt buta arcot vághattam, mikor ezt elolvastam.

Waltner nyitott be.

— Mi baja? — kérdé, látván izgatottságomat.

— Olvassa!

Odaadtam neki a lapot.

Waltner figyelmesen átolvasta a cikket. Arcán egy izom sem rándult meg; a meglepetés legcsekélyebb jelét sem fedeztem fel rajta. Lassan, nyugodtan mondá:

— Lám, lám! Hát jönnek már...

— Mit tegyek?

— Egyelőre semmit.

— Hát a jelölésem?

— Föntartandó.

Szaladtam a műhelyekbe, szokott menedékhelyemre.

A hatás, melyet a *Matin* kegyetlen cikke keltett Franciaországban, valósággal hallatlan volt. De milyen is lehetett volna? Akkoriban én voltam Franciaország legdivatosabb embere; találmányom teljesen felforgatta a tudományos világot. Gépem ismeretes volt a föld minden zugában. Kevés kivétellel az összes uralkodók, államfők mind klien-seim voltak; el voltam halmozva kitüntetésekkel; dicsőséges apoteózissal öveztek. Bocsánat, hogy fölidézem e diadalok emlékét; de mindenki tudhatja, hogy emlékiratom egy cseppet sem túloz.

És egy rongy ujságíró merészelte ellenem hegyezni a tollát?!

Azonban aztán az egyből lett kettő, három, öt, tíz, száz... Rakták alá a máglyát. A kezdő cikk témáját variálták mindenféle hangnemben. Hogy én egy új bűn feltalálója és kizsákmányolója vagyok.

Hogy én kortársaim megbolondítója vagyok. Hogy én velem úgy kell bánni, mint nyilvános gonosztevővel stb., stb. Az egész világ belekeveredett a harcba. Orvosok bizonyígtatták, hogy gépem örültté teszi az embert. Moralisták beszéltek aljas merényletről az emberi agy egyik legnemesebb működése ellen... Egy hét múlva már teljes dühvel folyt ez a hadjárat ellenem s csakhamar az erőszak legembertelenebb fokára hágott.

Waltner bámulatosan nyugodt maradt. Hidegvére utóbb már megdöbbsentett. Igaz ugyan, hogy a harc őt nem érintette egyenesen. Mindazáltal kitartott mellettem és gyakran ismételte:

— Oda se neki! Csak tartsa magát erősen! És mindenekfölött tartsa fenn a jelölését!

Felelni akartam a *Matinnek*, hogy megvédelmezzem magamat, de Waltner lebeszélt róla: ne törjem meg a méltóságteljes hallgatásomat, mely szerinte a közvélemény szemében igen kedvező vonás. Megfogadtam tanácsát: hallgattam tovább... Nem volt igazam.

A választást az Akadémiában június 23-ára tűzték ki. Az előtte való néhány napot emlékezetessé tette a jelölésem ellen vezetett hadjárat hihetetlen elfajulása.

Azonban a sajtó egy részében mellettem is kialakult egy párt.

A *Temps* például június 21-én a következő jellemző hirt közölte:

«Két nap választ el még az üléstől, melyen az *Académie des Sciences* elfogadja vagy elveti Lessna tanár jelölését. Reméljük, hogy az illusztris gyűlekezet nem fog hallgatni a kívülről jövő zajra, hanem egyedül a tudomány szempontjából fogja mérlegelni Lessna tanár jogcimeit.»

Másnap a *Figaro* még nyíltabban kedvező cikket hozott, melynek vége így hangzott:

«Ez az első eset, hogy a békés Akadémia tagválasztó ülése ekkora szenzációt kelt s fölkavarja az egész közönséget. De talán már nagyon is sokat beszéltek Lessna tanárról és művéről, mely tagadhatatlanul dicsőséget hozott a francia tudományra. Tudósaink elitje szabadon fog választani, kizárólag arra törekedvén, hogy megtisztelje a munkát, az intelligenciát és a tudást.»

Ellenfeleim voltak a pályázatban: Panafieu csillagász, aki azzal kérkedett, hogy felfedezett egy üstököst, mely azonban — mint később kisért — nem is létezett; és Adhéaume de Boisvertus, egy előkelő, nagyon elegáns úr, akinek főérdeme az volt, hogy palotájának egyik szárnyában prehisztorikus csontgyűjteményt rendezett be.

A választás napján legalább ötvenezer ember hemzsegett az Akadémia körül. A Pont des Arts-t akkora tömeg lepte el, hogy a híd korlátja egy helyen kitört és húsz bámeszkodó a Szajnába esett, néhány oda is vészett. A Palais Mazarin körül kordont kellett húzni. A közismert akadémikusokat ezzel a kiáltással fogadták:

— Abcug Lessna!

Félénken feleltek kevesen:

— Éljen a tudomány!

De nem akarom aprólékosan ecsetelni ezt a mozgalmas napot, melyet én a legnyugodtabban töltöttem dolgozószobámban.

Délután ötkor telefon útján értesültem a választás eredményéről:

De Boisvertus 21 szavazat.

Panafieu 7 szavazat.

Lessna 2 szavazat

Hát megbuktam. Csúfosan.

Bukásomat azonban minden elkeseredés, sőt minden meglepetés nélkül fogadtam, mert pár hét

óta már tisztában voltam azzal, hogy a félénk és jámbor Akadémia nem mer szembeszállni a közvélemény félelmetes árjával.

Bizonyos tekintetben jó dolog a balsiker. Bukásom szabad folyást nyitott a rokonszenvnek, melylyel e zavaros időkben sokan csak titokban kísérték. Ez a rokonszenv most egyszerre megerősödött és gyarapodott. Kiváló férfiak siettek biztosítani engem arról, hogy én az ő szemükben igazi tudós maradtam és hogy ha gépem «egy új bünt» teremtettem, azért én nem vagyok felelős, amint az automobil föltalálója sem felelős az örültségekért és szerencsétlenségekért, amiket az automobilozók elkövetnek és okoznak.

Waltner pedig így szólt:

— A vágást kipariroztuk. Majd meglátja, visszadjuk mi azt keményebben!

Ismét hallatta rövid nevetését, aztán folytatta:

— Különben mindez csak hasznára van az üzletnek. Egy új bűn? Hiszen már Néró is ez után epedett, az emberiség ősidők óta óhajtja! — A múlt hónapban négyezer gépetadtunk el!

Megrágalmaztak, ellenem esküdtek, lerántottak a sárba — és ime most védelmezőim, barátaim száma számtalan. A Quartier-Latin ifjúsága volt az első a mellettem való tüntetésben. Az írók, művészek, zenészek mind pártomon voltak. A nők pláne zászlóm alá sorakoztak, ők tanúsították a legernyedtelenebb lelkesedést minden tüntetésben, melyet valahol a tiszteletemre rendeztek.

Körém sereglett mindenki, férfi és nő, aki szenvedett, aki reményét veszítette, aki nem találta nyugalma, aki elvesztette önbizalmát. Nem osztogattam-e ezerszerre szebb álmokat, mint a legszebb valóság? Nem műveltem-e óriási csodákat,

melyek feledést adnak az életuntaknak? Nem nyitottam-e akár a Cytheréből, a Corinthusokból visszatérőknek is művészi paradicsomot, ahol megtalálták azt, amit másutt hiába kerestek?!

Mindeddig nem voltam egyéb, mint egy szerencsés föltaláló és gépgyáros. Most a tökéletesen megfordult tömegnek szemében bátor filantróp lettem, sőt mi több: egy új vallás prófétája.

A tömegnek ez az egzaltációja, mozgalma az én ügyemnek bizonyos általános, szociális jelleget kölcsönzött, mely azt eredményezte, hogy a hivatalos körök is kénytelenek lettek foglalkozni vele.

Tényleg fontos kérdések merültek föl, aminőkre nem is gondoltam. A *Journal des Debats* például azt a kérdést vetette föl, vajjon az álmógép elterjedése nem hoz-e magával súlyos következményeket a közszellemre nézve, mely minden éjjel egy magánüzem termelte készüléknek még eddig titokzatos hatásai alá van vetve? Okos dolog-e teljes szabadságot engedni ennek a vállalatnak, mely oly félelmetes uralmat gyakorol az emberi gondolkodás felett? Ezek a csinált ál-álmok nem hagynak-e eltörölhetetlen nyomokat a gyöngé és befolyásolható lelkeken? nem torzíthatnak-e el vagy pláne nem ronthatnak-e meg némely elméket? Végre: szabad-e ellenőrzés nélkül ezrek és ezrek agyára rászabadítani egy oly gép hatását, melyet ma néhány aranyért meg lehet szerezni?

Az első megrendszabályozás a kincstártól eredt. Állt pedig ez — amint várható is volt — abban, hogy adót vetett ki az álmógépre. Ez adott alkalmat Henri Rochefort nevezetes megjegyzésére:

— No itt van! A kincstár megadóztatja az álmodkat. Maholnap a trafikban ezt fogjuk kérni: kérek ötven gramm eszmét, kincstári szalaggal!

Am ez a megrendszabályozás nem csökkentette a

gépek kelendőségét. A gyártelepet még nagyobbítani kellett. 1800 munkást foglalkoztattam, Páris első mechanikusait és gépészeit.

A kincstár után a rendőrség üttötte bele az orrárt a dolgunkba. Hennion, a közbiztonság főnöke kimutatást kért vállalatom ügyrendjéről, forgalmáról.

— Tagadja meg habozás nélkül! — mondta erre Waltner.

Jóval később beleláttam ennek a Waltnernek a kártyájába, akiről senki sem tudta, honnan csöppent ide, s aki oly végzetes szerepet játszott életemben. De akkor — akkor még — gyanakodhatam-e rá?

Hát megtagadtam a kimutatásokat, melyeket pedig a legudvariasabb hangon kértek.

Másnap már ott volt nálam egy rendőrfőtiszt, aki nem igen teketóriázott.

— Tanácslom önnek, ne sokat kéresse magát. Ha nem enged, holnap államügyészileg ellenjegyzett szabályszerű paranccsal jövünk.

Meghökkentem.

— Államügyészileg? — hebegém. És miért? Gonosztevő vagyok én?

A rendőrtiszt ajkán az olyan úriember diskrét mosolya jelent meg, aki valami kényes megbízatásban jár.

— Nem, ön nem gonosztevő. Ön a mi szemünkben sokkal érdekesebb. Ön — bocsánat a kifejezésért — ön egy — eset. Az világos, legalább is egyelőre, hogy ön nem követ el semmi bűnt; de a rendőrségnek foglalkoznia kell azzal a ténnyel, hogy egy magán egyén kénye-kedve szerint rendelkezik olyan találmánnyal, mint aminő az öné.

— De ez a magánegyén én vagyok!

— A név mellékes. Mi konstatáljuk, hogy egy úr — a jelen esetben ön — Párisban és az egész ország-

ban egy erőt terjeszt, mely az agyra hat s amelyet tisztességtelenül, sőt bűnös visszaélésekre lehet fölhasználni.

Tiltakozó szavaimra ismét mosolygott.

— Szó sincs róla: ön fölötte áll minden gyanúnak. De hát tudja-e ön, hogyan, mire használják föl az ön minden egyes gépét? Tudja-e ön, vajjon mindazok, akik e gépek hatása alá vetik magukat, tudtukkal és akaratukkal teszik-e ezt? Bizonyos-e ön például abban, hogy — bizonyos esetekben — a gép hatalma alatt levő nők nem veszítik-e el szabad elhatározási képességüket önmaguk fölött és nem esnek-e ekkép egy csábító álomból olyan valóságba, amelyben nem találják meg azonnal az eszüket, az ellentállás módjait, igazi lelkiismeretüket? Kedves uram, keményen beszélek, de azt hiszem, nem beszélek a levegőbe: a gép, melyet ön alkotott, s melyet én is csodálok, igen mély és igen súlyos kérdéseket vet fölszínre, melyek már a közerkölcs és közbiztonság mesgyéjét érintik.

A rendőrtiszt fölkel és még mindig nyájasan, de valamivel szárazabb hangon végezte szavait:

— Ennélfogva ha ön mégis megtagadná a kért kimutatásokat: mi keresünk és könnyen találunk ürügyet az igazságszolgáltatás beavatkozására. Ön tudja, hogy mi, ha keresünk, mindig találunk.

Mit volt mit tennem? És tulajdonkép minek is ellenkezsem még tovább? Ügykezelőimmal tehát készíttettem egy nagyon pontos, részletes és kimerítő kimutatást a gyártelepről, felszereléséről, üzeméről, termeléséről, sőt klienseimről is, foglalkozás, nem, kor, nemzetiség stb. szerint részletezve. Alig hogy beküldtem, megidézték Hennion hivatalába. A közbiztonság főnöke tudtomra adta, hogy a belügyminiszter rendeletet adott ki, melyben szabályozza az álmgépek eladását és használatát.

— Ön szerencsés ember ! — mondá Hennion kedélyesen. — A miniszter, a kormány megtisztelte önt azzal, hogy külön az ön részére rendeletet ad ki.

— Nagyon kedves, de én jobb szeretném, ha Őekszcellenciája kevesebbet foglalkoznék az én dolgaimmel.

— Sohase jajgasson. Azzal, hogy szabályozzuk, azzal törvényesítjük, bizonyos tekintetben hivatalossá tesszük, államosítjuk —

És nagy kacagva kiáltott föl :

— Álmok, állami garanciával ! Hát mondják még ezután a franciák, hogy a kormány nem atyai kormány !

A miniszteri rendelet pedig megtiltotta a gép eladását kiskorúak részére ; megtiltotta a tulajdonosoknak, hogy gyermekekkel és cselédekkel szemben alkalmazzák ; akire bebizonyul, hogy erkölcstelen álmokra kényszerít valakit ennek előzetes beleegyezése nélkül : azt a büntető törvénykönyv azon paragrafusai alá vonják, amelyek a szemérem elleni büntettekről szólnak ; a gépeket csakis külön e célra szánt helyiségekben szabad tartani és hatásukat akként kell korlátozni, hogy ne érinthessen a tulajdonos házában vagy lakásán kívül lakó egyéneket. Végül : felügyelőket nevez ki a kormány, akiknek kötelességük lesz szigorúan ellenőrizni az előírt rendszabályok megtartását, melyeket a belügy-miniszter ad ki és a közbiztonság főnöke jegyez ellen.

... Az álmok felügyelősége ! — —

Igazán nem hiányzott már egyéb, mint az « atyai », de kissé zsarnoki francia kormánynak ez a rendelete !

Álló gépek — álmoképek.

Néhány hét múlva, amint szokás szerint végigjártam a műhelyeket, azt vettem észre, hogy a munkások nem oly szorgalmasak, mint azelőtt, meg hogy halkán szót váltanak egymással, miközben reám pislogatnak. Valami nyomott hangulat uralkodott láthatóan a gyártelepen.

Munkásaimmal mindig nemcsak jóakarattal, de valóságos barátsággal bántam. Igazán nem fizetett embereknek tekintettem őket, hanem munkatársaimnak. Hiszen nem voltam-e magam is egyszerű munkás, mikor megragadtam a kalapácsot vagy a reszelőt? Így aztán nagyon megdöbbenett az az ellenséges hangulat, melyet fölfedeztem. De azért úgy tettem, mintha nem venném észre. Utóvégre tévedhettem is. S ami fő: lelkiismeretem tiszta volt.

Egy munkás, névszerint bizonyos Gâchette, foglalkozására villanymunkás és természetére politikus, amit eddig nem tudtam, megszólított a nikkelező teremben, csaknem gőgös hangon:

— *Pardon*, ez így nem mehet tovább! Különbösen sztrájk lesz!

— Mi nem mehet így tovább? Minek kell másképp lennie? — kérdeztem, meglepetve úgy a követelés-től, mint a hangtól, melyen hangzott.

— Hát az az uralom, ami alatt itt nyögünk. Nem vagyunk kölykek!

Meg kell jegyeznem, hogy kizárólag a vállalat technikai részének akarván szentelni magamat, a szervezés és adminisztrálás gondjait Waltnerre bízam.

— Beszéljen Waltner úrral! — feleltem tehát. — Én nem vesződöm semmivel, ami magát a munkarendet illeti.

— Épen ez az ! — felelt vissza Gâchette. — Épen a Waltner urat nem akarjuk többé itt látni, már eleget láttuk. Ön, Lessna úr, tisztességes, derék ember, ön szakember, ön a mi emberünk, ön tudja, mi az a munka, igenis. De a társa — eh, az ördögbe ! Nem tudjuk, mi ütött belé, de egy hónap óta lehetetlenné teszi itt nekünk az életet. Teringettét, mi már tor-kig vagyunk ; ön pedig nem is sejti, mi megy itt végbe. Hát Waltner úr behozta a pénzbírság-rendszert. Ez még sohasem létezett itt eddig. Igenis, itt vannak munkások, akik a gyár keletkezése óta itt dolgoznak, régi emberek, a kik az első gépeket csinálták, nos igen, hát ezeket is megbírságolják egy percnyi megkésésért, a termelés elégtelenségéért, meg mit tudom én miért !

Gâchette egészen tűzbe jött. Feketén a vasportól, feketé ökleit összeszorítva, durva arca erősen megvilágítva a széles üvegablakoktól, úgy gesztikulált ott, két lépésnyire tőlem, a munkások szoros tömegétől körülvéve. Azután beszélt Waltner zsarnokoskodásáról, akinek az ő szemükben legnagyobb hibája az volt, hogy nem szakember. És zsarnokoskodása már tűrhetetlenné vált. Továbbígy igazán lehetetlen dolgozni.

És köröttünk a munkások különféle, de mindig csak helyeslő közbekiáltásokkal tették hangsúlyosabbá Gâchette tüzes szavait.

Azonban rögtönösen nem szolgálthattam igazságot. Előbb felvilágosítást kellett kérnem Waltner-től is az állapotokról, melyeket csak öt percze, hogy megismertem.

Izgatottságom láttára Waltner vállát vonogatta.

— Ön tudós, — mondá — és ön szentimentális ; vagyis ön ismeri a gépeket és ön nem ismeri az embereket. No igen, az embereket — ezekkel úgy kell

bánni, ezeket úgy kell kezelni, ezeknek úgy kell engedelmeskedniök, mint a gépeknek !

Aztán lepörgetett előttem egy végtelen motringnyi frázist, amiket ma meg tudnék cáfolni, de akkor, abban az általános kimerültségben, már csupa megszokásból is elbódítottak. Azt mondta többek közt, hogy Gâchette hazug ember, meg hogy a gyárban valami fojtó hangulat uralkodik, meg hogy ideje volna valami üdvös fegyelmet teremteni a kemény fejek közt stb.

— Kedvesem — mondá — ne keveredjék bele ezekbe a számárságokba. Biztosítom önt, hogy én tudok parancsolni az embereknek és tudom mikor kell megmutatni és szilárdítani a tekintélyt. Hagyjon csak engem cselekedni és minden rendben lesz.

Hát megint csak le voltam győzve. Két fecsegő közé kerültem : Gâchette és Waltner közé ; és kényelmes létemre annak adtam igazat, aki utóljára beszélt — aztán mentem vissza a kísérleteimhez.

Alig egy hét mulva kitört a sztrájk ; körülbelül fele a munkásoknak dacosan otthagytá a gyárat, a többiek se késtek sokáig a példát követni. És egyszerre a mozgalom erőszakos, lázadó jelleget öltött. A gyárat a felgyújtás veszedelme fenyegette, úgy hogy a csendőrség oltalmát kellett kérni, azután a katonaságét.

Olvasóim emlékezhetnek még a sok drámai jelenetre, mely lejátszódott a néhány hét alatt, amíg a munkások a karba tett kezek háborúját viselték ellenünk. «Álló gépek — álmoképek!» — hangzott a szomorú és kínzó legenda, melyet Forain énekelt meg azidőt, megihletve e vad lázadástól.

De ezek az álmoképek, melyeket nem az én gépem termett, csakhamar rémképekké lettek. A verekedések, a sortüzek, a tüntetések elfojtására kirendelt

katonai csapat kvázi fellázadása, a sztrájknak tragikus jelleget adott.

Százsor is ajánlottam Waltnernek, hogy engedjünk. Hiszen a munkások összes követelése, hogy t. i. szüntessük meg a pénzbirdságot és az ellenőrök intézményét, nem is volt olyan túlzott követelés. Kellene tárgyalni, egyezkedni.

— Soha! — felelt mindig Waltner erélyesen.

Vajjon miért makacskodott ennyire, ily brüszk módon? És legfőképen miért kürtölték szünet nélkül a lapok, hogy egyedül csak én vonakodom tárgyalni a sztrájkolókkal? A közvélemény szemében én ezzel gyűlöletes zsarnok lettem, akít nem agya vagy szive vezet, hanem beteges gögje. És így erkölcsileg én lettem felelős a sok nyomorúságért, a kiontott vérért. Gyakran megdöbbenés fogott el az igazságnak illetlen elferdítése láttára és kerestem a magyarázatát, de hiába. Pedig ott volt az orrom előtt, világosan; csak föl kellett volna fedeznem, ki kellett volna olvasnom Waltner szeméből.

Az események pedig rohamosan követték egymást. Eljutottam, anélkül, hogy sejtettem volna, annak a játéknak a végére, melyben hamis kártyákkal szabadságomra játszottak s azt meg is nyerték.

Egy szép reggelen, csaknem ugyanazokkal a szavakkal, számos lap ezt a hírt hozta:

Lessna tanár elmebeli állapota.

«Az a hír terjedt el, hogy minden zavargásnak az oka Lessna tanár elmeállapota. Az illusztris tudós megtévelyodött s ez magyarázza meg az ő hihetetlen makacsságát munkásainak törvényes követeléseivel szemben. Waltner úr pedig, Lessna tanár társa, csupa tiszteletből s mert nem akarta elhinni ezt a szomorú tényt, magatartását az

ismert konfliktusban a világhírű álmogép fel-találójának magatartásához alkalmazta. Azonban világos dolog, hogy ez a helyzet nem tarthat tovább. Szenzációs esemény áll küszöbön . . . »

Alig hittem szemeimnek: tehát azt mondják, azzal bélyegeztek meg, hogy megőrültem! Annyit azonban megértettem, hogy aknamunkát kezdtek ellenem. Mi végből? Azt nem tudtam kitalálni. Pár pillanat alatt elvesztettem a dolgok tiszta látását és eszem szabad használatát. Igen, attól féltem, hogy ezek a lapok igazat mondtak, hogy tényleg őrült vagyok, tisztára őrült, megérett arra, hogy egy cél-lába csukjanak.

Berohantam Waltner irodájába. Nem volt ott. Befutkostam az egész üres gyártelepet, abban reménykedve, hogy valahol megtalálom és — igazán nevetséges! — tanácsot kérek tőle, útbaigazítást, felvilágosítást, vagy legalább vigasztalást. De Waltner nem volt megtalálható.

Jól emlékszem, hogy zavarodottságomban föl-alá futkostam a gyár udvarán. A kerítés mellett fölfedeztem egy csoport sztrájkolót, akik egész napokat ott ácsorogtak el. Amint meglátták, hogyan futkosok ottan, födetlen fövel, egyedül egy óriási területen, elkezdtek kiabálni:

— Ni a bolond! Ni a bolond! Nézzétek a bolondot! A Charentonba vele! A Charentonba!

Bolond voltam, igen, a dühtől. Megálltam és az öklömmel fenyegettem őket. A kiáltozás csak annál sűrűbb és erősebb lett. Nem tudtam már, mit csinállok s odaszaladtam a kerítéshez, hogy beszéljek velük, hogy bebizonyítsam nekik, hogy én teljesen ésnél vagyok — mikor egyszerre a sztrájkolók csoport-jából — vagy talán mégis csendőrök voltak? — egy kő villant ki s röpiült át a légen én felém, pompás,

kiszámított, könyörtelen ívben... Ugy tetszett nekem, hogy lehetetlen volt kikerülnöm, hogy végszetszerűen várt ez reám. Mintha a földhöz lettem volna szegezve — még félre sem hajoltam. Heves ütést éreztem fejemen, láttam a magas gyárkéményeket forogni, kék éjszaka borult reám, csillagok röpködtek, szikráztak benne és — eszméletlenül buktam a földre...

MÁSODIK RÉSZ.

In Pace.

Mikor magamhoz tértem, egy széles nyugvóágyon találtam magam, sima, fehér falas kis szobában. Tompa fájdalmat éreztem homlokomon és a fejem puha kötésbe volt burkolva.

Szelid hang szólalt meg :

— Jobban érzi magát ?

Kissé arra fordítottam fejemet s egy irgalmas nővér halvány arcát láttam ágyam fölé hajolva. Mi történt vajjon velem ? Ah, emlékszem már. A gyár, a sztrájk, a kő, az esés . . . Felkönyököltem vánkossomra és mormogtam :

— Hol vagyok ?

— Barátai körében — felelte a nővér — akik szeretettel ápolják.

— Ah, értem, tehát kórházban. Hogy hívják ezt a kórházat ?

A nővér kitért a kérdés elől :

— Ne nyugtalankodjék. Ön nagy fizikai, de főképp nagy lelki rázkódtatáson ment keresztül. Ne izgassa elméjét és maradjon fekvé. Én sietek az orvoshoz a jó hírrel, hogy deliriuma megszűnt és visszanyerte öntudatát.

Fölkelt és az ajtó felé indult.

— De kedves nővér, mióta vagyok itt ?

— Tizenegy napja.

— Tizenegy napja ! Tizenegy napig öntudatlan, lélektelen, gondolattalan lény voltam ! És most — lassan előjöttem a sötét limbusból, visszanyertem egyéniségem tudatát. De milyen gyöngé lettem ! Gondolkodásom milyen súlyos bilincsekben van ! És mennyire szenvedek — itt — a homlokomon ! . . .

Néhány perc múlva megnyílt az ajtó s egy fiatal ember lépett be, kinek aranykeretű szemüvegén keresztül nyílt, tiszta szemei sugárzottak át.

— Az orvos — mondá a nővér, aki nyomában jött.

— Ön meg van mentve ! — mondá az orvos alapos vizsgálat után.

— Hát nagyon rosszul voltam ?

— Bizony elég rosszul. De most már, vagy legalább is majdnem rendben vagyunk. Fáj még valamije ?

— Igen, a fejem.

Az orvos homloka elborult.

— Miféle fájdalmat érez ? Belső vagy külsőt ?

Képtelen voltam ennek megkülönböztetésére.

A nővér levette fejemről a kötést. Élénken kaptam a fájó ponthoz : s ujjaim egy még elég nagy sebet érintettek, mely jobb fülemtől fejem bubjáig ért.

— Ne bántsa ! — kiáltotta az orvos. — Ne nyuljon hozzá !

Aztán a nővérhez fordult :

— A hegedés pompásan halad. Tegyen rá friss kötést.

— Tehát doktor úr — mondám — hamarosan talpra állok ?

— Néhány nap múlva.

— Hány nap múlva ?

— Két hét alatt.

— Ezt sokallom. De ha muszáj . . . és aztán elmehetek . . . Igérje meg doktor úr, hogy két hét múlva kiereszt,

— Jól van, jól van, kedves betegem, csak feküdjék vissza.

— Mert sietnem kell újra a dolgomra. Mondja csak, megszűnt a sztrájk ?

A doktor hallgatott. Sürgetve kérdeztem :

— A puteauxi gyárban, hiszen tudja . . . Megkezd-ték újra a munkát ?

Az orvos a nővérhez fordult :

— Két óránként megújítja a kötést.

— Nézze, doktor — szóltam ismét — mondja csak hát, mi történik ?

— Nem tudok semmit. Csillapodjék !

— Hogyan, ön nem tud semmit ? Azt csak tudja, hogy én ki vagyok ? Lessna tanár, föltalálója —

— Az én számomra ön egy beteg, még pedig, remélem, okos és engedelmes beteg.

— Hogy ön nem tud semmit — ez meglep — küldje ide Waltner-t. Igen, Waltner urat, a társamat, az majd megmond nekem mindent. Ez múlhatatlanul szükséges. Különben, hiszen látja, én teljesen eszméletlenül vagyok most. Még ma akarok beszélni Waltnerrel.

Az orvos felállt és megfogta a kezemet.

— Feküdjék le szépen és ne szögezze gondolatát semmiféle tárgyra. Ne izgassa föl magát.

De ez már sok volt.

Föültem ágyamban, dühösen ráncigáltam és gyűrtem a takarómat és a doktor után kiabáltam, aki már a kilincset fogta :

— Doktor ! Akarom — hallja — nekem még ma beszélnem kell Waltnerrel !

— Lehetetlen ! — felelt az orvos hidegen. — Ide semmiféle látogató be nem teheti a lábát.

— Akkor fölkelek és megyek innen ! — ordítottam.

— Az is lehetetlen,

És odaszólt az ápolónőnek az ajtóból:

— Kedves nővér, értesse meg vele. Nyugtassa meg.

Ismét magamra maradtam a nővérral.

— Nézze csak, — mondtam neki — itt valami lappang, amit én nem értek. Engem elszigetelnek, helyes, ezt értem; nyugalomra van szükségem, ezt jobban tudom, mint akárki. De nem gondolja, kedves nővér, hogy ez az orvos kissé visszaél hatalmával?

Az apáca hallgatott.

— Minden kérdésem felelet nélkül marad. Pedig hát ezek a kérdések nagyon is természetesek. Kedves nővér, mondja csak, nem hallott ön soha Lessna tanárról?

Tagadólag intett fejével.

— Hát az álmogérről?

Ugyanazt a néma és csalóka választ adta.

— Kedves nővér, — kezdtem ekkor némi göggel — hát olyan messze vagyok én Páristól, hogy a művem körül támadt mozgalom hite nem ért ideig? Még csak azt sem tudhatom meg legalább, hogy hol vagyok?

A nővér láthatólag izgatott volt, de gyorsan leküzdötte zavarát és félénken szólt:

— Uram, nekünk tilos beszélgetnünk a betegekkel. Önnek csöndre van szüksége. Meg fog tudni mindent, amit tudni akar, de majd később.

Kimerülten ettől a megerőltetéstől, vánkosomra hanyatlottam és hamarosan valami félig-meddig világos szendergésbe merültem. Aztán szép csendesen elaludtam.

Nem akarom újra fölidézni életem e gyászos korszakának minden emlékét. Hosszú, egyhangú napokat töltöttem ebben a csupasz és hideg szobában. Időnkint megjelent az orvos s hosszan meg-

vizsgált; nagyon jól emlékszem csillogó szemeire, éles és parancsoló tekintetére. Egyetlen egy kérdésemre sem kaptam feleletet. Utóbb már nem is kérdeztem semmit.

Állapotom ez alatt javult. Fölkelhettem, elmehettem az ablakig, láthattam végre a külvilágot is, — kár volt! — az egész kilátást magas, szürke fal zárta el, szűk nyílásokkal ellátott fal... Hát be voltam zárva, be voltam börtönözve?!

A düh rohama lepett meg. Micsoda, hát így bánnak velem, velem, aki nemrég királyokat fogadtam, velem, aki egész sereg rendjelet és érdemjelet gyűjtöttem, velem, aki közel kétezer munkásnak parancsoltam, velem, akinek nevét az egész világ emlegette?! Elfeledkeztem a nővér jelenlétéről, fölkaptam egy hordozható villanyos lámpát és dühömben földhöz csaptam, úgy hogy nagy csörmpöléssel ezer darabra törött. A nővér fölsikoltott, a villanyos csengőhöz futott és csöngetett. Azonnal két fehérruhás és fehérkötényes ember rohant be — e jelenetnek minden apró részletére emlékszem — rám vetették magukat s az ágyra dobtak s ott — minden erőlködésem daczára — leszorítottak, csuklómat és bokámat gyötörve, míg meg nem adtam magamat és meg nem fogadtam, mint egy gyerek, hogy nem teszem többé!

Azonban másnaptól kezdve kimehettem szobámból, vagyis inkább cellámból; magas fallal kerített kertbe vezettek. A tiszta levegő kitisztította elmémet: kezdtem megérteni, vagy legalább azt hittem, megértem helyzetemet: ellenségeim foglya vagyok. De kik ezek az ellenségek? Miért tartanak így elzárva? Mi történt odakinn és hol vagyok én? Hallucinációs titkok voltak ezek számomra.

Igy telt el néhány nap. Hosszú órákat töltöttem a kertben, melyet keresztül-kasul megmértem

lépéseimmel, hangosan beszélve magamban, hogy megtörjem a csendet, a rettenetes csendet, mely rám nehezedett lidércként és mely halálra gyötört...

És egy reggel egy hang szólított meg, mely a magasból jött. Fölemeltem a fejemet és megláttam.

Ah, mily nevetséges és tragikus volt annak az embernek az arca, aki a falon ült lovagolva. Amint észrevett engem, a karjaival kezdett hadonászni, melyek rendkívül hosszúak voltak; papír csákó volt a fején, abba beleszúrva egy hosszú toll; mellén egy sereg pléh-rendjel, tarka szalagokon.

Ez az ember kiáltott rám, éles, bántó hangon, mely még ma is fülemben cseng:

— Ah, itt vagy, nyomorult áruló! Árulója hazádnak, árulója császárodnak! Gyere ide, no gyere csak ide!

Ösztönszerűen közelebb léptem a fal felé.

— Nem ismer sz rám? — hörgött az ember a falat sarkantyúzva s a lovast utánozva, aki tüzes paripán ül. — Nem ismer sz meg? Én vagyok Napoleon!

Hisz ez az ember örült! De mi az? Világosodik az elmém? Hogyan hogy erre előbb nem gondoltam? De föltételezhettem-e ilyent? Én örültek házában vagyok — hát én is —?... Nem, nem; én nem vagyok örült. De azt hiszem, rögtön az leszek. És míg az az ember tovább rikácsolt és sarkantyúzta a falat, én futásnak eredtem, hangosan kiáltozva.

Bemenekültem a szobámba és ágyamra dobtam magam. A düh, a lázadás, a borzalom és a kétségbeesés ezernyi gondolata kavargott agyamban.

Rettenetes állapotom megrémítette a nővért is, ezt a szegény apácát, aki szánalmát a közömböség árca alá rejtette. Az orvosért szaladt, a ki azonnal meg is jelent.

— Mi baja ? — kérdezte az utálatos ember.

— Tudok mindent ! — feleltem, nyugalmat erőltetve magamra.

— Ah ! . . .

Ez a csaknem irónikus «ah !» azt az örült vágyat keltette bennem, hogy rávessem magamat erre a gyűlöletes emberre. De uralkodtam magamon.

— Helyes — folytatta az orvos. — Ön, úgy látszik, nem vette nagyon tragikusan a dolgot. Ez jó jel, ez igen jó jel, biztató jel. Lássa, Lessna tanár úr, én előre látom, hogy fölgógyulása, melyben eddig kételkedtünk, most már nemcsak lehetséges, hanem bizonyos is.

Az orvos most először ejtette ki a nevemet. Hát ime, végre visszakapom egyéniségemet s megszünöm egy elzárt névtelen lenni, akivel mindenre való tekintet nélkül bánnak !

— Az én fölgógyulásom ! — kiáltottam föl. — Ah ! ez az ! Ön igazán örültnek tart engem ?

— Ez olyan kérdés, melyet napjában legalább kétszázszor intéznek hozzám. Az igaz, hogy nem is felelek rá soha.

— Ön az előbb nevemen szólított. Jogom van tehát öntől, az orvostól, azt kérni, hogy úgy bánjék velem, mint tudóssal, mint kartárssal. Azt is mondhatnám, hogy én önnek apja lehetnék, hogy az én hírnevem bejárta a világot, ennélfogva van némi jogom a respektusra. De nem akarom használni ezt az utat-módot, még azt gondolhatná, hogy nagyzási hóbortba estem.

— Számomra és erre az egész házra nézve ön egy beteg. Ez a legjobb jogcime az én szimpátiámra és jó bánásmódomra.

Azzal elment, semmit sem akarván többé hallani.

Meg voltam győződve arról, hogy ez az állapot nem tarthat így tovább. Mindazáltal, Isten tudja,

hány hónapig vagy évig tartott volna, ha bizonyos váratlan és előre nem látható körülmények folytán siralmas sorsom a nyilvánosságra nem jutott volna.

Még hosszú napokon át éltem ebben a nyomorúságos helyzetben, hasztalan vergődve a legellentmondóbb föltevések kikuszálhatatlan hálójában. Lehetséges volt-e, hogy Waltner így hagyott volna elmerülve a feledés homályában? Még ha szüleim, rokonságom lettek volna, akkor esetleg őket vádollahattam volna azzal, hogy ide internáltak, vagy rájuk számíthattam volna, hogy kiszabadítanak ebből a börtönből. Azonban egyedül voltam, irtózatosan egyedül és egész ismerettségemben nem ismertem egyetlen megbízható barátot sem, mivel hogy a tudomány kizárólagos, vad szeretetében távol éltem a világtól laboratóriumomban.

És így arra a borzalmas következtetésre jutottam, hogy tényleg őrült vagyok. És örökös logikakereséssel őrültségemet ki is magyaráztam: a szellemi megerőltetésből és bizonyos elfajulásokból, melyekbe szellemi tehetségeim estek azon tanulmányok alatt, melyek megelőzték az álomgép föltalálását. Hiszen e tanulmányok folyamán olyan problémákat feszegettem, amik bizonyos tekintetben tilos területek az emberi értelemre nézve.

Igen, igen, tébolyba estem! És néha, izgatott pillanataimban úgy tetszett, hogy lángoló agyamban összezuzódtak, szétolvadtak egykor oly tiszta eszméim, melyek az okoskodások harmóniájában oly remekül csoportosultak.

Egy este, az ablak mellett ülve, bús gyönyörűséggel szívtam a tavaszi virágzás édes illatát, mely a kertből fölhatott hozzám, mikor egyszer csak megnyílt az ajtóm. Egy ápoló jött be és kérdezte:

— A kedves nővér kiment?

— Amint látja.

— Helyes. Beszélni valóm van önnel.

— Beszélni valója? Miféle beszélni valója? Mondhatom önnek, hogy e percben a magány és a csend igen jól tesz nekem.

Tényleg, semmi kedvem sem volt beszélgetésbe ereszkedni ezzel az ápolóval, akit azzal az ellen-szenvvvel néztem, amellyel a rabok nézik őreiket. Azonban az ápoló fogott egy széket és mellém ült.

— Engedje meg, — mondá, — hogy bemutassam magam. Én nem vagyok ápoló, hanem a *Feuille* szerkesztője. Ime személyazonossági bizonyítványom.

Elámulva bámultam a fényképre, melyet elő-mutatott.

— Micsoda? — kiáltottam. — Egy ujságíró, itt, ebben a börtönben?

— Igenis, egy ujságíró, a kinek pedig sikerült legyőznie a szinte legyőzhetetlen akadályokat s aki azért jött, hogy módot adjon Lessna tanárnak arra, hogy a nyilvánosság előtt emelje föl szavát.

— Ah, kedves uram, — kiáltottam föl örömmel telten — hát igazán nem felejtettek el? Igazán? De mondja csak legelőször, hol vagyok? Kik azok az emberek, akik ide zártak engem? Mit akarnak velem? Miért vetettek ebbe a gyehennába? És odakint — mi történik odakint?

Csak úgy dültek ajkaimról ezek a kérdések. Ah, végre megtudok mindent!

— Igaz, felelt a szerkesztő, ön machináció áldozata, ugy-e?

— Igen, igen, machináció áldozata vagyok, de nem tudom kitalálni ennek sem a szerzőit, sem okait. Magyarázza meg, kérem!

— Én interjuelni jöttem s lám, engem interjuelnek!

De nem untatom olvasóimat az egész beszélgetés leírásával, mely egy óránál tovább tartott s melynek végeztével a hirlapírónak sikerült feltűnés nélkül távoznia. E helyett közlöm a *Feuille* cikkét, mely világosságot derített gyászos ügyemre. A cikk 1904. április 17-én jelent meg s így szólt:

Ő nem örült.

— Mi az igazság Lessna tanár esetében.

Deversay dr. intézetében. — Drága köpeny, drága kötény. — A fehér szoba foglya. — Megfordított interjú. — Egy nagy tudós a bolondok közt. — Egész sereg kérdőpont. — Appellálás a közvéleményre.

— Hol vagyok?

Ezek voltak az első szavak, melyeket Lessna tanár először intézett hozzám, mikor sikerült hozzáférköznöm minden örködés dacára.

— Ön internálva van Deversay dr. intézetébe, a Vaugirard-utcában — feleltem én.

Hát csakugyan igaz volt: a mi korunkban, a mi szabadsághoz és az egyén védelméhez címzett kormányunk alatt egy polgártársunkat — még pedig micsoda polgártársunkat! — egyikét leg-hiresebb és legcsodáltabb tudósainknak oda lehetett csukni, segítség nélkül, fölebbezés nélkül, remény nélkül egy ilyen «örök béke háza» mélyére!... A *Feuille*-é az érdem, hogy most leleplezi a botrányt a nyilvánosság előtt.

Fáradtságos tudósítói tisztünknel fogva bizony volt alkalmunk elég nyomorúságot látni, sok gyászos drámánál szerepelni; de még sohasem láttunk oly rettenetesen fölizgatott embert, amilyen Lessna tanár volt, mikor belépven cellájába, büszkén és bizalommal mondtuk neki:

— Bátorság! Reménység! A *Feuille* eltökélte, hogy megvédelmezi önt s ez annyit jelent: ön meg van mentve!

Mindenekelőtt azonban röviden el kell mondanom, miképen jutottam be Deversay dr. intézetébe. A kísérlet elé óriási akadályok gördültek. Hiszen már annyi kartársam próbált ennek a Bastillenak küszöbén átjutni, de hiába. A diplomácia csütörtököt mondván, cselhez folyamodtam. Először örültnék akartam magamat tettetni s ekkép beinternáltatni magamat Deversay intézetébe szives ismerőseim és rokonaim kérésével. De, megvallom, az utolsó pillanatban elállottam ettől a tervtől. Hiszen tudvalevő, hogy ha valaki belép az örültek házába, de nem tudja, mikor jön ki onnan: akkor senki sem hasonlít jobban az örült emberhez, mint egy épeszű ember. Hát ha Deversay doktor örök és végleges őrizet alá talál venni?!

S ekkor az álruha klasszikus és aránylag könnyű cselfogásához folyamodtam. Hosszas tapogatózás után sikerült megegyeznem egy ápolóval, aki ép akkortájt készült otthagyni az intézetet. Az együgyű ember beleegyezett, hogy beavat engem az intézet apróbb titkaiba (hej, vannak ám nagy titkai is!) és odakölcsönzi nekem a ruháját s ami fő, bevezet a házba. Az ujságírók védőszelleme kiterjesztette oltalmazó kezét igénytelen személyemre és pártfogásába vette szándékomat, úgy, hogy tegnap este hat órakor beléptem dobogó szívmemmel Lessna tanár szobájába. Szegény tanár! Mennyire megöregedett, lesóványodott! De hogyan föllángolt az arca, mikor megtudta, ki vagyok!

Én azt reméltem, hogy meginterjúholom, de bizony ő interjúholt meg engem. Mikor fölfedeztem előtte, hogy ő Deversay doktor foglya, nagy szorongással ezernyi kérdéssel lepett el:

— Hát a gyár ? Megszűnt a sztrájk ?

Fel kellett világosítanom az eseményekről, amiket az egész világ tudott, csak ő nem, a legjobban érdekelt fél.

— Megszűnt, — feleltem — a miniszter döntése alapján a munkások újra munkába álltak.

— És Waltner, a társam, a barátom ?

— Waltner ? Ő még mindig barátja ?

— Természetesen. Miért ne ?

— Azért, mert hiszen ő internáltatta önt ide, mint örültet.

— Mit beszél ? Waltner ? De hiszen ez lehetetlen !

Be kellett neki bizonyítanom, hogy ez kétségtelen igazság. Waltner bélyegezte meg őt, ráfogván, hogy agybeli zavarok jelentkeznek nála, és egy egyszerű orvosi bizonyítvány alapján bevitette ide a Vaugirard-utcai intézetbe.

— Súlyosan megsebesültem, — mormogá Lessna — elájultam . . . . egyébre nem emlékszem. De miért tette ezt Waltner ?

Miért ? Erre nem tudtam felelni. De ki is tudott volna ?

Nem merjük itt azzal vádolni Waltner urat, hogy társát gondnokság alá ő helyezte volna. Kétségtelen, hogy ő meg volt győződve az álmógép feltalálójának örültségéről, és lehet, hogy még ma is ebben a meggyőződésben van. Tény, hogy Waltner önmagát nevezte ki Lessna törvényes gyámjává s ennekfolytán ő az egyedüli és valóságos tulajdonosa a puteauxi gyárnak.

Mindezt előadtam a szerencsétlen tudósnek, aki — ezt föltétlenül meg kell jegyeznem — egyáltalán nem kételkedett egy pillanatig sem társának tisztességében, jóhiszeműségében és főképp barátságában.

Lessna tanárral való beszélgetésem azonban nem tarthatott annyi ideig, mint szerettem volna. Mindazáltal, miután megadtam neki minden fölvilágosítást, amiket mohón kívánt megtudni, még volt időm, hogy noteszem egyik lapjára ezeket a szavakat irassam vele :

Én nem vagyok őrült és kérem kiszabadításomat.

Prof. Lessna.

Nem, Lessna tanár nem őrült. Összes munkásai — vannak ezernyolcszáz-egynehányan — tiltakoztak internálása ellen, és igazán nem tudjuk, micsoda boszú, micsoda irigység vagy micsoda titkos érdekek működtek közre abban, hogy ezt a csodálatosan tisztaeszű, harmónikusan gondolkozó férfiút egy bolondokházabeli cellába dobják.

Tehát ezek a kérdések várnak feleletre :

1. Miért internálták Lessna tanárt, holott nem őrült ?

2. Miért történt ez titokban ?

3. Miért ítelték oda a gyárat, amelyet ő alapított, az ő tudtán kívül épen annak, aki őt internáltatta?

Ezt a három kérdést tesszük fel most a nyilvánosság előtt abban a reményben, hogy oly feleleteket kapunk rájuk, amelyek elejét veszik egy szörnyű feltevésnek, annak t. i., hogy Lessna tanárt, az álmogép feltalálóját, a hírneves tudóst, akivel Franciaország büszkélkedhetik : el akarták némítani bizonyos tervek keresztülvitele végett.

Minden esetben appellálunk a tudomány összes barátaihoz, minden jószívű és józan eszű emberhez, minden tisztességes honpolgárhoz, hogy egyesülve velünk, törhetetlen eréllyel követeljék Lessna tanár szabadlára helyezését.

Igy szólt a cikk, mely — mint utóbb megtudtam, rendkívüli feltűnést és hatást keltett az egész földkereken.

Még három hét telt el, mielőtt ütött volna a szabadulásom órája; helyzetem ezalatt egyre javult abban a mértékben, amelyben terjedt és erősödött az érdekemben szervezett harc. Sőt egyszer csak maga Deversay doktor jött hozzám s bocsánatot kért tőlem, amiért oly szigorúan bánt velem.

— Higyje el, csak azon érdekében tettem! — mondotta. Kétségtelen tény, hogy ön birtokában van minden szellemi tehetségének, ebben nem is kételkedtem soha egy percig sem, de kénytelen voltam gondoskodni az önnek szükséges csendről és nyugalomról. Különben ön itt minden tekintetben csak kíméletet tapasztalhatott.

Végre aztán megnyíltak előttem e rettenetes háznak a kapui. Nyolc órakor reggel történt. Nyilván azért választották ezt a korai időt, hogy elkerüljenek minden feltűnést és tüntetést. Tényleg nem is várt reám senki, még Waltner sem.

Valami vad öröm fogott el, mikor a Vaugirard-utca gyalogjárójára léptem, s hosszan szívtam magamba a szabadság levegőjét. Gyönyörű tavaszi reggel volt; a fényes égbolton fecskék cikáztak hullámzó és kanyargó vonalakban, s életemben először vettem észre a munkásnők fürgé és könnyed kecsességét, amint ibolyacsokrocskákkal keblükön a gyáruk felé siettek. Semmire sem gondolva, mintegy ittasan a fénytől és örömtől, lépkedtem a végtelen hosszú Vaugirard-utcán a Montparnasse-boulevardig. De itt hirtelen ismét előfogtak aggodalmaim, kétségeim. A gyárhoz kell mennem, azonnal, sietve, hogy lássak, hogy tudjak, hogy ismét teljes birtokába jussak önmagamnak.

Egy fiáker, egyike azoknak a nyomorúságos fiá-

kereknek, melyeket a kelő nap sugarai mindig ott lepnek meg a párisi utcasarkokon, — elvitt a Szajna partján Puteauxba.

Már messziről fölismertem a szürke falakat, a magas, bokrétás gyárkémenyeket.

De mit jelent az a nemzetiszínű zászló a főkapun?

Talán az én tiszteletemre tűzték ki? Szavamra, nem vártam ilyen fogadtatást.

De amint leugrottam a kocsiról, egy fölírás ötlött szemembe, mely márványtáblán volt a falba illesztve. És ámulva olvastam:

ÁLLAMI ÁLOMGÉPGYÁR

Állami álomgépgyár? Mi ez?

Beléptem és a portás szobájába nyitottam. Annak a derék embernek a helyét, akit én helyeztem ebbe az állásba, most egy más, jelentéktelen, érdemrendes, paszomántos egyenruhájú személyiség foglalta el.

— Mit akar? — kérdezte mogorván.

— Kedves... izé...

És nagy kört írva le karommal, az egész épület-tömböt jeleztem.

— Nem értem!

— Én Lessna vagyok, — kiáltottam, — az álomgép feltalálója, ennek a gyárnak a tulajdonosa.

— Igen, igen, már hallottam valaha ezt a nevet. De én csak annyit tudok, hogy három hét óta a gyár az állam tulajdona, az vette meg Waltner úrtól húsz millióért. Az újságok eleget firkáltak erről. No de honnan jön maga?

— Mit beszél itt maga? A gyár eladva? Nem engedem, nem akarom!...

Kiugrottam, hogy az udvarra szaladjak, de a

portás karon ragadott. Mit tehettem ezzel a koloszszussal szemben? Éreztem, hogy kidob, röpkölni és leesem, épen egy sáros pocsolya közepébe. Kívül voltam a kapun, mely nagy zajjal csapódott be utánam s hallottam a portás kiabálását:

— Az ördög látott ilyen bolondot! Hogy az övé a gyár! Hát még mi nem? Bizonyosan a Charentonból jött ki.

Csupa sár voltam, de ügyet se vetettem rá. Kétségbeesetten, szinte örülten a haragtól, nem értve semmit abból, ami velem történt, megindultam Páris felé. Waltnerhez indultam, saját házában, a Grande-Armée-avenuen, akartam megkeresni.

Ott újabb gyászos meglepetés ért.

— Waltner úr? De hát hová való maga? — vigyorgott a portás. Az utolsó gyerek is tudja, hogy Waltner úr Amerikába utazott.

— Visszajön? — hebegém.

— Nem hinném. Eladta mindenét; ez a háza is kiadó vagy eladó.

Megint az aszfalton voltam, még magamra hagyottabban, még kevésbé tájékozottan, mint előbb. Egy kirakatablakban megláttam dezolált alakomat. Halálsápadt, rongyos, piszkos, sáros voltam — igazán olyan formám volt, amilyen magam is voltam: nevetséges, bolonddá tett nyomorult lény, aki képtelen magát megvédeni.

Egy csibész, amint elment mellettem, végignézett s rikoltott:

— Né, a holdkóros!

Talán igaza is volt.

Az Álmodók Általános Igazgatósága.

A következő napokban jóbarátaimtól, meg a gyár munkásaitól, de legelső sorban a hírlapokból részletesen megtudtam mindent, ami a Deversay-intézetben töltött fogságom alatt történt.

A sztrájk azonnal megszűnt a hivatalos ítélet után, de Waltner önkényes, zsarnoki igazgatása új lángra gyújtotta a személyzet haragját.

Az internálásom körül keltett mozgalom, a támadt gyanu-okok, a politikusok és pénzemberek intrikái végre kényszerítették a kormányt, hogy közbelépjen. Jaurès interpellációja lett a csúcspontja ennek a nagy mozgalomnak. Jaurès kimutatta, hogy az álmogépek gyártását és árusítását állami monopóliumba kell venni.

— Ezeket a gépeket, — így beszélt Jaurès, — nem gyárthatja és nem árusíthatja és nem használhatja semmiféle magánember. A gép óriási befolyása a közre, bámulatos és egyre növekvő sikerei, az agyvelőre való hatásának kiválóan szociális jellege világosan bizonyítják, hogy Lessna és Waltner urak vállalatát nem maradhat tovább oly egyének kezében, akik nem kötelesek nyilvános felelősségre. Az államnak magához kell váltania ezt a találmányt, amint magához váltotta a telefont, amint magához szándékozik váltani a vasutat, és általában minden intézményt, vállalatot, találmányt, melynek a nemzetet érintő, általános, állami jellege van.

Lasies képviselő (közbeszól): Ez az! Önök valóságokat ígértek a népnek, s mivel nem tudják azokat megadni, most álmokban, varázsképekben, szép hazugságokban akarják kárpótolni.

Jaurès : Mi beváltjuk minden ígéletünket. De addig is azon vagyunk, hogy a proletáriátusnak megadjuk a lehetséges jólétet s boldogságot.

Lasies : Az is csak álom lesz !

Jaurès : A boldogság mindenkép boldogság. Ki mondta önnek, hogy a szépet álmódó ember nem épen olyan boldog, mint az, akinek érzékeit szép valóság csiklandozza ?

Lasies : Mindnyájan boldogok leszünk — mikor aluszunk !

Jaurès : Csak csúfolódjék ! Önök azzal vádolnak minket, hogy materialisták vagyunk, de megakadályoznak minket abban, hogy a demokráciának oly szerencsét biztosítsunk, oly boldogságot, amely nem mocskolja be a népszerűséget, — ideális boldogságot, mely eltűnik, mihelyt hozzányúlunk . . . .

. . . A kormányt és a képviselőházat egyre jobban szorították a választópolgárok arra, hogy régesrég tett ígéreteit beváltsa. Már erre a törvényhozási időszakra ígérték a földi paradicsomot, de ez a paradicsom még mindig váratott magára. Hol késik hát az az Árkádia, melyet a népgyűlések szónokai oly ragyogó színekkel festettek ? Az adók évről-évre növekedtek ; a nyomorúság egyre nyomasztóbb lett, a szegény emberek egyre-szegényebbek . . . A csalódott, rászédett, kizsákmányolt tömeg haragja is immár félelmetessé vált : a jó nép már nyilván torkig volt s eltökélte, hogy a boldogságot, melyet oly régen ígérgettek neki s melyre hiába várt oly régóta, forradalommal fogja megszerezni magának.

Mit volt mit tenni ?

A választásokban tett ígéreteket lehetetlen volt beváltani. Nem volt pénz ; de meg szándék sem igen volt az ahhoz szükséges pénz megszerzésére ; a legtúlzóbb képviselők abban a társaságban találták

magukat, melyet hivatásosan gyűlöltek s melynek elpusztítására esküdtek, és fokozatosan beleegyeztek minden egyezkedésbe, belementek minden bűnrészességbe. És bizonyos rezignált fatalizmussal várták és látták megérkezni a leszámolás idejét.

Jaurès beszédje felrázta őket tespedésükből s nagy világosságot gyújtott elalvadt agyukban. Igen, igen, a rettenetes problémának ime itt a megoldása! Mivelhogy nem nyújthattak a népnek anyagi és való örömeket, aminőket ígértek, hát gondoskodnak a számára — bizonyos köztársasági egyenlőség szellemében — tűnékeny, de olcsó, gazdaságos boldogságról, melyet parancsszóra termel majd Lessna gépe. És az alprefekturák filozófusai már el is ábrándoztak arról a csodálatos jelenségről, mint teszik Franciaországot boldoggá — ha nem is naponta, de legalább éjjente! . . . .

A kormány nem merte bevallani, hogy ezzel a lehetőséggel csak annyit ér el, hogy a nép étvágyát a peccsenye szagával és a szósz varázsképevel elégíti ki, hogy az álmogép állami monopolizálásából húzható közhaszon jellege arra készíti az államot, hogy elvben hozzájáruljon a gép megvételének javaslatához.

Hát elvben meg is szavazták, és húsz milliót irányoztak elő erre a célra. Ez a húsz millió Waltner zsebére nézett: tíz millió a «társ» címén, tíz pedig Lessna törvényes «gyámja» címén.

De Waltner zsebre dugta mind a huszat, zsebre-vágta s kievezett Amerikába. Közismert tény, hogy Franciaország hiába kérte Waltner kiadatását; mert Waltner, aki csak úgy honosította magát Franciaországban, kimutatta, hogy születésére nézve amerikai.

Azonban amit kevesen tudtak s magam is csak jó későn tudtam meg: Waltner volt a nagymestere

ennek az állami vételnek. Asztrájk, az állam közbelépése, az internálásom és a körülötte, valamint az álmogép körül oly ügyesen szervezett mozgalom, ez mind aljas intrika volt, melynek szálaí Waltner kezében futottak össze. Ő adta a kormány kezére találmányomat, ő adta el munkám gyümölcsét és a pénzzel megszökött. Azok közül a cinikus és vakmerő emberek közül való volt, akikkel szemben a sorsnak gyöngéi vannak.

Igy aztán okvetlenül vereséget kellett szenvednem.

A gép nem volt többé az enyém ; a törvény engem törvényesen kifosztott birtokomból. Romlásom bevégeztetett.

Ki vetheti szememre, hogy elfogadtam a kormány följajánlotta állást ?

Mert egy új hivatalt szerveztek : az Álmok Általános Igazgatóságát, hát vajjon nem volt-e igazságos és méltányos, hogy ezt nekem ajánlották föl, és nem volt-e természetes, hogy kétségbeesett helyzetemben én azt elfogadtam ?

Sohasem feledem azt a beszélgetést, melyet 1904. júniusában, kevéssel kinevezésem után, folytattam a miniszterelnök-belügyminiszterrel.

— Az Álmok Általános Igazgatóságának — mondá a kormány feje — az a hivatása, hogy hamarosan az államnak rendkívül fontos szolgálati szerve legyen. Az ön gépének az a hivatása, hogy a haladás, a civilizáció eszköze, vagy ha jobban tetszik : a kormányzás közegé legyen. Minden időben, minden kormányforma alatt a hatalom arra keresett módot, hogy meghódítsa, uralma alá hajtja az elméket is s azokra is rányomja bélyegét. Nos, sem a közoktatás, sem a sajtó, de sőt a vallás sem volt képes ezt soha teljesen elérni : a gyermek, mihelyt iskolába kerül, urává lesz gondolatainak ; az olvasó, a ki átfutja nagy szórakozottan az ujságot, nem merít belőle semminő

meggyőződést, legfőljebb fölületes, tűnékeny véleményyt; a vallás, az *ancien régime* kormányeszköze, csak holt hatást gyakorol már az elmékre. Mindenestre semminő kormány soha sem jutott birtokába olyan hatalomnak, mely bizonyos anyagi módon befolyásolhassa az agyvelőt. Hála az ön gépének, mely most a tekintély szolgálatába lép, mi nem sokára uralkodni fogunk az elméken is, sokkal tökéletesebb módon, mint akár XIV. Lajos vagy Napoleon. Melyik hatalom mérkőzhetik majdamiénkkel!? A franciák ezrei, holnap milliói meghódoltatják nekünk azt, ami a legmegfoghatatlanabb, ami a legszabadabb az emberben: az álmukat! Utazás ez a kormányok legfőbb célja felé, tökéletes és végleges birtoklása nemcsak az alanyok, vagyis a polgárok fizikai személyének, hanem elméjüknek, érzelmeiknek, értelmüknek, gondolataiknak.

Félénken vetettem ellen:

— De miniszter úr, én nem tehetek egyebet, mint hogy tovább gyártom az álmogépeket; mihelyt azokat elszállítják —

— Kedves tudósom, ön nem lát még tisztán. De gondolja meg, hogy nekünk nemcsak az az ambíciónk, hogy tisztességes gyárosok legyünk, akik iparkodnak eladni gépeket és megint csak gépeket.

— Nem értem egészen.

— Pedig világos a dolog; hivatalának címe kifejezi. Az Álmok Általános Igazgatósága! Hisz ez már program, nagyszerű program! Hát kedves Lessna úr, arra törekszünk, hogy a gépek használata lassankint a mi kezünkben összpontosuljon. E pillanatban csak úgy állunk, hogy ön elad, mi veszünk gépeket. De aztán arra kell iparkodnunk, hogy egyszer csak mi harmonizáljuk, mi szabályozzuk, mi működtessük az összes gépeket s egy

szép napon végre azt mondhassuk : «Még akkor is mi kormányozzuk Franciaországot, mikor alszik!»

Rémületes gondolat villant át kétségeim, tétovázásom zürzavarán :

— Értem már! — kiáltottam. — Azt akarják, hogy Franciaország minden álmát irányítsa és diktálja egy óriási —

Az államférfi fölemelkedett. Ma is látom, amint ott áll, íróasztalához támaszkodva, a Köztársaság babérkoszorús szobra előtt. Szemében nagy ambíció lángja villogott egyetlen kézmozdulattal tolmácsolni tudta nekem véghetetlen megvetését, melyet a «kormányozható tömeg» iránt érez, és így szólt, oly hangon, melyet sohasem feledek el :

— Sőt mi több, azt akarjuk, hogy Franciaország minden polgára egy és ugyanazon álmot álmodja, a hivatalos álmot, amelyet a kormány választ ki!

Erre rögtön egy másik kérdés merült föl. Melyik miniszterhez fog tartozni ez az új hivatal?

Mindegyik miniszter a maga malmára örölt.

— Ez nyilván a közoktatásügyi miniszterhez tartozik, mondá az egyetemi rektor. Minden, ami agyvelőre vonatkozik, az én reszortomba vág.

— Bocsánat! — szólt a pénzügyminiszter. — Tulajdonképen állami üzembről van itt szó, aminő a dohányjövedék is.

— Tévedés! — vágott közbe egy másik. — A puteauxi gyár a logika törvényei szerint is a közmunkaügyi minisztérium hatáskörébe tartozik.

— Nem inkább a telefonnal kell együvé venni ezt a gépet? — jegyezte meg a póstaminiszter.

Dujardin-Beaumetz, egyszerű másod-államtitkár, nagy komolyan vetette közbe :

— Épen olyan logikával lehet az álmokat a szépművészetek osztályába bekapcsolni.

Am a miniszterelnök erélyesen közbelépett és így oldotta meg a gordiusi csomót.

— Ez mind tévedés. Az új vállalatsemminőszakba nem vág úgy, mint a közbiztonsági szakba. Tehát az álmok általános igazgatósága a belügyminiszter hatáskörébe fog tartozni.

Igy is történt. Kinevezésemet a lapok töméredek kommentárral kísérték, nem különben azt a tényt, hogy találmányom állami monopólium lett.

Azután a különböző pártok is megértették, hogy itt oly óriási újításról van szó, melynek beláthatatlan következményei lehetnek. A tekintély meghódította az elmék legbensőbb rejtekeit, s a legfelületesebben gondolkozók is fölismerhették, hogy most új korszak kezdődik a népek és kormányok történetében.

Azt hiszem, történelmi szempontból üdvös lesz, ha leközlök itt néhány szemelvényt a nevezetesebb világlapok idevonatkozó cikkeiből.

A Matin (Harduin cikke) :

« . . . Ez még csak a kezdet, de sokat ígér. Az állam beáll álomkereskedőnek, akárcsak az Akadémia egy szimpleksz költője ! A jó bolondok, akarom mondani : a jó honpolgárok, ezentúl a polgármester úr engedélye szerint fognak álmodni. Aztán mondja még valaki, hogy mi nem vagyunk szabad nemzet ! »

A Gaulois (Meyer Arthur) :

« . . . Szó sincs róla, nem tagadhatjuk, hogy sokkal jobban áll az államnak, ha eszmék tanárának mutatkozik be, mint hogy ha trafikoskodik. De mielőtt végreles ítéletet alkotnánk erről a kísérletről, előbb tudni szeretnénk, vajjon az állam ezt az ő új hatalmát arra fogja-e használni, hogy visszaadja Franciaországnak régi álmait, a dicsőségről, tiszteletről ? »

A Libre Parole (Ed. Drumond) :

«... Az a Franciaország, mely sorvad, haldoklik a zsidók keze alatt, most egy nemzetközi bandának, mely minket kormányoz, a kezére akarja adni azt, ami még megmaradt benne nemesnek, magasztosnak, szabadnak : az álmait ! És nem veszi észre az idegen hangot, — pedig ez jellemző lehetne minden jó francia előtt — mely kicsendül a Lessna névből, az ördögi gép feltalálójának nevéből.»

A Radical :

«... Szükséges, hogy ezentúl az álmokat, melyeket a polgároknak megengednek, igaz republikánusok válogassák meg és őrizzék ellen ; s ha célunknak egészen a végére akarunk jutni, akkor ezeknek az álmoknak határozottan köztársasági szelleműeknek kell lenniök.

A Lanterne :

«... Csak aztán meg ne csalódjék a kormány ! A demokrácia megköveteli, hogy a húsz millió fejében az állam antiklerikális álmokat adjon, amelyekből kérlelhetetlenül számúzve legyen még a látzata is a reakciónak, mely a bűnrészesség kedvéért, melyet le fogunk leplezni, szemtelenül a diktatúra rongyos köpenyébe burkolózik.»

Az Autorité :

«... Franciaország igazi álma az imperializmus álma, az a csodás álmom, melyben a «gloár» mélyén aranyméhek ragyognak.»

A Temps :

«... Tudvalevőleg mi nem igen lelkesedünk azért, hogy az állam rátegye a kezét minden magánvállalatra ; de itt olyan szociális esetről van szó, hogy szerintünk nagyon tanácsos volna egy kis meggondolási időt, egy kis haladékos adni, mely alatt az állam Lessna tanár gépe révén, propagálná a haladásban tartandó okosság és mérséklet eszméit.»

A Daily Telegraph :

«... A franciák még most sem érzik magukat eléggé megkormányozottaknak. Az ő mániájukban, mellyel mindent agyonigazgatnak, agyonszabályoznak s mindent az állam ellenőrzése alá helyezni: most már álmodni sem akarnak másként, mint a törvény formái és rendeletei szerint.»

A Vossische Gazette :

«... Nem sokat törődünk az üggyel; a földolog az, hogy Franciaország hivatalos álma ne a *reváns* álma legyen!»

... De mit érdekeltek engem ezek az ellentmondó vélemények?! Teljesen rabjává lettem tudósi gőgömmek, mely eszméjét a legvégsőig érvényesíteni törekedvén, át akarja alakítani a világot, s újra nekiláttam a munkámnak. Visszamentem kedves puteauxi gyáramba, melyet még mindig az a paszományos portás őrzött, akinek megbocsátottam, hogy olyan kézzelfoghatóan bebizonyította hátamon az elvitathatatlan hatalmát annak az adminisztrációnak, melynek ime most én is tagja, közege lettem. És munkásaim, akik szintén állami alkalmazottak lettek, óriási lelkesedéssel fogadtak.

De nem tagadhattam el magam előtt, hogy mégis valami megváltozott a gyárban. Már nem uralkodott benne többé az egykori buzgóság és elevenség. A munkások kevesebbet és rosszabbul dolgoztak. A kormány egy technikai aligazgatót nevezett ki mellém, ez pedig egy kibukott régi képviselő volt, akinek valamivel be kellett tömni a száját; s ez a derék fickó semmit sem értett sem a mechanikához, sem a villanyossághoz. Viszont érdeméül azt is meg kell jegyeznem, hogy nem is iparkodott magát hasznossá tenni, és nem lábatlankodott a gyárban sohasem, csak amikor a fizetését jött fölvenni. Viszont azonban mérnököket küldtek a nyakamra,

akiknek valami politikussal való rokonságuk tiporta ki az állást, meg művezetőket, akik soha más készülékkel nem dolgoztak, mint a választási urnákkal. A protekciózás, a beajánlás minden gyönyörűségét végigélveztem hamarosan: miniszterek, volt miniszterek, reménybeli miniszterek, szenátorok, volt szenátorok, reménybeli szenátorok, képviselők, volt képviselők, reménybeli képviselők, le a legutolsó reménybeli kerületi tanácsosig — hosszú sorban — mind a nyakamra küldöztek állás nélküli kocsisokat, gazdákat, suhancokat, négereket, nyugalmazott altiszteket, tönkrement szőlősgazdákat, kaputlan kapusokat, kereskedősegedeket és egyéb különféle befolyásos és befolyástalan választókat, hogy adjak nekik állást a gyárban.

A belügyminiszter, akinek panaszkodtam emiatt az invázió miatt, így vigasztalt:

— Ne utasítson vissza senkit. Fogadjon fel mindenkít, akit csak lehet, akit meg nem lehet, annak ígérje meg; ha már nem tehetünk meg minden franciát állami alkalmazottnak, hát legalább hagyjuk meg őket abban a reményben, hogy egykor azok lehetnek.

Azonban nagy erőfeszítésem folytán a gyár nem nagyon érezte meg ezeket a változásokat. De azt is hamarosan láttam, hogy a gépek árát okvetlenül emelni kell, a pazarló kiadások növekedése miatt. Ezt meg is mondtam miniszteremnek.

— Hohó, szó se lehet arról, hogy emeljük a gépek árát! — kiáltott fel. Sőt ellenkezőleg, le kell szállítanunk a lehető legkisebbre.

— De hiszen akkor tönkremegyünk.

— Mit — tönkremegyünk? Hát tudja meg, hogy az Álmodó Általános Igazgatósága oly állami üzem, mely magasan fölötte áll az alantas, közönséges üzleti szellemnek. Minél több pénzt veszítünk rajta,

annál demokratikusabbak leszünk. Az adófizetők majd megfizetik a differenciát s meghálálják nekünk, amit értünk teszünk!

Hát csak eleget tettem minden protekciónak, mely egyre nagyobb számmal kilincselte nálam, és gyártottam szünet nélkül a nagyobb fajtájú gépeket az államnak, melyeket befentes képviselők kérésére vidékre szállítottak.

A gépek billentyűzetei természetesen rendeltetésük szerint különböztek. Így az a két óriási gép, melyet Toulouseba vittek, mozgalmas, szingazdag, napfényes álmokat termelt, melyekben az alvók néptribunokká lettek, slángoló, mennydörgő szónoklatokat tartottak rengeteg néptömegeknek. Ellenben az északi városok olyan gépeket kaptak, melyek sokkal szelidebb, prózaibb, flamand-stilusú álmokat diktáltak, amikben à la Teniers idillek pantagruéli csendéletekkel váltakoztak.

Hogy a köznéppel is megizleltessék ezeket az ingyenes álmokat, a hatóságok óriási «köztársasági hálodákat» állítottak föl, Gambettához, Michelethez, Hugo Viktorhoz címezve. A köz-álmok hivatása volt pótolni a hagyományos lakomákat; az álmok a kápri szószos hal után következtek, és az átutazó miniszterek hivatalosan elnökösködtek ott, az aranszegélyzetű skárlát mennyezetes ágyakon elnyújtózva.

Ezeknek a «köztársasági hálodáknak» az volt a feladatuk, hogy a kormány ize szerinti eszméket terjesszék. Mert a gép termelte álmok legnagyobb részt politikaiak voltak. Írók, zurnaliszták, az állam költségén szerkesztettek álmokat, melyekben az uralkodó vélemény káprázatos apoteózisokban tündöklött.

Például Viviani megírta *A demokratikus boldogság* című álmot, melyet legtöbbször adtak a hálodák-

ban; a még mindig termékeny Jaurès szerezte a *Jövő*, *Az emberiség aratása*, *Éden*, *Kéjváros*, *Testvéri emberiség* című és egyéb számos idillikus és szocialista álmokat.

Lassankint az álmógép nélkülözhetetlen lett a politikusoknak, amint nélkülözhetetlen volt a művészeknek, íróknak, egészségeseknek úgy, mint idegbajosoknak, a nép egyszerű gyermekének úgy, mint a kényes izlésűeknek. Természetesen óriási hasznót hajtott Reklám őfelségének is, aki — nem úgy, mint a közönséges uralkodók — többet álmodozik mások dicsőségéről, mint a magáéról. Azután gyártott a gépem olyan álmokat is, melyekben az ember vagy a Trou-sur-Mer-en (három órányira Páristól) találta magát, vagy egy kávéház terraszán, ahol a pikkolók nagy méltósággal, hieratikus gesztusokkal szolgálják föl apró pohárkákbán a híres háromcsillagos quinquinát. Ez a nyilvánosság igazán meglepő alakokban nyilvánult; így egy híres párisi színésznő, néhány kékhasú bankó segítségével elmondhatta, hogy egész Páris róla álmodik, és tényleg, a mindenható gép révén a boulevardokon vagy a Montmartreon fölállított hálodák alvói látták álmukban a *professional beauty* halvány és csillogó szilhuettjét.

Az ellenzéki pártok észrevették, micsoda hatalmat adott az én találmányom a kormány kezébe, és módot kerestek a reakcióra. Így egy társulat, élén d'Uzès hercegnővel és Mac-Mahon márkinéval, megvette másfélmillió frankon a Clichy-boulevardon levő *Álompalotát*. Itt aztán egészen más programokat adtak; az alvók ezekben rojalista álmokat kaptak, melyekben királlyá kiáltották ki az orleánsi herceget vagyis VIII. Fülöpöt, aki párpáján ülve, majesztetikusán viselte a koronát és kormánypalcát. Ezt a példát más ellenzéki csopor-

tok is követték. Egyik helyen bonapartista álmokba ringatták az öreg katonákat, akik a gyűlöletes valóságból bemenekültek a könnyű dicsőség varázsképeibe ; másik helyen a népszavazat hívei látták minden este Paul Déroulèdet, a nép által megválasztva, lobogó köpenyében vonulni az Elysée felé ; megint másutt titkos progresszisták nyerték el, pompás gépem révén, a népkegyert és a miniszteri tárcákat, melyek nélkül az élet szerintük semmit sem ér.

Épen így a haladó pártok is járták a hálodákat, hogy kimeráikban gyönyörködjenek : szocialisták, kollektivisták, nihilisták, anarkisták meglátták álmukban Marx ideális városát, Tolsztoj idilli Árkádiáját, Kropotkin naturista kéjes paradicsomát.

És így táplálgatta mindenki haragját, csalódásait, becézgette reményeit, illúzióit, elmerülve a varázsképeket alkotó hullámokba. A politikai panaszok elaludtak ; a kétségbeesettek az álmok országába menekültek, s a miniszter némileg szarkasztikus nevetéssel elmondhatta :

— Jól megy, kitünően megy ! A népek kormányzásának mestersége egészen könnyű lesz. Ők álmodnak — tehát ők fizetni fognak !

A G-gép.

Egészen megittasultam annak a gépnek hihetetlen sikereitől, melyet én dajkáltam föl, mely az enyém volt, melynek dicsősége az én dicsőségem volt. Pedig fölnyithatták volna szememet bizonyos intő figyelmeztetések és felvilágosíthattak volna arról, hogy ez a most kezdett munka gonosz munka, melyet őseink bizonynyal az «ördögi» jelzővel bélyegeztek volna meg.

1904. augusztusában Belgium elzárta sorompóit az álmógép elől. A királyi határozat, mely megfosztott minket egyik legjobb kliensünktől, ezt a sok «tekintettel»-t tartalmazta :

«Tekintettel arra, hogy a Lessna által feltalált és francia hivatalos kezelésben gyártott gépek elvitathatatlan merényletet képeznek a szabad gondolkozás ellen ;

tekintettel arra, hogy az a hatás, mely teljesen önkényesen irányítatik vagy legalább is mindenestre oly módon, mely kizár minden komoly ellenőrzést, — azon szempontból, hogy az emberi agyvelő legnemesebb funkciója föltétlen respektust követel : nyilvánvalóan erkölcstelen jellegű ;

tekintettel arra, hogy a gépek számának szüntelen szaporodása egyre súlyosbítja a veszedelmet, mely a nemzet erkölcsi épségét és szellemi egyensúlyát fenyegeti ; stb.»

Ezt a szöveget a *Moniteur Belge* 1904. augusztus 21-iki számából vágtam ki. Mennyire megértem, mennyire méltányolom a bölcsességét — ma — későn !

Más figyelmeztetéseket is kaptam. Egy napon azt olvastam valamelyik lapban, hogy klienseim egyike, miután összeüzta a tőlem vásárolt gépet, öngyilkos lett.

Waltner Amerikában akart gyártani álmógépeket a tőlem ellopott tervrajzok alapján. Rooseveltnök ezt azonnal megtiltotta neki, még pedig, mint egy riporternek mondotta, «az amerikai józan ész nevében».

De már semmi sem volt képes kiölni belőlem azt, amit a legragyogóbb ambiciónak tartottam : egész Franciaországot az álmógép uralma alá akartam hajtani.

Ezért nekifogtam a G-gép megszerkesztéséhez.

Bizonyos apró részleteket tökéletesítettem ; például a billentyűzetet kiegészítettem új billentyűkkel, s az alkotó hullámok vetítését is nagyobb precizitással láttam el. De legfőbb célom az volt, hogy oly gépet szerkesszek, melynek ereje hihetetlen legyen, s mely hatást gyakorolhasson óriásiszámú alanyokra és nagy távolságokra. Ez csupán mechanikai kérdés volt, az alapelv maga nem változott.

A kormány megnyitotta számomra a titkos alapok kasszáját; rengetegpénz állott rendelkezésemre, de kellett is, avégből, hogy a nagy munka lehető gyorsan és titokban menjen. Főképen gyorsan. Mert a miniszterelnök rendkívül érdeklődött munkám iránt s azt akarta, hogy mielőbb készen legyek vele.

— Gondolja meg, — mondogatta, — hogy soha egy tudósnek sem állott módjában oly gyönyörű, oly nagyméretű kísérleteket tenni. Az anyag, amit az ön keze alá adunk, maga az egész nép. Mi megvalósíthatjuk a legnagyszerűbb tervet, amit valaha kieszeltek : fogollyá tenni egy nemzet minden gondolatát, *tényleg* uralkodni minden elmén ! Micsoda bámulatos megkoronázása a demokratikus munkálkodásnak ! A mi iskolánkban nevelt népnek nappal csak egyetlenegy gondolata lehet, éjjel a gép uralma alatt csak egyetlen egy álma !

Lázasan dolgoztam. A legjobb villanyműveseket, mechanikusokat, gépmestereket szerződtették mellém a G-gép megszerkesztésére. Öt hónap alatt elkészült. A titkot jól megőriztük.

Ez a G-gép hat méter magas és 280 tonna súlyos volt. Irtózatos erőt tudott kifejteni ; hullámai három kilométer távolságban is teljes hatással működtek.

A miniszterek és a többség vezérferfiái eljöttek megnézni az impozáns alkotmányt abban a mű-

helyben, amelyben elkészült. Páncélzata, mely élénk színekkel volt befestve, büszkén emelkedett föl az üvegtetőig; acél- és rézsodronyai csillogtak; billentyűzete a virtuózok kezét várta, hogy a legremekőbb variációkat játsza rajta. Mily gyönyörűnek láttam agyam e remek szüleményét! Mily büszkén néztem!

— Helyes, — mondá a belügyminiszter, — meg vagyunk elégedve önnel. De ez még csak a kezdet.

— Kezdet? — kérdém, meglehetősen zavarodottan bámulva rá.

— Igen, kedves tudósom, mi még nagyobb feladatot tartogatunk az ön számára. Önnek még jobb gépet kell csinálnia!

Még jobbat? Mit akar ezzel mondani? Hát még ez sem elég hatalmas gép neki?

Az első próbát a châlonsi mezőn tartottuk. Nagyszerűen sikerült. A katonák, akik ott aludtak a barakkokban, 1904. december 24-én éjféltől egy-negyed egyig ugyanazt az álmodták: mint szabadságoltak hazamentek szülőföldjükre és boldog karácsonyt ünnepeltek.

Ezt a kísérletet követő napon tapasztaltam először azt a különös jelenséget, melyet röviden ébrenléti álomnak nevezünk, s mely abban áll, hogy az álom az ébrenlétben is folytatódik, illetve valóság-nak tűnik föl. Magam és a megbízott hivatalos szemlélyiségek a legnagyobb meglepetéssel láttuk megnyilatkozni ezt a valóban rendkívüli jelenséget, melynek következménye föltétlenül óriási visszahatásban kellett, hogy jelentkezze a nemzet életére, Franciaország jövőjére. Előhivattunk a fölébredés után néhány katonát, akik a G-gép hatása alatt aludtak az éjjel. Az első, akit kikérdeztünk, egy robusztus normand, nagy zavarban, rákvörös arccal állott élénk,

— Figyeljen csak, — mondám neki. — Mit álmodott az éjjel ?

— Én, őrnagy úr ? (Azt hitte, katonaorvos vagyok civilben). Kérem, én nem álmodtam semmit, én nem szoktam álmodni soha.

A derék fickónak kétségkívül nem volt emlékezőtehetsége. Charvel doktor, az orvosi akadémia tagja, megpróbálta fölpiszkálni a katona emlékezetét :

— Ne jöjjön zavarba, és gondoljon vissza jól. Maga az éjjel álmodott, az bizonyos. No mondja meg, mit !

— Őrnagy úr, én nem mondhatok mást : én nem szoktam álmodni.

— Mindenki álmodik, érti, mindenki ; csak néha nem jut az eszébe az embernek, mikor fölébred, hogy mit álmodott.

Dr. Lechantre, az idegbajok hirneves orvosa, szintén segítségünkre jött.

— Természetes. Az agybeli izgatottság, túlfeszültség, amely az álmokat létrehozza, többé vagy kevésbbé eleven, s következésképp több vagy kevesebb nyomot hagy az agysejtekben, melyekben az emlékezőtehetség székel.

Nyugtalan voltam ; hát még a G-gép is tökéletlen behatást gyakorol az agyra ?

Ám Charvel doktor újra faggatni kezdte az «alanyt».

— Majd én segítek magának. Erőltesse meg kissé az eszt. Nézze csak, az éjjel karácsony vigiliája volt. Nem emlékezteti magát semmire ez a szó : karácsony ?

— Ah, igen, igen ! De — izé — nem tudom — nem tudom magam kifejezni —

— Csak beszéljen. A legnagyobb érdeklődéssel hallgatjuk. Maga igen értelmes legénynek látszik, — tette hozzá Charvel bátorításképen.

— Hát jó, — kezdte a jó fiú, végigtörölve izzadt homlokát. Valami furcsa dolog esett meg velem az éjjel. Hazamentem szülőfalumba, Montevillebe. Igenis, ott voltam, egyszer csak hirtelen ott termettem. Hogyan? Azt nem tudom, — nem vasuton, úgy emlékszem. Ezt nem értem magam sem. Szóval hát, egyszer csak ott találtam magamat a szobánkban. Ott volt az apám, anyám, két fivérem, meg a nővérem. Meg Jean-Paul bácsi, és a barátaim, köztük Louis Brunin, aki velem volt sorozáson, de a sorozóbizottság nagyon gyöngének találta. Emlékszem, amint apám azt mondta, mikor az óra éjfélét ütött: «Gyerekek, asztalhoz!» Hát akkor asztalhoz ültünk. Ó, nagyszerű karácsony éjjeli vacsora volt. Ettünk, ittunk, énekeltünk. Aztán — itt megint sötét lett — nem tudom, hogyan, de egyszerre megint kint voltam a majorban — és nem tudom, hogyan, eljöttem. De egy pillanatra az órára néztem: egy negyed kettő volt. S akkor azonnal visszajöttem — —

— Pompás! — kiáltottam föl diadalmasan. — Látja, ez volt a maga álma!

— Bocsánat, őrnagy úr, ez nem álom volt. Amit elmondtam, az valóban megtörtént az éjjel, úgy ahogy elmondtam. Nem tudom megmagyarázni, de esküszöm —

A normand legény arcán boldogtalanság tükröződött; nyilván jobb szerette volna az eke szarvát fogni otthon, mint itt pszicho-fiziológiai kísérletek tárgyául szolgálni.

Hiába igyekeztünk meggyőzni őt arról, hogy ő egyszerűen illúzió játéka volt; makacsul egyre azt hajtogatta, hogy ő tényleg személyesen ott volt az éjjel szülőházában éjféli vacsorán.

De mekkora volt meglepetésünk, mikor bajtársai teljesen hasonló vallomásokat tettek, Mindannyian

meg voltak győződve, hogy ők valósággal átélték a gép diktálta álmot. Semminő érvelés nem fogott rajtuk. Mind csak azt hajtogatta:

— Igaz volt! Nem volt engedélyem, nem emlékszem, hogy vasuton mentem volna, — nem értem, hogyan, de egyszerre csak ott voltam s aztán visszajöttem; azt sem értem, hogyan lehet, hogy oly hamar vissza tudtam jönni. Nem hiteti el velem senki az ellenkezőt; az éjjel, éjfélkor, asztalnál ültem otthon enyéim között. Ez tény, megmagyarázhatatlan ugyan, de tény!

Egyikük, egy párisi, pláne így beszélt:

— Ez bolond dolog — egészen bolond voltam — jól emlékszem. És lám, reggel ott találtam magamat az ágyamban, a pajtásaim közt, a hajam szála sem görbült meg!

Most már magam sem értettem semmit. Mit jelent ez?

— Mit jelent? — nyilatkoztatta ki dr. Lechantre. Azt, hogy a gép roppant erős hatást gyakorolt az idegsejtekre.

— Roppant erős —?

— Igen, olyan erőset, hogy a sejtek izgatottsága a fölébredés után is tart, és megtartja az érzéseket, a benyomásokat, melyeket az álomban gyakorolt és keltett, következésképp az «alanyt» az ébrenlét állapotában is a hipnózis azon nemében tartja, melyet álomnak nevezünk.

— Kitűnő! — kiáltott föl Charvel. Tehát az alany igazán ébren álmodik! Vagyis fölébredvén az álmából, tehát ismét érintkezésbe jövéen a valósággal, nem nyeri vissza teljesen az uralmat maga fölé. S mikor az álmokép elmúlik, az alany meg van győződve, hogy ő ezt a varázsképet tényleg átélte, szóval, hogy nem álmodta. Nagyon érdekes volna megtudni, vajjon ez a különös autoszugesztiós állapot,

melyet tisztán mechanikai eszközök idéztek elő, tartós-e ?

De azt tapasztaltuk, hogy a nap vége felé a befo-lyásolt agyak ismét szabályosan kezdtek működni.

Mikor a belügyminiszter meghallgatta jelenté-sünket, nagy örömben kiáltott föl :

— Nagyszerű ! Bámulatos ! Az ön találmánya sokkal szebb, mint gondoltam. Meglátja, nagy dol-gokat viszünk véghez, igen nagy dolgokat !

Nem győztem fogadni a tömérdek gratulációt és bátorítást. Politikusok, szociológusok, jövődő államok, társadalmak építgetői között éltem, akik oly fontosságot tulajdonítottak találmányomnak, amelyet már néha túlzottnak találtam. De szavaik szinte megrészgítettek.

— Ön a nép boldogságát munkálja ! — mondták. Az embereket elkülöníti egymástól vérmérsékletük, eszmeviláguk, érzésviláguk, izlésük különbsége. Az ön gépe mindent kiegyenlít ; kiegyenlíti a képzele-tet is.

És amikor megtudták annak a jelenségnek a léte-zését, melyet azonnal ébrenléti álomnak keresztel-tek el, lelkesedésük nem ösmert többé határt. Ra-jongva kiáltották a nép barátai :

— Ez valóságos csoda ! Ez nem álomgép, hanem kormányzógép. Ennek révén teljes és döntő hatást lehet gyakorolni az agyakra, mert hiszen ki akadá-lyozhatna meg minket abban, hogy a «kormányoz-ható tömeget» folytonos hatása alá ne hajtsuk ennek a gépnek ? Sőt ! Franciaország nemcsak álmodni fogja, amit mi akarunk, hanem még gondolni is csak azt fogja, amit mi akarunk ; folytonosan meg lesz kötve az ezernyi láthatatlan kötelékkel, melyet a gép vetít a téren keresztül. Nem lesznek többé fegyelmehzetetlen, lázadó szellemek, nem lesznek többé szabad szellemek, se rossz honpolgárok :

Franciaországnak csak egyetlen egy álma és egyetlen egy gondolata lesz ; mind a valóságban, mind az álmok végtelenségében a miénk lesz ! Soha semmiféle zsarnoknak nem volt ilyen erkölcsi és anyagi uralma, hatalma egy nemzet fölött.

Természetesen nem én előttem hangoztatták ezeket a frázisokat, mert akkor én rájöttem volna terveikre és megakadályoztam volna azok megvalósítását. Én azzal a meggyőződéssel dolgoztam, hogy nagyszerű filantropikus munkát teljesítek, mely megérdemli minden emberbarát rokonszenvét.

A châlonsi kísérlet azonban tiltakozást is váltott ki a társadalom bizonyos csoportjából. Ez a csoport olyan emberekből állott, akiket a társadalom megvetett és üldözött, mivel ellenségei voltak azoknak a törvényeknek, melyek az egyedet érintik és elnyomják, vagyis úgyszólván minden törvénynek. Ezek a jó emberek a szabadságot, a gondolatot emlegették, meg a kötelességet, jogot, mely mindenkinéket azt parancsolja, hogy túltéve magát az előítéleteken, szokásokon és erkölcsökön, saját egyéni felfogást alkosson magának az életről s alkosson egy semmi formulához nem kötött filozófiát, végre az ellenséges és gyűlöletes összesség közepette alkosson egy egységet szabad gondolkozással és cselekvéssel.

Am ezeknek a veszedelmes elemeknek a száma nagyon csekély volt és nem remélhették, hogy a kiegyenlítő gép ellen emelt tiltakozásuk meghallgatást nyerjen valahol. Tényleg, klienseink száma már százazrekre rugott és gépeink országszerte már annyi búbájós álmodot terjesztettek, hogy a könnyen elérhető kéjek hajhászása gyönyörbe fullasztotta és ellankasztotta Franciaországot.

Az egyik legnagyszerűbb kísérlet, melyet a Géppel tettünk, Nangisban történt, egy választás

alkalmával. Az eszme a belügyminisztertől származott.

— Nézzé csak, meg kellene próbálni, vajjon a gép képes-e politikát, jó politikát csinálni — már t. i. kormánypolitikát értek.

— Hogyan? — kérdeztem meglepetve.

— Nagyon egyszerűen. Azt kellene szuggerálni a kapálózó választókra, hogy a mi jelöltünkre szavazzanak.

— De hisz ez nem volna lojális dolog! — kiáltám.

Az államférfi kissé megvető mosollyal nézett rám.

— Lojális? Ez buta szó. Mi az: lojális?

És amint rákvörösen épen valami ékes frázist kerestem a lojalitás magasztalására, közbevágott:

— Kedves professzorom, ön nagy tudós, de a politikához nem ért.

A választáselőestéjén a G-gépet titokban Nangisba szállították és a városházán helyezték el. A fontos munkát a gép körül éjjel elvégezték; szerencsére a városháza közel volt a vasúthoz.

A választás szituációja szemmel láthatólag a lehető legrosszabb volt a hivatalos jelöltre nézve; a szavazatoknak legfőlebb negyedrésszére számíthatott, szóval bizonyos volt bukásáról és hogy mégis belement a küzdelembe, csak azért tette, hogy aztán kilátása legyen valami színekurára, mint az úgy áldozatának.

A választást megelőző éjjel a gépet működésbe hoztuk. A billentyűzetnél egyik legjobb szakemberem ült és virtuozitással irányította az álmot, melyet a prefet szerkesztett meg ügyesen. Nangis összes lakói azt álmodták, hogy az ő követjük, az ő kedves, páratlan követjük nem más, mint a hivatalos jelölt. És milyen nagyszerű követ volt! Az ő

befolyása révén Nangis összes lakói akadémiái tisztviselők voltak és minden házban trafik volt. Minden ház pénztár, penzió és nyaraló volt. Az összes legények mentesek voltak a katonai szolgálat alól; az összes leányok rózsalányok voltak és a derék, kedves képviselő útján 2000 frank hozományt kaptak... Ah, micsoda álom! Micsoda gyönyörű álom! Nangis valóságos paradicsom lett. A híd, amelyet oly régóta kértek, igen, a híd ott díszlik a folyócska fölött — milyen bájos azzal a két hatalmas pillérével, egyiken a hivatalos R. F., másikon a képviselő, a jötevő monogrammjára arany betűkből!... Ennyi az egész? Dehogy!... A városháza márványpalotává változott; a gimnázium helyén egy igazi színház, nagyobb és szebb, mint az Odéon. A piszkosvizű forrás a város fölött szabályozva, márványmedencékbe gyűjtve, melyek körül szépséges párisi nők tolonganak ragyogó ruhákban, virágdíszben pompázva. És mik azok az impozáns épületek, melyek oly gazdagok erkélyekben, kariatidákban, tornyokban, oszlopcsarnokokban? Hôtel des Bains, Splendid Palace, Excelsior, Casino, Cercle des Etrangers... Micsoda, hát igaz, hogy Nangis, ez az egyszerű városka, ez a kis szürke, közömbös, nyárspolgárias, banális semmi, amilyen annyi van Franciaországban, csakugyan Nangis-les-Bains lett, modern vasuti állomással, a leghirebb vívőrök, kiváló kalandorok, zokék, játékosok, kokottok találkozóhelye? És mindezt a hivatalos jelöltre lett képviselő tette, ez a nép barátja, ez a nagy szónok, ez a mindenható ember, ez a hasonlíthatatlan és megbecsülhetetlen törvényhozó?!

Ezt az álmot diktálta a gép minden nangisi agyba; ez az álom csillogott az alsóvárosban, ez surrant végig a felsővárosban, görgött az utcákon, tátogott az utcasarkokon, szaladgált a lépcsőkön, kopog-

tatott az ajtókon . . . És ez az álom csodát művelt. Mert másnap, a választás napjának reggelén, az összes választók azzal a meggyőződéssel keltek föl, hogy a hivatalos jelölt ki fogja növeszteni a földből ezeket a hoteleket és játékbankokat . . . és micsoda lelkesedéssel szavaztak le a hivatalos jelöltre, aki álmukban Nangist Franciaország leggazdagabb, legszebb, legboldogabb városává varázsolta!

Jelöltünket egyhangúlag megválasztották, kétezer szóval egy ellen. Maga az ellenjelölt is reá szavazott az álom hatása alatt.

Csak egyetlen ellenzékieskedő ember akadt, aki nagy buzgón kiáltozott:

— Éljen a szabadság!

Erről a kevésbbé republikánus kiáltásról ismertük fel benne az ellenzékét. Meg is kérdeztük:

— Hogy van az, hogy maga nem szavazott le a kitűnő jelöltre, a kormány hivatalos jelöltjére?

— Mert én a másikra szavaztam.

— Hát maga nem álmodott az éjjel?

Kimeresztette a szemét.

— Nem értem az összefüggést! hebegte.

— De azért csak feleljen.

— Nagy okom volt rá, hogy az éjjel ne álmodjam: t. i. mert én nem is aludtam.

— ??

— Én, kérem, éjjeli őr vagyok! . . .

A H-gép.

A G-gép, ép úgy mint Nangisban, másutt is sok «népbarátot» választatott meg teljesen vagy csaknem egyhangúlag. Ez volt minden vitának legegyszerűbb és legtisztább elfojtása: egyszerűen egy szép álmot diktáltak a «kormányozható tömegre» és

egyéb semmi sem volt szükséges félrevezetésére és meghódítására.

Néhányan azonban az említettem szabadszellemeik közül, akiket akkor utálatos és veszedelmes elemeknek tartottam, próbáltak harcot indítani az ellenállhatatlan gép ellen. Mentek utána Franciaországon keresztül-kasul; de mikor végtére is nekik is csak álomra kellett hajtaniok fejüket, ők is csak arra a sorsra jutottak, hogy behódoltatták nekünk agyukat és szabadakarataikat. A mindenható hullámok nem ismertek többé akadályt, korlátot és ellenkezést.

Megkísérelték ugyan ellenünk a legnagyobb erőfeszítést, még pedig parlamenti harc alakjában, a «parlamenti» szó a kor minden energiáját jelentvén.

A száműzetésben, melyben most sinylődöm, megfosztva bizonyítékul szolgálható irataimtól, elkülönítve barátaimtól, nem írhatok jelen soraimban azzal a teljes precizitással, amit joggal el lehet várni attól a történetírótól, aki otthon a szobájában, okmányok halmazával fölfegyverkezve dolgozik.

Azt sem tudom megmondani, vajjon Clémenceau híres interpellációja Jaurès megválasztása előtt vagy után történt-e, amely választás, bizonyosan sokan melékeznek még rá, a G-gép révén diadalmas volt. Mégis úgy vélem, e választás után történt, melyet némelyek botrányosnak tartottak s amely ennekem egy szép, döntő kísérletül szolgált.

Ez az interpelláció a szenátusban hangzott el, 1905. február vagy március havában. Ez alkalomra őriai közönség jött össze Luxemburgban, élesen elkülönített két táborra oszolva: az egyik, a sokkal jelentékenyebb, a gép pártján, mely illuziókat gyártott; a másik mindenki számára jogot követelt arra, hogy kiméráit szabadon válogassa meg magának.

Clémenceau, akkor még egyszerű szenátor, egyszerre a harc hevébe vetette magát. Néhány elsárgult, kivágott hasáb az *Officiel*-ből, amiket véletlenül megtaláltam, elég hű képet nyújt erről a parlamenti csatáról azoknak, akik nem olvasták akkoriban, vagy elfelejtették azóta.

Íme a kivonat:

«Clémenceau: Újfajta zsarnokság készül Franciaországot leigázni. Még pedig micsoda zsarnokság! Birtokába vévén egy találmányt, mely tulajdonkép csak egy tudományos játékszer volt a blazirtak vagy a bűnösök számára, azt a minisztérium a kormány zsarnoki közegévé tette. Soha semminő tekintély nem rendelkezett ekkora hatékony erővel. Lessna tanár gépe egyszerre megsemmisítette a Forradalom művét, a szabad elmék nagy művét, mely a legkisebb embernek is teljes szellemi és erkölcsi szabadságot akart adni. XIV. Lajos, I. Napoleon ezredrészével sem rendelkezett annak a hatalomnak, ezredrészét sem gyakorolta annak a zsarnokságnak, mellyel ez a hipokrita gép dolgozik, mely a polgárok álmát használja föl arra, hogy kiforgassa, lealacsonyítsa gondolataikat. Ez nyilvános közbotrány!...

... Kell-e tovább fejtegetnem, micsoda immoralitás az, ami most némely körökbe befészkelte magát s arra törekszik, hogy az agyat, ezt a csodálatos alkotóerőt, már kész eszmék egyszerű raktárává, banális fonográf-lemezzé alacsonyítsa?! Nem profanálása-e ez az emberi természetnek?!»

Igy beszélt Clémenceau. Interpellációját egy pár szélső baloldali és szélső jobboldali szenátor tapsolta csak meg. Végül azt követelte a kormánytól, hogy szüntesse be az álomgépekkel való működését.

— Franciaország, a köztársaság jövője forog

kockán! — mondotta. — A nemzet, amely álmokból táplálkozik, mely illúziókba szédül bele, mely gondolatvilágát kimérákkal népesíti be: az a nemzet haldoklik — meghal.

A kormányelnök derült arccal lépett a szoszékre. Ma is látom, amint kibontja nagy irattáskáját, kitergeti írásait s kifújja az orrát, diszkrétén hátat fordítva a szenátusnak. Én egy szemközti karzaton ültem és minden rokonszenvessel figyeltem az elnököt. Hiszen találmányom, eszmém védelmezőjét láttam benne.

Sajnos, beszédéből még egy kis töredék sincs birtokomban. De minek is? Franciaország, mely megtapsolta, nem felejtette el ezt a ma már történelmi nevezetességű allocuciót. A miniszterelnököt nem zavarták ostoba skrupulusok, ő nem dolgozott üres látszatra vadászó nagyképűsködéssel. Meghívták Franciaország kormányzására, tehát ő kormányozza Franciaországot — amint ki is jelentette — azokkal az eszközökkel, melyeket a kor szolgáltat neki. Egyike ezeknek az eszközöknek Lessna tanár gépe. Ez a gép pedig valójában nem egyéb, mint konkrét formája a kormányzó hatalomnak, mely egyébként is mindenkor létezett.

— Az álomgép — mondotta csaknem szóról-szóra e szavakkal — ép oly régi, mint a fejedelmek és a köztársaságok, ép oly régi, mint az összes rendszerek, az összes vallások...

Ekkor a baloldal felé fordult:

— Önök is mindig gyártottak álmokat, illúziókat, kimérákat. Az egyenlőség, melyet önök ígérnek, a testvériség, melyet önök tömjéneznak, a szabadság, melyet önök ünnepelnek: csak álomképek! De ezek az álomképek híjával vannak a bájnak, a színnek, a határozottságnak: mi nem élveztük azokat sem a valóságban, sem álmainkban. Az önök „jövő álla-

mát» mi nem láttuk még futólag sem, mi nem sétáltunk oda soha, még álmunkban sem. Mert az sokkal hamisabb, sokkal hazugabb, mint az az állam, melynek aranykapuit mi nyitjuk meg a népnek, mert ez az állam létezik, hiszen a franciák minden éjjel boldogságukat találják meg benne.

Aztán a centrumhoz beszélt :

— Önök is gyártottak álmokat, csalárd álmokat, eszmét és szépséget nélkülöző álmokat. Önök elhitték Franciaországgal, hogy az igazi boldogság csak a nem tudom mekkora lázas kereskedelmi forgalomban, örületes ipari tevékenységben található föl. A csodaállam, melyre az emberiség vágyódik, önök szerint az az állam, melyben a gyárkémények erdeje okádja a fekete kőszénfüstöt, melyben a börtönökhöz hasonló falanszterekben nevelt rabszolgák milliói görnyednek munkában. Ilyen az az álom, jobban mondva rémkép, melyet önök eszeltek ki, melyet önök dédelgetnek, s melyet önök belénk diktálni akarnak. Hát ugyan szebbnek tartják-e még ezután is, mint a mienket, alkalmasabbnak-e, mint a mienket, arra, hogy boldoggá tegye Franciaországot ?

Vége a jobboldalhoz fordult :

— És önök — önök is nem álmok gyártói-e, nem varázsképek rabjai-e ? Álom az önök vallása, mely a meghódolt nemzedékeket századokon át a reménység kábulatába merítette ; varázskép az önök paradicsoma, melyben immár a legnaivabb ember sem hisz. Hát miért bántanak minket ?

Záradékul kijelentette formális szándékát, hogy véghezviszi azt, amit szent kötelességének ismer, vagyis használni fogja az álmogépet arra, hogy a népnek, mely egy reális Árkádiában kézzelfogható boldogságát várja, ezerféle örömet nyújtson, változtatva ideális és érzéki gyönyöröket, amiket a

jótekmény gép bőkezűen fog osztogatni minden éjjel.

Tudvalevő dolog, hogy az interpelláció frenetikus diadalba vult bele. S mikor a képviselőház elé került, ott még kedvezőbb eredménnyel járt a mi terveinkre nézve.

A siker biztos reményében terjesztette elő néhány nap múlva a kormány a következő törvényjavaslatot :*

«1. §. Harmincmillió hitel nyittatik egy álmogép elkészítésére.

2. §. Ezt az álmogépet Lessna tanár vezetése alatt készítik.

3. §. Készen kell lennie 1906. végére és működnie rögtön azon feltételek szerint, melyeket egy nyilvános adminisztracionális szabályzat fog megállapítani.»

Ezt a törvényjavaslatot vita nélkül fogadták el, minthogy a többség hallgatásra kényszerítette az ellenzéket.

Amint tudjuk, az események rohamosan követék egymást. Az interpellációt követő napon a kormányelnök így szólott hozzám :

— Most már szabad az út. Fejezzük be hát a nagy művet.

— Igen, csinálunk sok G-gépet.

— G-gépet ? Bah ! Az már csak játékszer, semmi egyéb.

— Hogyan ?

— Hát úgy, hogy egy nagyobb, sokkal nagyobb gépet kell csinálnunk.

— Még nagyobbbat ?

— Sőt óriásit ! Egy rettenetes gépet, mely egész Franciaországot ellássa álommal !

* A Parlamenti Naplóból, melyet a szenátusban és a képviselőházban kiosztottak.

Elakadt a szavam az ámulattól.

— Nézzük csak, — folytatta a nagy államférfi, — elméletileg talán megvalósíthatatlan ez az eszme? Nem gondolja, hogy egy eléggé hatalmas mechanizmussal az egész országba lehetne vetíteni a hullámokat, melyeket az eddigi gépek csak kisebb területre bírnak vetíteni?

— Elméletben — lehetséges — de —

— Akkor jól van. Lessna, tegye meg a számításokat, készítsen tervezeteket, és mondja meg, hány millióra van szüksége.

Egészen elbódultam ettől a gigászi tervtől. De tudósi gögöm is azonnal dolgozni kezdett bennem, és meggyőződtem arról, hogy ez az idea nemcsak megvalósítható kell, hogy legyen, hanem egyszersmind nagyszerű, magasztos idea is.

Ime hát az én gépem Franciaország agyveleje lesz!

Megigértem a miniszterelnöknek, hogy azonnal munkába kezdek.

— Feszítsük meg minden erőnket, — kiáltott lelkesedéssel, — és véglegesen, döntőleg mi leszünk az urak. Mikor kezünket ennek a nemzeti gépnek a billentyűzetére tesszük, uralkodni fogunk osztatlanul minden nemzeti eszmén, ambíción és érzésen; mi megvalósítjuk azoknak a többi alkimistáknak: az uralkodóknak ősrégi vágyát és munkáját: mindenhatók leszünk, istenek leszünk!

Számításaimmal és tervezeteimmel hamar készen voltam. Elhoztam azokat száműzetésembe is, nem azért, hogy valaha újra használatba vegyem, sőt ellenkezőleg: hogy biztosan és véglegesen megsemmisítsem; tényleg el is égettem ezeket a borzasztó bizonyítékokat, ezeket a végzetes tervrajzokat, ezeket a gonosztevő papirosokat. Ah, ki mondta volna, mikor szobám csendes magányában lázas gyors-

sággal dolgoztam, ki mondta volna akkor, hogy munkámnak oly irtózatoss következményei lesznek? Meg voltam győződve, hogy én azon dolgozom, hogy az emberiségnek megszerezem a boldogságot körzöm hegyével, mint mások iparkodnak erre tolluk, boncolókésük vagy kardjuk hegyével...!

A munkát azonnal meg is kezdtük. Sok külföldi tudós is eljött nézni és segíteni a munkát, köztük Marconi, akinek szakmája különben rokon volt az enyémmel. Persze sok kételkedés és hitetlenség kísérte kísérleteimet és terveimet. Vajjon pl. lehetséges-e akkora országot, mint Franciaország, egyetlen gép hatása alá helyezni? Ámde én nem bocsátkoztam vitába senkivel. Szándékosan bezárkóztam, láthatatlan maradtam, bizonyos titokzatosságba burkolóztam, úgy hogy a *Berliner Tagblatt* joggal jegyezhetette meg, hogy Franciaország, miután odaadta magát katonáknak, aztán kalandoroknak, most a Hoffman meséiből való doktor Berzéliusnak adta magát.

Az anyagi nehézségek igen jelentékenyek voltak. Először is: hol állítsuk föl a gépet? Arra gondolni sem lehetett, hogy elkészülte után szállítsák valami kiválasztott helyre. Tömege, súlya kizárta a szállítás lehetőségét. Az a hír is elterjedt, hogy én a gépet Franciaország szívében akarom felállítani, nem messze attól a szerény emlékműtől, mely Bourges mellett az ország közepét jelzi. Az igaz, gondoltam erre is; de a kormány határozottan kijelentette, hogy a gépnek csak Párisban szabad állania. Erre sok magasabb politikai okuk volt, melyek előtt meg kellett hajolnom. Tehát elhatároztuk, hogy a H-gépet a Champ-de-Marson levő iparcsarnokban készítsük és állítjuk fel; rendelkezésünkre bocsátották a közvetlen közelben levő Eiffel-tornyot, a világ legmagasabb «árbocát» is. A gépből átvisszük a

teremtő hullámokat az Eiffel-torony tetejére s onnan árasztjuk széjjel az országba.

Mig ezekkel az általános intézkedésekkel bibelőd-tünk, Franciaország legnagyobb bányáiból rengeteg érctümegeket szállítottak; a Champ-de-Mars-on egy nagy villanyfejlesztőtelep épült hamarosan és mérnökeimnek elég vesződni valójuk volt a részletkérdésekkel, aprólékos szükségletekkel, az ezernyi nehézségekkel, melyeket az anyag okoz akkor, mikor egy eszme megvalósítására akarják fölhasználni.

Nem akarom itt részletesen leírni ennek az irtózatos munkának történetét. Elég az hozzá, feladatunkat harmónikus eredménnyel végeztük be. Az akadályokat egymás után megszüntettük, anélkül, hogy valaha csak a legkisebb kétségünk is merült volna fel vállalatunk végleges sikerét illetőleg.

A legsúlyosabb incidensek sem a munka folyamán merültek föl.

Az első incidenst egy hirlap okozta, mely azt a kérdést tette föl: «Nem fogja-e befolyásolni a nemzeti gép az egyes magán-gépeket? Megtartják-e ezek függetlenségüket?»

Világos volt, hogy terveink szerint semmi sem állhatott ellen francia területen a H-gép behatásának és semmi sem, senki sem vonhatta ki magát alóla. Tehát a kormány válasza kategorikusan hangzott: igenis, a magán-gépek is alá lesznek vetve a központi gép hatásának s mintegy közvetítő közegek lesznek az álmok hivatalos termelője s a befogadó agyak közt. Ezt a kijelentést némi nyugtalanság követte: beszéltek kifosztásról, tolvajlásról stb. de a csendőrség és a törvényszékek hamarosan elhallgattatták a lehangosabb nagyszájúakat.

A másik incidens pusztán diplomáciai jellegű volt. A szomszéd államok megüzenték Francia-

országnak, hogy nem fogják eltérni, hogy a gép hullámai átlépjék az országhatárt. Különösen Németország volt intranzigens. A testőrujoncok zászlóavatásán tartott beszédében a császár ezt a jelentőssel teljes kijelentést tette :

— Az agg Németország vissza fog verni minden inváziós kísérletet, különösen oly ellenség részéről, mely — minthogy láthatatlan, — annál veszedelmesebb és félelmetesebb a birodalom erkölcsi függetlenségére.

Olasz- és Spanyolország, kevésbbé harcias és sokkal szegényebb lévén, kijelentette, hogy indemnitást kér. Angolországot védte az ő «ezüstsátyája.» Svájc föntartotta jogait, Belgiumban pedig a flamand béka felfújta magát a méregtől — de tűrhette volna-e hogy M. Vandenpeereboom erőnyes hazája attól a frivol, vallástalan, bűnöző Párisból kapjon kész álmokat ? !

Temérdek nehézség fenyegetett bennünket. Egyik fiatal mérnökünk, Simonnet Parcelier, az elszigetelő árbocok feltalálója, mégis sikeresen megoldotta a kérdést. Éppen ezek az elszigetelő árbocok lettek a mentők : felállították ezeket a határ hosszában s felfogták velük a hullámokat s így mentesítették az idegen területeket a villamos sérelemtől.

A harmadik incidens még súlyosabb volt, annyira, hogy a kormány már arról kezdett gondolkodni, hogy felfüggeszti, sőt egészen abbahagyja a munkálatokat.

A konzervatív és a forradalmi lapok egyazon napon rendkívül éles cikkeket hoztak a H-gép ellen.

A *Gaulois* például így írt :

A nantesi ediktum újabb visszavonása.

«Bár nem rendelkezik XIV. Lajos presztizsével és magasabb politikai szempontokban is szűkölködik,

a kormány mégis azon van, hogy — miként a Napkirály — megszegje az egyezményt, mely a franciáknak teljes gondolatszabadságot biztosított.

Mihelyt a gép, mely most készül a Champ-de-Marson, működésbe jön, Franciaországban többé csak leigázott rabszolga-agyak lesznek. Nem leszünk többé egyebek, mint a hivatalos gondolatok befogadói; rosszabbak leszünk, mint a rabszolgák, mert ezeknek legalább joguk van szabadon álmodni.

Semmiféle küzdelem, semmiféle ellentállás nem lesz többé lehetséges. A protestánsok, mikor lelkiismeretük elnyomását tapasztalták, úgy menekültek meg ettől, hogy kivándoroltak Franciaországból.

Vajjon a nagy *exodusok* kora készül felújulni?»

A *Le Libéraire* meg ezt hozta :

A legnagyobb zsarnokság.

«A kormány úgy vélte, hogy még nem igazott le minket eléggé; a tőke, a hadsereg, a dogmatikus tanítás, a mindenféle törvények és zsarnokoskodások már nem elégítik ki.

Most már illuzióinktól, álmainktól akar megrabolni.

Eszméinket a kormány fogja szállítani.

Lehet küzdeni látható, fogható ellenség ellen. De fluidumok ellen nem lehet küzdeni.

Szerencsére még van talán néhány zug a két fél világtekén, ahol a szabadság nem üres szó.

Bajtársak, itt az óra, hogy megmentsük magunkat a champ-de-marsi polip karjaitól.»

Mindezekre eleinte csak vállunkat vonogattuk. De aztán — csakugyan megkezdődött az *exodus*, a kivándorlás. Száz meg száz szabadszellemeű ember költözködött Londonba. A konzervatívek is készültek a példát követni. Már-már igazán kezdtünk félni

ettől. De hamarosan megnyugodtunk, mert az arisztokratákat és burzsoákat nagyon sok érdekük jobban kötötte Franciaországhoz, hogysem elhagyhassák hazájukat. Páris maga is annyi vonzóerőt tartalmazott rájuk nézve, hogy komolyan egy pillanatra sem gondoltak arra, hogy elhagyják. Szóval ez a mozgalom csak szalmaláng volt és azokat a lázadókat kivéve, akik átkeltek a La Manche csatornán, a gép ellenségei szépen megadták magukat.

Eközben a munkálatok gyorsan haladtak előre. A H-gép előbújt faburkolatából és megcsillogtatta réz és aczéltagjait, szerveit ; a villanytelep készen volt, hogy szállítsa az áramot, és közelgett a nap, amikor az Eiffel-torony csucsáról szerteszugárzó hullámok meghódítanak minden egyes francia agyat. . .

Irók, művészek, filozófusok, politikusok megrendeléseket kaptak hivatalos álmokra. Kötelezniök kellett magukat, hogy ezeknek az álmoknak politikai és szociális propaganda-jelleget adnak ; természetesen azonban szabadságukban állott egyúttal gazdag színekkel, édes, gyönyörteljes víziókkal is díszíteniök azokat, de vigyázniök kellett, hogy ezek a varázsképek politikailag ortodoksok, ezek a hírik kormánypártiak legyenek.

Sőt pályázatot is hirdettek, melyben részt vehetett minden 21 éven felül levő, s összes politikai és polgári jogaival rendelkező francia polgár, bizonyos számú álmok szerkesztésére, melyek alkalmassak legyenek arra, hogy a gép által beadhassák a leigázott népek.

Megőriztem ezt a pályázati hirdetést, s itt közlöm néhány pontját :

«Az álmoknak republikánus és szigorúan világi álmoknak kell lenniök. Tehát tilos : angyalok, ördögök, szentek vagy egyéb vallási mithoszok szerepeltetése.»

«Az álmok ne legyenek olyanok, hogy a törvénnyel és rendeletekkel ellenkező cselekedetek gondolatát kelthessék föl. Vagyis az olyan álmokat, melyekben nem respektáltatik a tulajdonjog, a hadsereg, a köz-igazgatás, a parlament, a hatóság stb. a bíráló bizottság nem fogadja el. Ugyanigy nem fogad el az erkölcsök ellen vétő és idegen államfők, uralkodók iránt tiszteletlen álmokat.»

«Az álmokat szinszerűleg, részletesen kidolgozva, miniszterpapirosra írva kell benyújtani.»

Több mint 150 ezer kéziratot kapott — ha nem is olvasott el — a boldogtalan bíráló-bizottság, melynek elnöki tisztét, minden lelkesedés nélkül, Anatole France viselte. Ez a 150 ezer pályamű igazat adott a bírálóknak, akik a francia képzelőtehetség nagy satnyulásáról panaszkodtak; ugyanis a benyújtott álom pályázatok túlnyomó többsége ugyanazt a tárgyat dolgozta föl: az édes és nyugalmas boldogságot, inkább érzéki, mint szellemi gyönyörökkel.

Bizonysága volt ez annak is, mennyire szolid, szerény és praktikus Franciaország népe. Számos pályamű, nyilván vidéki költők és művészek terméke, arról tanuskodott, hogy a vidéki ambícióknak legfőbb vágya és célja: Páris, az ő ragyogásával, fényével, zajával és — hölgyeivel...

A bíráló-bizottság végre hat álmot fogadott el, de a hat közül egy sem jutott előadásra az álomgép billentyűzetén. A kormány ugyanis az utolsó pillanatban kijelentette, hogy nem tartja politikai és republikánus eljárásnak, ha Franciaországban «megbízás nélküli egyének» képzeletszüleményeit terjesztenék; kizárólag a parlamentnek, a nemzet kiválasztottjainak lehet csak joga a választópolgárok agyára hatni. Ennek folytán a képviselőházban egy «álombizottságot» szerveztek, mely 33 tagot számlált, Paul Dechanel elnöklete alatt.

Közeledtünk a munka befejezéséhez. A H-gép már csaknem teljesen készen állt, csak még néhány kereket kellett megigazítani és némely szervét kipróbálni. S amely mértékben közeledett a nagy mű a befejezéshez, oly mértékben növekedett az izgatottság is a nemzetben. Franciaország egészen olyan volt, mint egy nép, mely a próféták által megjövendőlt Messiást várja. A nemzeti láz napról-napra forróbb lett. S ez az izgatottság sok esetben az illuminizmus kórjává vagy őrültséggé fajult. A H-gép megzavarta a fejeket, még mielőtt működni kezdett volna. Mint kuriózumot főlemlitem, hogy egy egész hadsereg nyomorult egzisztencia nyomult be Párisba s telepedett le a Champ-de-Marson, a gép körül. Ezek a szegény ördögök nyilván azt hitték, hogy ez a gép rögtön megadja nekik a boldogságot, amit eddig elérhetetlennek vélték, és naivul azt képzelték, hogy minél közelebb lesznek e csodás boldogságok forrásához, annál nagyobb részt kapnak belőle. Erőszakkal kellett visszaszorítani ezt az undok, lármázó tömeget, és barakkokba préselni, ahol aztán föltartóztathatatlan járványok irtózatossá pusztítást vittek véghez közöttük. Hogy némiképp kielégítsük e türelmetlen reményeket és némiképp megédesítsük a haldoklók végóráját, néhány G-gépet használtunk, melyek szünet nélkül gyártották az illúziókat, reményeket, varázsképeket.

Nem hagyhatom említés nélkül azt sem, hogy óriási mennyiségű levelet kaptam, melyeket a kiábrándultak, a reményüket vesztett, szerencsétlen emberek írtak hozzám, akiknek az életük kinlódás volt, akik örökös igazságtalanság áldozatai voltak, akiket a szüntelen küzdelem végre legyőzött. És mindezek azért könyörögtek, hogy siettessem a gép elkészítését, mert abba helyezik végső reményüket.

Maguk már képtelenek lévén maguknak álmokat gyártani, csak bennem biznak, hogy illúzió-szükségletük kielégítést nyerjen.

És ma már elárulhatom s jó lélekkel mondhatom, hogy az ország minden részéből elárasztottak ilyen levelekkel, mindenféle társadalmi állású egyének, s e levelek csak megszilárdították bennem azt a meggyőződést, hogy művünk végtelen hasznos, nemessen jótékony, és rendkívül vigasztaló. Semmi sem verhetette ki többé fejemből azt a tudatot, hogy a H-gép boldogságot fog hozni mindenekre : kicsinyre és nagyra, gazdagra és szegényre, ifjúra és öregre egyaránt . . . .

És amikor egy reggel ott találták Wilkinsent, első kliensemét, átlőtt halántékkal, revolverrel kezében, /a gép előtt fekve, melybe szintén belelőtt néhány golyót : — én megsirattam őt, anélkül, hogy megértettem volna utolsó kézmozdulatát.

Franciaország álmodik.

1907. március 29-én, éjjel egy órakor próbáltuk ki először a H-gépet.

Hogy a kormányelnök kissé szinpadias izlését kielégítsem, a billentyűzetet az Eiffel-torony tetején helyeztem el.

— Szeretném, — mondotta a miniszter, — ha az álmok alkotása és vetítése bizonyos szimbolikus jellegű lenne. S erre van-e szebb, alkalmasabb terv, mint ez : az Eiffel-torony tetejéről, vagyis az emberi kéz emelte alkotások legmagasabbjának csúcásáról fog szétáradni az éjszaka mélységes csöndjében, a szélrózsza minden irányában Franciaország legvégső határáig, az Alpokig, a Piréneusokig, az Óceánig — a fluidum, mely a mi akaratunk szerint

fog uralkodni minden agyvelőn.... Onnan a magasból, úgy tetszik nekem, mintha sokkal mélysegebb, sokkal hathatósabb hatalmat tudnánk gyakorolni... Különben, higgye el ezt egy öreg államférfiúnak: mindenkor nagyon hasznos, mikor uralkodni akarunk a nép fölött, ha érthető és impozáns szimbolumokat választunk, vagyis hogy így mondjam: ha színpadiasítunk...

Ez az első kísérlet, melyet különben nem tettek közhírré, bizonyos ünnepélyességgel történt. Éjjelben gyülekeztünk össze: a miniszterek legnagyobb része, néhány politikus, a Théâtre Français két előkelő tagja, meg én, az Eiffel-torony harmadik emeletén.

Úgy határoztam, hogy a «központi billentyűzetet» magam fogom felavatni. Ott sorakoztak ujjaim alatt a gombok, melyeknek megnyomásával felszabadítjuk az áramokat s vetítjük szerte Franciaországba.

Előbb pezsgőt ittunk és beszédeket tartottunk; így kívánta ezt az ősi szokás.

A miniszterelnök ezt a témát fejtegette:

— Ezen az éjjelen Franciaország a mi közreműködésünk révén boldog lesz. Csak álom lesz ez ugyan; de vajjon nem álom-e minden boldogság? És nem kell-e egyelőre megelégednünk az illúzióval, mikor annak az aranykornak visszatérését várjuk, melyben az emberiség nappal is boldog volt?

Egy politikus, akinek nevét elfelejtettem, de toulousei akcentusára jól emlékszem, széles gesztussal Párisra mutatott, mely számtalan apró fénypontjaival olyan volt, mint egy fekete szövet aranyhímzéssel:

— A zsarnokok a népeket ágyúval hódították meg. Mi ellenben békésen hódítjuk meg, bűvös varázsitallal, mely elfeledteti az élet szomorúságait!

Egy másik, hideg, kemény arcvonású férfiú így szólt egyszerűen, kihajolván az alvó város fölé:

— Mind a miénk lesz, mind!

A két színész nő álmodott...

— Mi bajuk? — kérdeztem tőlük. — Mire való ez a szomorkodás? Fogják azt a pezsgős poharat!

— Nem tudja nekem visszaadni gyermekálmaimat! — felelt az egyik. — Azok sem valósultak meg!

— Az ön gépe — mondotta a másik — nekünk nőknek veszedelmes konkurrensünk lesz.

— Hogy-hogy?

— Ugy, hogy az is illúziókat fog teremni, az is lecsillapítja a nyugtalanságot, az is megédesíti az életet —

— És az is hazudik... — mormogott közbe közelről egy hang, melynek tulajdonosát nem tudtam fölismerni.

Hallgattam.

Mélységes csend ült a városon immár; a kis fénypontok is ritkultak. Az éjszaka csodaszép volt; az álomba merült városra ráborult a sötétség kékje... Rágondoltam azokra a lényekre, akik itt a megszámlálhatatlan sok föld alatt, és messzebb, a horizonton túl és alul, a városokban, falvakban, majorkában, — — mind, mind öntudatlanul és ellenállhatatlanul a gép rabjai lesznek azonnal; — elgondoltam, hogy ez a pillanat mily ünnepélyes fontossággal és súllyal közeledik... és bizonyos vallásos hangulat fogott el.

— Magánál van a téma? — kérdezte a miniszterelnök.

— Fölösleges; tudom kívülről.

— Tehát — kezdje — !

Micsoda csönd! Csak a gyártelep lihegése hatott el hozzánk, melynek villamos lámpái bevilágították a Champ-de-Marsot.

Ujjaim a billentyűzet fölött szaladgáltak.

— Uraim, — mondá valaki, — már egy óra és öt perc! Már öt perce várakoztatjuk Franciaországot boldogságára.

— Öt perccel több vagy kevesebb! — felelt egy más valaki. — Hiszen már mióta várakozik!

.... És megkezdődött a kísérlet... Az álom, melyet nem minden meghatottság nélkül interpretáltam a H-gép szüzi billentyűzetén, d'Estournelles de Constant és Jaurès közös műve volt. S amint ott nyomkodtam a billentyűket, úgy tetszett, mintha egy óriási orgonán az öröm és szerelem himnuszát játszanám... Igen, az öröm és szerelem zengett parancsomra a billentyűk alatt, gyöngéd hangokon, tüzes hangokon; az öröm és szerelem fakadt ujjaim alól és röpiült magas szárnyalásban a paloták és kunyhók felé, és úzte tova a rémképeket, a szomorú víziókat, a rémület lidérceit — és ringatta az álmodókat: az ölelkező szerelemeseket, a gyárak és a föld rabszolgáit, a gazdagokat, a nyomorgókat, a hatalmasokat és a börtön lakóit egyaránt...

Mi gyönyörűséges álom volt ez! Teljes harmónia uralkodott a földön: az emberek mind testvérek voltak. Nem volt többé igazságtalanság, nem volt többé háború. A világ bűbajos Éden né változott, melyben fehérhajú kedves bölcselők szórakoztak nagy fák árnyékában, a párok szabadon szerettek egymást a kék ég alatt, illat, madárdal, zene... Vig kacaj, ének, csók mindenütt... Az emberiség megtalálta az elvesztett Paradicsomot.

Ennek az idillikus álomműnek interpretálása nem volt nehéz. A teremő hullámokkal csupán az agy azon részeire kellett hatnom, melyekben a szerelem és érzékiség érzései laknak; ezeken az állandó hangszereken a szerzők által meghatározott akkordokat játszottam le. Természetesen az álom részle-

teiben különbözött az egyének és értelmi fokok szerint, de a nyugalomban és fényben kéjtelgő öröm benyomása alapjában véve mindenkinél ugyanaz volt.

Két órákor befejeztük.

Leszálltunk a földre. Kocsik vártak lent minket. Az egyik kocsis aludt.

— Mindjárt megtudjuk — szólt egyikünk.

Fölkeltette a kocsist. Ez felugrott és a szemeit dörzsölte :

— Tessék parancsolni !

Aztán bambán nézett ránk.

— Mi baja ? — kérdeztük. — Aludt ?

— Igen, nagyságos úr, sőt álmodtam is. Ah, micsoda álmom volt !

— No, halljuk !

— Ah, nagyságos urak, nem érdekli az az urakat.

— Ugyan ! Csak beszéljen.

— Hát — izé — egy mezőn voltam, gyönyörű mezőn, szavamra . . . amelyet képeken látni. Nagyszerű illat volt, napfény, mindenki táncolt, énekelte. Magam is, szintén . . . Ajh, nagyszerű volt . . . És ime, itt ébredek föl a bakon ! . . . Hová parancsolnak ?

Én gyalog mentem be Párisba a miniszterelnökkel. A Szajna partján sétáltunk végig, melyet a gázlámpák reszkető lángjai szegélyeztek s aranykigyókként tükröződtek a fekete vizen.

Sokáig szótlanul mentünk. Egyszer csak egy keresztben fekvő testbe botlottam. Lehajoltam. Valami csavargó aludt ott.

— Fel kellene kelteni, — mondtuk egyszerre mind a ketten.

Úgy is tettünk. A csibész reánk emelte zavaros szemét, aztán felkönyökölt. Piszkos homloka ráncokba verődött. Láttuk, hogy emlékezetében

keresgél és éppen segíteni akartunk neki, mikor dacosan visszafeküdve beszélni, vagy inkább hörögni kezdett nagy szóáradatban, melyet sűrűn szaggatott meg a csuklás :

— Menjenek a pokolba ! Ki hitta magukat ide ? Életemben egyszer álmodom, hogy a napon fekszem egy abszintforrá mellett — s akkor jönnek ide fölpiszkálni engem, fölkelteni engem !

Hirtelen fölkapta a nagy követ, mely vánkosul szolgált neki s dühösen dobta felénk. A nehéz kő majdnem nekünk röpült s amikor a részeg csavargó fölugrott, hogy fölvegye s ismét reánk dobja, a miniszterelnök futásnak eredt. Én nyomában. Így szaladtunk vagy ötszáz méternyire, amig csak a csavargó futott utánunk, éktelen káromkodásokat hallatva rekedt hangján ; míg végre elmaradt.

Szépen hallgattunk mindaketten a nevetséges incidensről.

A Champs-Elysées köröndjénél végre megszólalt a miniszterelnök :

— Történelmi éjszakát éltünk át.

— Igen, és ez az első történelmi éjszaka, mely Franciaországnak boldog éjszakája volt.

Megrázta kezemet s a siralomház sötét tömegére mutatott :

— Ez is alá volt vetve a gép hatalmának ? — kérde a szarkasztikus aggastyán.

— Természetesen, mint minden más.

— Azon gondolkozom, hogy alkotmányos eljárás-e ez ? Mindenesetre tökéletesen republikánus.

Elváltunk.

— — — —

Lehetetlen itt följegyezni mind azt a tömérdek formát, melyben másnap megnyilatkozott az ország megelégedése afölött, hogy végre van az alkoholnál sokkal biztosabb és gazdaságosabb mód, amelyen

meg lehet szerezni azt, ami annyira drága és kedves az emberi szívnek : az illúziót. És ez a megelégedettség, mondhatom, általános volt. S éppen az a néhány igazán erélyes tiltakozás, melyet ellenünk emeltek, volt a legkedvezőbb és legbecsesebb bizonyosság mellettünk, mert éppen olyan polgároktól származott, akiket foglalkozásuk, egészségük vagy szórakozásuk nappali alvásra kényszerített vagyis elvont a gép hatása alól. Helyet adtunk a jogos panaszoknak s a H-gépet nemcsak éjjente, hanem nappal is működtettük.

Természetesen én nem ülhettem éjjel-nappal a billentyűzet mellett; azért tehát ügyes kezelőket képeztünk ki. Névszerint is megemlíteném őket, de minek előráncigálni a feledés homályából ezeket a szerencsétlen flótásokat, akikre a nép jogtalanul hárított drámai felelősséget. Hiszen csak végrehajtók, interpretálók voltak ők. Sokkal több joggal lehetett inkriminálni az álomművek szerzőit, akik egy év alatt benépesítették Franciaország éjszakáit: az Institut tagjait, a Sorbonne tanárait, ezeket a hivatalos szociológusokat, akik ízetlen ételeket, émelygős krémeket kotyvasztottak össze s a francia agyvelőket olyan szósszal öntötték le, amely nem volt savanyúszós, hanem valami émelygős cukorlé, és esőként hullott, mikor parancsolták.

Ámde eleinte nem volt elég éles a szemünk arra, hogy előre lássuk a H-gép rendkívüli következményeit. Ah, de ki is jósolhatta volna meg!

Pedig e következmények kérlelhetetlen logikával fejlettek ki.

Igy mindjárt kezdetben valami lanyhaság vett erőt a nemzeti tevékenységen. Minek dolgozni, minek vesződni, küzködni abban a bizonytalan reményben, hogy jólétet, örömet, boldogságot szer-

zünk ezáltal?! Minek erőlködni, ha minden éjjel kényeztetést lehet tenni egy csodaországban, melyben minden gyönyörűség önként kínálkozik?!

Az emberek nem szerettek többé! Barátság, szerelem? Minek az? Melyik jóbarát tudja feledtetni azt a jóbarátot, akivel az ideális Árkádiának virágos kertjeiben éjjente találkozunk? Melyik szerető, melyik nő tud versenyezni a gyönyörűséges nimfákkal és búbajos hurikkal, akik minden éjszaka álmainkban csodás pompában vesznek körül minket? Milyen hidegek, ridegek, közönségesek az igazi nők, akiket megpillant a szem, mikor a komor valóságra nyílik föl!...

Az élet örömei rohamosan veszítették el vonzóerejüket. A művészet egy kiállhatatlan köznapiság hazugságának tűnt föl. A festmények? Micsoda halvány, közönséges víziók azokhoz a képekhez képest, amiket a gép termel, végtelen ügyesen, sőt anélkül, hogy az akadémiai pálmákat magának követelje! A legszebb szobrok, melyeket oly fáradságosan faragtak ki márványból, mily nehézkeseknek tűntek föl annak szemében, aki látta az Álmok Szigetének ligeteiben azt a sok anyagtalan, de remek szobrot! Mely paloták versenyezhetnek azokkal, amelyek minden éjjel, egész Franciaországban ragyogtatták fehér és nemes oszlop-csarnokaikat?!

A színház is hamarosan megbukott. Fikciói prózaiak lettek, festett diszletei nem állották meg az összehasonlítást azokkal a diszletekkel, melyeket a képzelet az ő ideális színeivel festett meg. Most már látták a porát, trükkjeit, laposságát, izléstelenségét a mesterséges színpadnak, mely közönségétől vak elnézést és elnéző vakságot követel, és a legbutábbak is meglátták a mázat, mely a legszebb színész nő arcát borítja.

Egy hónappal a H-gép működésbe hozása után, a Théâtre Français átlagos bevétele ötszáz frankkal esett. Az Opera foyerjában néhány öreg úr lézengett csak, akiket ez az illúzió is kielégített, és a *Chantecleer* premierjén a nézőtér háromnegyed része üres volt.

Még az irodalom sem tudta megállani a versenyt az álmogéppel. A leggazdagabb képzelőtehetséggel megáldott regényírók is képtelenek voltak sikeresen versenyezni a teremtő fluidummal; a költők egymásután buktak meg, legszínesebb stílusuk is fakó lett. Számtalan író és költő ennél fogva álomművek szerzésére adta magát s feltartóztathatatlan állhatatossággal hordták hozzánk új műveiket. Viszont a színházigazgatókat, akik azelőtt naponkint száz számra kapták a darabokat, teljesen cserben hagyta az irodalmárok népe. Még Sacha-Guitry sem írt többé szindarabot, hanem álomműveket gyártott — kettőt-hármat naponkint.

Ép így járták le magukat a hírlapok is. A valóság senkit sem érdekelt többé. Ki törődik az élő világ ujdonságaival, eseményeivel, melyek napról-napra előtűnnek és egy kaptafára mennek? A valóság nem kellett már senkinek, mert csak tökéletlen, nehezen elérhető és legtöbbször keserűséggel kevert örömöket nyújt.

A nemzet életének tengelye ilyenformán helyet változtatott. Az éjszaka megszűnt a nappal szolgálja lenni; Franciaország az alvásban, az álomban találta meg véglegesen azt a boldogságot, melyet hiába hajszolt a munka, a szenvedések, a forradalmak, a háborúk annyi századévein keresztül...

A legfőbb cél lett most: sokat aludni! Szereket találtak ki, melyek a leglázongóbb természetet is mély, hosszú álomba merítik, Legirigylésreméltóbbnak

tartották azt a nőt, aki hét év óta alszik nem tudom miféle északi városkában. Eddig sajnálták, most irigyelték.

Páris megszűnt az éjjeli élet városa lenni. Esti tizenegy óra körül az utcák már néptelenek voltak. Az éjjeli mulatóhelyek kapuit becsukták s a «mondaine» életnek csak emléke maradt meg. Nem volt többé reggelig tartó bridge-játék, sem hajnalig huzódó táncmulatság André de Fouquières kitűnő vezetése alatt. Korán feküdtek le az emberek és a lehető leggyorsabban aludtak el. A születések száma egyre apadt és *Piot* újabb nyílt levelet írt az elnéptelenedés haladásáról.

Semmi sem volt többé kíváncsú, amit érinteni, fogni, az érzékekkel valósággal bírni lehetett. Csak az irreális vonzott, mely mindenek álmában hasonlíthatatlan tökéletességekkel kínálkozott. Az anyagi örömek, szórakozások bámulatos gyorsan megszűntek; és Franciaország az ópiumevőkhöz lett hasonló, akik nem esznek, nem isznak, nem szeretnek és kiölik magukból az érzékelhető örömek vágyát, mivel a mesterséges édenekben sokkal gyönyörűsebb örömeket találnak.

Az álmógép hatása és következménye valóban rettenetes volt. A gép lett a nemzet életének szabályozója. Pótolt, helyettesített mindent: a szeretőnek a szeretőt, a játékosnak a pikk-dámát, a költőnek a múzsát, a fősvénynek az aranyat, az iszákosnak az alkoholt, a hivatalnoknak az ambíciót.

— Markunkban vannak! — ismételte gyakran a belügyminiszter.

— Talán nagyon is! — mormogtam tétovázva, nyugtalanul.

— Ugyan! Menjen a maga örökös skrupulusaival! Erősítse az áramot!

És még erősebb áramok sugárzottak a francia

fejekbe . . . Az álmok még tündériesebbek lettek . . . Franciaország látta újraéledni az aranykort, melyről azt hitte, örökre elmúlt. Mint az ókori Rómában, mely «kenyeret és multságokat» követelt, Franciaország is csak «kenyeret és álmokat» kívánt.

És míg Európa kíváncsian fordult feléje, Franciaország teljesen elmerülve fikcióiba, varázsképeibe — aludt . . .

HARMADIK RÉSZ.

A fölébredés.

«A sisakos ember.»

Egy sötét, komor decemberi reggel a champ-de-marsi gyártelepen (a puteauxi megszűnt) egy titokzatos ember látogatott meg, akit a legenda — mert legendája van már — «a sisakos ember»-nek keresztelt el. Igazi nevét tényleg magam sem tudom, senki sem tudja.

Mintha most is látnám ezt a különös embert, hosszú, száraz alakjával, kopasz fejével, félelmetes bajuszával, rengeteg orrával. Rögtön Don Quichotte jutott eszembe. De ezen az én Don Quichotteomon redingót feszült, és esernyővel volt fölfegyverkezve.

— Azt mondják, — szolt, — hogy ön az emberiség jótévője.

— Túlzás! — javítottam ki szerényen.

— Tisztelt uram, — folytatta, ügyet sem vetve közbeszólásomra — én is az emberiség jótévője vagyok.

Mosolyogva nézett rám, és sűrű szemöldökkel árnyalt szemei csillogtak.

— Uram, — mondtam, — az én időm drága és — —

— Az enyim is, — felelt egyre mosolyogva. — Tehát a lehető legrövidebben elmondom, miért jöttem.

— Hallgatom.

— Helyes. Ime két szóba foglalva az egész ; érveimet majd máskor adom elő.

Türelmetlenül szóltam rá :

— Beszéljen, beszéljen !

— Arra kérem, semmisítse meg az álmogépet. Igen is, semmisítse meg, a lehető legtökéletesebben és a lehető leggyorsabban.

Ez az ember nyilván örült.

— Uram, — feleltem neki, — az ön eszméje nagyon eredeti. Kérem, szíveskedjék írásban betérjeszteni.

Fölkeltem, hogy kikísérjem különös vendégemet, de ő ülve maradt a széken, térdei közé szorítva vas-kos esernyőjét, melynek fogantyúja — lám, milyen aprólékosságra terjed ki néha az emlékezet ! — egy nagy, vigyorgó, szakállas zuáv-fej volt.

— Nem, — felelt édeskésen az ismeretlen, — én azt itt, rögtön, szóval akarom önnek előadni. Én vagyok talán az egyetlen francia, aki manapság okosan beszélhet önnek. És tudja-e, miért ?

Kinyújtottam kezemet, hogy megnyomjam a villanyos csengetyű gombját, de látogatóm észrevette s oly erősen markolta meg csontos kezével a kezemet, hogy felkiáltottam a fájdalomtól.

— Milyen türelmetlen ön, — mondá. — Hát nem áldozhat nekem öt percet ? Hogy a gép megsemmisítésére kérem, arra megvannak az okaim. Csakhogy ezeket az okokat talán csak egyetlen egymagam ismerem Franciaországban. Hogy miért, Lessna úr ? Nézze !

Zsebéből egy érctárgyat vett elő, melyet széttergetett, úgy, hogy egy kerek és sima sisak vagy sapka lett belőle.

— Igenis, ennek köszönhetem, hogy megőrizhettem józan eszemet.

Büszkén húzta kopasz fejére ezt a furcsa parókát, miközben folytatta :

— Most már bátran viccelhetek az ön gépével, még ha még erősebb lesz is, még ha a félvilágot is behálózza. Sugarai most nem hathatnak agyamra, reám nézve hatástalanok és nem foszthatnak meg szabad gondolkodásomtól, erkölcsi függetlenségemtől, öntudatomtól . . .

— Értem, ez egy elszigetelő.

— Igenis, egyszerű elszigetelő. Ah, ugye, erre nem gondolt? Azt hitte, hogy átkozott gépe ellen nincs többé ellentállás! Hehe! Ime, itt vagyok én!

Levette a furcsa sisakot, mely nagyon hajlékonyan tetszett ércből való mivolta dacára, és visszatette zsebébe.

— Lessna úr, ezért csináltam ezt a kis sapkát, mely — azt hiszem — az emberiség jótevője, igazi, egyetlen jótevője. Mert az ön gépe egyszerűen ellen-sége az emberiségnek, vagy legalább is Franciaországnak. Ha még két-három évig működik, vége hazánknak. Akkor nem leszünk egyebek, jó uram, mint néma lények, letargiás lárvák, melyek nyomorult álmokat álmodnak a tragikus ébredésig. Nézze csak az ön gépének szerencsétlen rabjait: járásuk, nézésük tétova, mozdulataik bizonytalanok, mint a holdkórosoké. Pedig ezek derék, tevékeny, kemény franciák voltak; ön hasonlóvá tette őket azokhoz az indusokhoz, akik azt hiszik, hogy a boldogságot abban lehet feltalálni, ha alhatnak egy piszkos lyukban a gyékényükön. Uram, ön közel van ahhoz, hogy a bűnök legborzasztóbbját kövesse el: hogy megölje Franciaországot.

Némán hallgattam e szavakat, melyek a «sisakos

ember» ajkáról folytak. És megvallom, ezek a tüzes szavak fájtak, mert — tudósi gőgöm, vakságom dacára is — éreztem, hogy igazság van bennük. Vajjon mit is feleltem volna, ha e pillanatban meg nem szólala telefon csengetyűje? Fölkaptam a kagylót s hallgattam :

— Itt Hennion. Ne feleljen semmit, amiből az önnél e pillanatban jelenlevő idegen kitalálhatná, a mit most önnek mondok. Mi ismerjük ezt az embert, már napok óta hajszojuk ; ez az ember veszedelmes személy a közbiztonságra nézve. Röviden szólva : ez kitalálta vagy azt hiszi, hogy kitalálta a módját annak, hogyan lehet mentessé lenni az álmógép hatásától. Láthatja, ez roppant fontos dolog. Nos, ezt az embert *in flagranti* el akarjuk csípni. Azért ment önhöz, hogy találmányáról beszéljen, esetleg elbolondítsa önt. Ne legyen meglepve, ha pár perc múlva néhány közbiztonsági alkalmazott lép a szobájába, hogy letartóztassák azt az embert. Értette, ugye, kedves barátom ?

Az utolsó szavakat elfojtotta az a recsegés, melyel a telefonos kisasszonyok gyakran megörvendeztetik a beszélőket. Megvallom, kissé meglepett a dolog. S amint fölpillantottam, láttam, hogy az ismeretlen menni készül.

— Kedves uram, — mondotta, — kötelességet jöttem teljesíteni. Kérni önt mindenekelőtt, hogy semmisítse meg a H-gépet, ezt a nemzeti átkot. Előre láttam, előre tudtam az ön válaszát, vagyis inkább vállvonogatását. Azt is tudtára akartam adni, hogy elszigetelém révén én nem sülyedtem rabszolgaságba, mint a többi franciák. Én önnek ellensége vagyok, de mivel mindketten tudósok vagyunk, tisztességesen harcolhatunk. Én ön elé vetettem a keztyűt. Remélem, megtisztel azzal, hogy fölveszi. Uram, ajánlom magamat —

E pillanatban hirtelen megnyílt az ajtó, és négy ember ugrott látogatómhoz s durván lenyomták egy diványra.

— Éz az ! — kiáltott az egyik. — Megvan !

Am a «sisakos ember» óriási erőfeszítéssel fölkelt, és egész testében reszketve, felém fordult, s ökölbe szorítva kezeit kiabált :

— Nyomorult áruló ! Az ön bűnrészességével tudnak csak letartóztatni az ön lakásán ! Azt hittem, tudóssal van dolgom s ime látom, gyáva árulóhoz jöttem !

A másik percben azonban már megkötözték és vitték, miközben odakint is egyre pocskondiázott engem.

Három nap múlva a miniszterelnök hivatott.

— Hallotta, az ön feltalálója, az a «sisakos ember», akit az ön szobájában csíptünk nyakon —

— Igen, mi van vele ?

— Hát — megszökött. Bizonyosan voltak bűntársai, nem tudom kicsodák ; szóval az éjjel megszökött a fegyházból. Ez baj. Nagy baj.

— Bah ! Nem olyan borzasztó fontos dolog, ha egy szál francia a gép hatásán kívül marad.

A miniszter élesen nézett rám.

— Kormányozni : annyi mint : előre látni ! — kiáltott, szótagolva szavait. — Ez ismert szállóige. Ön is ismeri bizonyosan.

— Nem bizonyosan, de —

— Nohát, nekem azt súgja valami, hogy ez az egyén — akinek személyazonosságával még nem vagyunk tisztában — rendkívül erős ellenfelünk lesz. Elszigetelője kivonja őt a gép mindenhatósága alól. Ez pedig szintén erő, negatív erő ugyan, de erő. Attól tartok, hogy forgalomba hozza, elterjeszti. Mert, akármit is beszélünk, még mindig van néhány elégedetlen az országban, akik nem szívesen vetik

alá magukat a gép hullámainak. Ma még rajtuk van a kezünk. De holnap — ki tudja ?

Felhőbe borult a miniszter homloka.

— Készen kell lennünk a veszedelemre s el kell háritanunk. A rendőrség már nyomoz a szökevény után.

E szavakkal elbocsátott a nagy úr.

Hetek, hónapok jöttek, mentek. Ma, az emlékezet tükrében, tisztábban látom a dolgokat, mint akkoriban, mikor egészen szemem előtt voltak.

Franciaország a katalépszia egy nemébe merült ; a külföld úgy hitta, hogy *«la Belle au Bois dormant»*. Városai mintha kihaltak volna ; utcáikat fölverte a gaz. Maga Páris is elvesztette vidám eleveenségét ; a mozgalom, a forgalom, a zaj fővárosa az álom és a csend fővárosa lett. Semmi munka, semmi forgalom többé ! Művészek és kereskedők, írók és iparosok, tudósok és munkások, mind-mind annak a csodás gyönyörűségnek rabjai voltak, amit az alvás és az álom jelentett.

Magam is kitaláltam egy nagyon könnyű és gyöngé elszigetelőt, melyet ha az ember a fejére huzott, ellensúlyozta a gép hatását. Néhány darabot készítettem és egyet a miniszterelnöknek ajándékoztam.

— Nagyon köszönöm — mondotta. — De azt is konfiskáltam és saját használatomba vettem, amit akkor az a «sisakos ember» mutatott önnek. Azóta rendesen alszom és nem vagyok kénytelen végignézni azt a panorámát, ami az egyszerű polgároknak boldogsága.

Kissé elgondolkozott, aztán halkabban folytatta :

— És tudja-e, az a «sisakos ember» is gyártja az ő sisakjait.

— Hogy-hogy ?

— Igen, a rendőrség — melleleg szólva : nem

tudta megint elcsípni — jelenti, hogy létezik itt-ott egy-egy csoport, klub, «a szabad agyak» klubja (ez a lázadók neve), azokból az anarkistákból, akik nem kérnek a mi álmainkból. Ezeknek van olyan elszigetelőjük és már gyártani és forgalomba hozni is akarják. Szerencsére a franciák túlnyomó többségét derék, becsületes polgárok teszik, vagyis a hatalom iránt engedelmes és tiszteletteljes polgárok. No ez mellékes; az a fő, hogy egyszer már véget vessünk ennek az utálatos, gonosz ellenkezésnek. Nem gondolkozott még azon, hogyan lehetne hasznosítani azt a hipnózis-félét, melyet akkoriban a G-gép hatása alá vont egyéneken tapasztaltunk?

— Az «ébrenléti álmot» gondolja?

— Azt.

— Tényleg volt már eszemben, de —

— De?

— De az elszigetelő sisak megvéd minden hullám még a legerősebb áram ellen is.

— Az ördögbe!

A miniszterelnök egy pillanatig gondolkozott, aztán így szólt:

— No nem baj. Ez az «ébrenléti álom» mégis csak a gép uralma, vagyis a mi uralmunk alatt tartja mindazokat, akik álmodtak. Ébredés után is még tovább látják a varázsképeket és néhány óráig legalább meg vannak fosztva egyéniségüktől. Hát igen, ez az! A kísértés, hogy ők is «szabad agyak» legyenek s belépjenek abba az utálatos szektába: két álom, két alvás között történik. Nos, az «ébrenléti álom» révén, akaratuk ellenére is, a varázslat alatt fogjuk őket tartani. Hogyan lehet ezt megcsinálni?

— Meg kell kettőztetni az áramot.

— Kettőztesse meg.

Haboztam. Lelki szemeim előtt megjelent az

egyensúlyát veszített nemzet, amelyenné Franciaország lesz ilyenképen. Meg is kockáztattam az ellenvetést.

— Attól tartok, hogy túlzogatjuk az agyvelőket és ezzel bizonyos egyének agyműködését egy kissé talán — izé — erőszakos módon megzavarjuk . . .

A miniszter vállat vont és érdesen felelt :

— Ne tartson semmitől és tegye ! Franciaország kétszeresen boldog lesz, ennyi az egész és a valóságot ezentúl csak a szépséges álom szemüvegén keresztül fogja nézni, mellyel mindennap és minden éjjel, atyailag fogjuk ellátni !

Tehát megkettőztettük az áramot. S ezzel a franciák, akik eddig legalább két álom között visszanyerhették erkölcsi szabadságukat, most tökéletesen rabszolgái lettek a gépnek. Az irtózatos benyomás, melyet gondolkozásuk székhelyére gyakoroltunk álmukban, folytatódott az ébrenlétben is. Elvesztették teljesen a valóság érzetét, mely oly sokáig a francia józan észét jelentette. Lélektelen, kábult, hülye lények lettek, akik az alvajáró tekintetével néztek el minden dolog fölött.

Három hónap alatt valóságos nemzeti csőd állott be. Az ügyszorgalom átlagszáma kétharmaddal esett, de hogy is lehetett volna másképp ? A gyárak, műhelyek kiürültek. A vasutakon csak egy-két vonat lézengett, melyet olyan gépmesterek vezettek, akiknek a sok csillogó víziótól elromlott szeme már nem tudta megkülönböztetni a jelzések színeit. A kikötők üresen tátongtak. Az idegen hajók már nem kötöttek ki abban az országban, ahol oly különös élet folyik. A földet is alig művelték itt-ott . . . Ezzel aztán az élet is hallatlan arányokban megdrágult.

De mit törődtek ezekkel a közönséges anyagi dolgokkal az álmodók milliói ? ! Nekik elég volt, ha szervezetüket föntarthaták a durva táplálékkal,

melyet nagy keservesen tudtak megszerezni, mert a pénz is elvesztette minden csábító erejét. Igen, eljött az a kor is, mely után a bölcselők annyira sóvárogtak : *az arany hitvány érc lett.*

Azonban a «szabad agyak» szektája is egyre terjedt. Ezek az újfajta karbonárik kikiáltották a háborút a diadalmas gép ellen. Földalatti aknaharc volt, de tüzes. A vezetőket nem lehetett elcsípni. Egyébként meg lehetett érezni ebben a komplottban az intelligens és erős vezető kezét; s a «szabad agyak» sem voltak oly szabadok, mint gondolták, hiszen ők is alárendeltjei voltak a magasabb intelligencia vezetőségének, annak a titokzatos személynek, akit «sisakos embernek» nevezünk.

A rendőrség semmire sem tudott menni e «gonosztevők»-kel szemben, amint őket elneveztük hivatalos borzadalmunkban, melyet a «fegyelmetlenség» iránt éreztünk. Nem is csoda, mert a rendőrség maga is a gép áldozata volt ; a legügyesebb, legelevenebb rendőrtisztviselők egészen olyanok lettek, mint az ópiumevők, akiket semmi sem tud felrázni rajongó kábultságukból.

Ami még ma is megmagyarázhatatlan előttem : az azon államférfiak vaksága volt, akik Franciaországot ilyen letargiás bábbá változtatták. Némelyek ugyan még elég őszinték voltak, mikor bevalótlták :

— Évezredekem keresztül azt hitték, hogy a boldogságot a haladás teremti, vagyis a munka. S íme, a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a haladás csak újabb alkalmakat és okokat teremt a boldogtalanságra. Tehát az igazi örömeiket csak a valóságon kívül lehet megtalálni. Lessna gépével ezeket a legfőbb örömeiket most mindenkinek megadhatjuk. A csalárd, rút, kegyetlen valóságokat szép álmokkal pótoljuk s még ez a legjobb a népre nézve.

Mások meg azt mondták :

— Mi nem teszünk egyebet, mint modern eszközökkel megvalósítjuk az emberiség legnagyobbjainak tervét. Egy lelket adunk a nemzetnek ; egyenlősítettünk, lesimítottunk minden ambíciót, minden vágyat, minden gondolatot. A civilizáció kezdete óta először történik, hogy a hatalom tényleg abszolút hatalom, a kormány tényleg a nemzet ura. Nem tudjuk, hová vezet ez, de míg várjuk a kifejlést, bárminő legyen is az, teljes élvezetében örvendezünk annak a rendkívüli gyönyörnek, melyet a Cézároknak sem ismertek igazán. A kísérlet megéri a vesződéséget.

És a champ-de-marsi gépkolosszus, ott a gépterem üvegboltozata alatt egyre lihegett, egyre sugározta a szélrózsa minden irányában, Észak téglavárosai felé, Dél napsugaras falvai felé láthatatlan és mindenható áramait . . .

Egy tekintet az űrbe.

A következő év június 2-án megkaptam az első levelet, melynek aláírása ez volt :

«Egy szabad agy.»

A levél így szólott :

«Parancsolom önnek, hogy azonnal állítsa meg a gépet.»

Vállalt vontam. Három nap múlva meg ezt a levelet kaptam :

«A gépet meg *kell* állítani. Ez a szabad agyak akarat.»

Aztán még két levelet küldtek. Az egyik :

«Engedelmeskedjék, életével játszik.»

A másik :

«Semmi sem akadályozhat meg minket szán-

dékunk keresztülvitelében. Lessna tanár holt ember.»

Megmutattam ezeket mind a miniszterelnöknek. Álmodozó hangon felelt :

— Ezek a «szabad agyak» az ország átkára lesznek.

De amikor észrevette, hogy némileg izgatott vagyok, megkérdezte :

— Fél ?

— Nem, de aggódom művünk sorsa miatt.

— Legyen nyugodt, mi vagyunk az erősebbek. Semmi baj. Csak bátorság, kedves Lessna !

Elszigetelő sisakkal ellátott biztosokat rendelték oltalmamra. És mivel nem kaptam több levelet a «szabad agyaktól», magam is megnyugodtam. Nem ! Lessna tanár nem holt ember és egyáltalán nem szándékozik a másvilágra költözni.

A másvilágra ? . . . Egy más valakinek kellett oda költöznie . . . Ah, az a borzasztó látomás, mely örökösen hallucináló szemem elé tolakodik — az az ür, az az óriási fekete ür, az a kiáltás ! . . . Akkor éltem át életem legtragikusabb epizódját. El kell mondanom, őszintén, brutálisan.

Azon az estén tudtomra adták, az utolsó pillanatban, hogy a gépkezelő megbetegedett és helyettesről kell gondoskodni. Arra már nem volt idő, hogy valamelyik kollégáját odarendeljük. Magamnak kellett tehát elvállalnom a helyettesítést, mert Franciaország nem várhatott. A szokott időben a franciák megkövetelték mindennapi álmukat.

Főlszálltam az Eiffel-torony tetejére s ott találtam a hűséges Adrient, a tapasztalt villanykezelőt, akinek feladata volt a vetítőkészüléken a szükséges javításokat megtenni és telefonon értesíteni a gépkezelőt a szükséges utasításokról.

Félegykor éjfél után beléptem az üvegből készült kamrába és leültem a billentyűzethez. A vetítendő

álom valami humanitárius idill volt, a kedves és poétikus Gustave Rivet műve.

Jól emlékszem : gyönyörű tavaszi éj volt. A levegő szelid, langyos, még itt, a háromszáz méteres magasan is. A kék égbolton, mintegy transzparensszerűen rezegtek a bolygók fényei, míg a csillagok szórták merev sugaraikat. A város már aludt, semmi zaj nem hallatszott, csupán a gyártelep ritmikus lihegése, míg a gyár kékes vonalai átszűrődtek a kamra üvegfalain. Igen, mindezt most is látom ; nem felejtettem el az egyik ívlámpa pattogását sem, melynek kétségkívül elromlott a szabályozója. Hozzáálltam a billentyűzet kezeléséhez ; az álom csaknem kézzelfoghatólag áradt ki ujjaim alól. Néhány percig dolgozhattam, mikor egyszerre a végtelen csöndet egy kiáltás hasította át :

— Segítség ! Segít . . . !

Ez Adrien hangja volt.

Két ellentétes érzés futott rajtam keresztül : az állati, durva rémület és az akarat, hogy folytassam a megkezdett álmovetítést. Csak aztán jutott eszembe, hogy segítségére menjek annak, aki kiáltott. Fölkeltem tehát, de abban a pillanatban a kamra szűk ajtajában egy ember magas szilhuettje jelent meg.

Egyszerre fölismertem a «sisakos embert.»

Arckifejezése borzasztó volt. A félhomályban (mert a villanylámpát eloltottam volt) szemei lángoltak a belső tüztől, mint a ragadozó állat szemei.

— Ön itt ? ! — kiáltottam föl kiszáradt gégémmel.

— Igenis — felelt a sisakos ember — én itt ! Ugy-e nem számított erre a viszontlátásra ? Igaza van, ön nem adott nekem légyottot.

E közben beljebb lépett és hangja szarkasztikus tónust vett föl.

— De az a kiáltás — hebegtem — az a kiáltás, amit az imént hallottam ? . . . Hol van a társam ?

— Nem tudom.

— Ha Adrien kiáltott, akkor —

— Azért mondtam : «nem tudom», mert — hiszen tudósok vagyunk — nem rendelkezem semminő bizonyossággal annak az úrnak jelenlegi állapota felől, akit Adriennak nevezett. Talán leesett és fönnakadt egy keresztváson, vagy lent vár a második emeleten, vagy esetleg még nem ért le a földre.

A rémület elvette szavamat. Szólni akartam — képtelen voltam. A hang nem jött ki a torkomból.

Kiáltani akartam, mint Adrien — de nem volt levegőm, úgy tetszett, hogy a levegő nem tud elszorult, fuldokló torkomig hatolni.

A sisakos ember ezalatt a billentyűzetig jutott. Jól megnézte, aztán reám emelve lángoló szemét, mondá :

— Azért jöttem, hogy végezzek ezzel itt. Mert ennek meg kell semmisülnie, még pedig azonnal.

Különféle fényes acélszerszámokat húzott elő zsebeiből s letette a billentyűzet mellé.

— Ön segíteni fog nekem ! — parancsolta. — Ezt a gépezetet szét kell rombolni.

Mi ment végbe bennem ? Valami, amit bátran hasonlíthatok az ösztönszerű heroizmus kitöréséhez, az atya indulatához, aki gyermekét halálos veszedelemben látja. Ez a billentyűzet, ez a gép — ez az én gyermekem volt — ez énemből való volt.

— Soha ! — kiáltottam. — Ne nyúljon ahhoz a géphez !

A sisakos ember rövid kacajt hallatott.

— Micsoda gondolat ! És ki akadályozhat meg abban, hogy feladatomat teljesítsem ?

— Én !

És a telefonhoz ugrottam, hogy segítséget hívjak.

De a sisakos ember gyorsabb volt : egy ugrással rajtam termett. Átölelt hosszú sovány karjaival és földre akart teperni. Ellenálltam, és szabadon maradt balkezemmel arcát marcangoltam.

— Amint tetszik ! — hörgötte. — Itt legalább a spiclik nem avatkoznak bele.

Irtózatos küzdelem keletkezett közöttünk.

A sisakos ember nagyobb és erősebb volt, mint én, és hamarosan odavágott a szétzúzott üvegcserepek és készülékek közé. Acélkezeivel csuklóimat kínosza, rám! térdelt és szétmarcangolt arcát felém fordította :

— Ez igenis, küzdelem életre-halálra !

Nekem azonban sikerült félig kiszabadítanom magamat. Erőm megtízszereződött és vad energiával védelmeztem immár nem a gépemet, hanem az életemet.

Mikor kezét szájamra tapasztotta, sikerült fogaim közé kapni a kezét és dühödten harapdáltam. Borzasztó kiáltásban tört ki, és szájam tele lett meleg, sós vérrrel. Néhány pillanatra felülkerekedtem és örülten szaggattam égő arcát. De aztán ismét alul kerültem. Ellenfelem ekkor valami szerszámot vett elő, láttam fölöttem csillogni és dühös villogással lecsapni... éles fájdalmat éreztem mellemen... és egyszerre minden forogni kezdett körülöttem... csaknem elvesztettem eszméletemet... De nem akartam — nem — nem akartam így meghalni — ebben a névtelen küzdelemben : másodszor is felülkerekedtem — — De az ember átnyalábolt és huzott ki a kamrából. Jéghideg szellő csapott arcomba.

Olyanok lehettünk, mint két vadállat.

— Ha úgy akarja, — hörgött az ember — hát majd lemegy innen !

Reményem vesztetten vonaglottam vaskarjai

között és éreztem, hogy ellenállhatatlanul vonszol az emelet korlátja felé. Mi ez? Mit akar ez? Igen... csakugyan — — centiméterről centiméterre közeledem az örvény felé... Leírhatom-e a borzadályt, mely elfogott, mely megbénított? Láttam vízióban a háromszázméteres vonalat a csúcstól le, a fekete ürt az éjszakában, a háromszázméteres esést a vas-kolosszus egész hosszában.... Már egészen ott voltam a korlátnál... mindketten ott hemperegtünk a homályban, egyre küzködve, mint a vadállatok... Éreztem, mint folyik végig mellemen valami lassan, melegen.... éreztem arcomon forró lehelletét annak a vad lénynek, akitől semmi irgalmat nem várhattam többé....

— Itt vagyunk! — lihegett ellenfelem. Most jön a halálugrás!

Földre tepert és dühödten taszított a korláthoz. Aztán emberfölötti erővel fölemelt — — mellem már a karfán volt... És láttam az irtózatosságot, a sötét ürt, itt-ott néhány fénypontot... Ah, milyen mély volt, milyen fekete volt, és milyen hideg szél csapkodta arcomat ezen a hosszú éjszakán...!

De küzdöttem tovább. Haraptam. Kezem görcsösen kapaszkodott a korlát vasába. De ő erősebb volt: lassan, de biztosan tolt az ür felé.... Még néhány pillanat és én esem... Hát ez volna a... Rettenő kiáltás szakadt ki a mellemből.

De mi ez? Hirtelen erőszakosan visszahúznak... A sisakos ember elereszt: egy új jövevény ütött rajta... Nini, ez Adrien!... Nem is keresem a magyarázatot... Látom, mint teperi le a sisakos embert, aki őt le akarja taszítani a mélységbe... Egy ugrással mellettük termek és segítek Adriennek. A sisakos ember kimerülve első küzdelmében, nem bír már kettőnkkel... nem bír... le van

győzve ... megadja magát, de micsoda düh lángol szemében, halálsápadt arcán ...!

— Mit csináljunk vele? — mormogtam, rátérdelve a torkára.

— Amit ő akart csinálni önnel.

— Mit? Ledobni?

— Nem, mégsem, ezt röstellem megtenni.

Őszintén megvallva, én nem így gondolkoztam. Lehettem-e irgalommal e vad ellenség iránt?

Megfogtuk tehát ketten a sisakos embert. Ő megértette ezt a mozdulatot. Rugdalódzott, de látván, hogy hiába erőlködik, arcunkba köpött. A másik pillanatban fölkaptuk és kilógattuk a korláton ... Aztán erősen letaszítottuk. De ő belekapaszkodott egy kiálló vasba és ott lógott a mélység fölött.

S ekkor történt az, ami borzalmasabb volt, mint az egész vad küzdelem.

Adrien ökölcsapásokkal akarta leütni kezét a vasról ... de az nem engedett .... Magam is segítettem (— ma is vádolom magam ezzel —) ebben az embertelenségben. Mindaketten ütöttük, vertük azt a két kezét, de az a két kéz kétségbeesetten tapadt a mentő vashoz ...

— Csak egy pillanat, — mondá Adrien, — okvetlenül le kell bukfaceznie.

És egy zsebkést vett elő.

... Nem, nem írhatom le, amit akkor láttam ... a leszabdalt ujjakat ... melyek egymás után estek le ... irtózatossá vált ... Végre a kéz levált a vasról ... És ő egy hang nélkül leesett ... Áthajoltunk a véres korláton s láttuk őt eltűnni — szétlebbent kabát-szárnyaival — mint egy nagy fekete madarat ... mely halálosan megsebezve keringve hull le a mélységbe ...

Aztán holthaloványan, borzadva néztünk egymásra.

— Nem kellett volna ennyire mennünk, — mondá Adrien. Én, én kezdtem... De máskülönben ő hajított volna le... Igen, át is dobott... de én a lépcsőre estem, megakadtam egy keresztvason... visszamásztam... Ezalatt ő ide jött.

— Igen, igen, — felelém, — ön nélkül elvesztem volna! Ön megmentette az életemet!

— De ön megsebesült! Vérzik, ni!

Adrien egy vörös sávra mutatott, mely mellemen vonult végig.

— Igen, ez a szörnyeteg belém szúrt. De nem súlyos, nem érzek semmit.

De ekkor egy parancsoló gondolat villant át agyamon. A gép! Folytatni kell a megkezdett álmot! Az emberek milliói odalent várják a tündérvilágot. Kötelességem megadni azt nekik — kése-delem nélkül...

— A billentyűkhöz! — mondtam s ináltam, bizonytalan léptekkel az üvegkamra felé.

A kamra tele volt üvegcsereppel. Sötét volt. A villanyoslámpák nem akartak meggyuladni. Mi ez? Telefonálni akartam a gyártelepre, de ekkor belépett Adrien.

— Lessna úr, senki sem felel alulról.

— Hogy-hogy?

— Hiába csöngetek.

— Annál rosszabb. De semmi sem akadályozhat meg minket e percben. Világosságra sincs szükségem a billentyűzet kezeléséhez.

És megnyomtam az emeltyűt, mely megindítja az áramot. De nem láttam a szokásos villanyszikrákat kipattanni. Felemeltem és ismét lenyomtam az emeltyűt. Semmi eredmény. Az áram meg volt szakítva!

Sajátságos fájdalom fogott el. Hogy ura legyek gondolataimnak, valami nagy erőfeszítést kellett

tennem. Látásom elhomályosodott s úgy éreztem, hogy ingadozó és süppedő talajon járok. De még volt annyi erőm, hogy kilépjek a kamrából, s átmenjek az emelet azon oldalára, mely a gyártelepre nézett, és áthajoljak a korláton.

A gyártelepen semmi világosság.

— Adrien ! — kiáltottam. — Adrien !

Adrien ott termett. Szólni akartam, de nem bírtam kifejezni a gondolatot, mely már mintha messze elszállt volna fejemből... De Adrien kitalálta. Tekintetét az éjszakába meresztve, kiáltásokba tört ki, melyekre homályosan emlékszem :

— A lámpák eloltva — a gép megállítva — — Mi ez ? — Ez az ördög éjszakája ! — —

E pillanatban, úgy tetszett, robbanást hallottam.

Aztán az éjszaka még sűrűbb lett körülöttem.

Ájultan rogytam össze.

A szabad agyak.

Két óra hosszat lehettem ebben az állapotban, mert mikor magamhoz tértem, már hajnalodott. Jó időbe került, míg összeszedtem öntudatomat. Mi történt ? Ah, igen, emlékszem !... Hol van Adrien ? Kiáltoztam utána. Senki sem felelt... Egymagam voltam.

Nagy kinnal fölkeltem. Mindenekelőtt meg akartam győződni, hogy emlékezetem igazat mond. Bevásároltam az üvegkamrába. A borzasztó küzdelem nyomai még láthatók voltak. Kimentem az emeletre, amelyen metsző szél söpört végig. Láttam a korláton a vérnyomokat, azon a vason a véres foltokat, melyeket az ismeretlen levágott ujjai hagytak...

Kihajoltam az ür felé, melyet még homály bur-

kolt. Szemeim azonnal a gyártelepet keresték; a gyártelep sötét és csöndes volt. Miért? Ezt meg kell tudnom. Le kell mennem. Segítségre is szükségem van; a mellényemre száradt vér eszembe juttatta, hogy megsebesültem. De nem fájt.

Ahogy megfordultam, a korlát mögött óriási fényt láttam rezegni. Ez tűzvész. Odaléptem. Retentő látvány tárult elém.

Párisnak egy jó része lángban állt. A lángok rendkívül magasra csaptak; alattuk, fölöttük fekete füstgomolyok hömpölyögtek. A hajnali félhomályban a vérvörös tűz az égbolt jó részét olyan pírral vonta be, mely vetekedett a hajnal pírjával. Hamarosan kiszámítottam, hogy a tűz a Hôtel de Villet, a Louvret és a Nemzeti Könyvtárt pusztítja. De mi az oka ennek a tűzvésznek? Hogy jobban lássak, áthajoltam a korláton és borzadva láttam, hogy az egyre oszladozó homályban másfelé is lángok csapnak föl. Páris különböző, egymástól messze eső pontjain kezd kigyuladni. Láttam, mint borul lángba az igazságügyi palota, az Invalides, a tengerészeti minisztérium, és más nagy épületek. Most már semmi kétség: Páris gyújtogatók hatalmába esett, ... Páris, harmincnyolc év múlva a Commune után, ismét máglyává változik ...

A legbolondabb gondolatok kergették egymást agyamban. Kiáltásokba törtem ki, szaggatott mondatokban szakadt ki belőlem a kimondhatatlan szorongás. Beszélni akartam, és bár egymagam voltam, irtózatosan egymagam, mégis hangosan beszéltem, mert a szó levezető csatornája ép úgy a nagy izgalmaknak, mint a nagy fájdalmaknak. Ah, legalább Adrien mellettem lett volna! De hol is van ő? Miért hagyott itt? Miért küzdöttem a sisakos emberrel? Miért taszítottam le a mélységbe? Miért vagyok itt egyedül, összezúzott gépem mellett?

Miért oly élettelen a gyártelep ? Miért ég Páris mind a négy sarkán ?

Ez forradalom !

Nagy erővel kelt túlfeszített agyamban ez a gondolat. Ez forradalom, igen, ez föltétlenül forradalom ! Villámgyorsan fűztem egymáshoz a tényeket : a sisakos ember megjelenését, az áram megszakadását, Páris felgyújtását : mindez csak arról győzhetett meg, hogy a «szabad agyak» föltámadtak a gép ellen.

A hajnali homály eltűnt ezalatt. Most világosan és szabadon járt tekintetem körül a látóhatáron. Láttam, mint szállanak fölfelé az óriási füstoszlopok, barna gomolyagaikkal túlhaladva a tornyokat, a dómokat . . . .

Amint ott mohón néztem a szörnyű látványosságot, a mélység fölé hajolva : egy másik, ugyancsak megdöbbenő jelenet tűnt eléem. A Champ-de-Marsot, a Jéna-hidat, a Trocadéro kertjeit, az összes utcákat szökőkutakat, az Eiffel-torony táján köröskörül, óriás néptömeg lepte el, mely tömördek fekete féregként sötétlett odalent.

Kik ezek ? Miért gyülekeztek ide ? Ah, miért nincs egy távcsövem, hogy jobban megnézhetném ezt az óriási hangyabolyt ! De meg kellett elégednem gyöngé látásommal. Ami legjobban meglepett : az ennek a tömegnek a mozdulatlansága volt. Nem vettem észre benne egyetlen mozdulatot sem, semmi továbbhaladást ; ezek a pigmeusok odalent a szó szoros értelmében be lehetnek préselve azokba a terekbe, melyek pedig ugyancsak tágasak voltak. Aztán úgy tetszett, mintha ebből a sokadalomból egy kiáltás szállt volna fel. Fülemet hegyeztem. Igen, az, egy óriási kiáltás, ezer és ezer hangból alakulva, szállt föl hozzám. Olyan volt az, mint a tenger zúgása, mely szüntelen csapkodja a vassziklákat, melyeknek csúcsán én vagyok.

Valami vallásos borzalom, megmagyarázhatatlan, misztikus irtózat vett rajtam erőt. Ez a nép ott lent engem nézett, engem átkozott, az én halálomat követelte. Az ő szemében én voltam a főbűnös, én, a kárhozatos gép föltalálója. Ebben a háromszáz méter magasságban, ennek a szédületes érckolosszusnak a tetején úgy tűnhettem föl előtte, mint a dűhének megígért áldozat.

Igen, egészen bizonyos: *a tömeg engem vár...*

Nem volt mit tennem, mint légi menedékhelyemet erődítvénné változtatni és ott vad módjára elrejtőzni. Neki is láttam. Eltorlaszoltam a följárót mindenféleképpen, ami a kezem ügyébe esett: székekkel, asztalokkal, tudományos készülékekkel. Csak ennek a bolond munkának végeztével kezdtem érezni kimerültséget; sebem, bár nem fájt, de nagy vérvesztéseget okozott és a láz megkettőztette érverésemet. Kegyetlen fejfájás kinozta agyamat.

Hány óra lehet? Zsebórámmal megállt s a villanyos óra odalent éjfelet mutatott, akkor szakadt meg az áram. A nap állásából azt következtettem, hogy reggeli nyolc, legfőljebb kilenc óra lehet.

Égő szomjúság is kezdett gyötörni. Eleinte, akaratérőm minden megfeszítésével még valahogy csak elnyomtam, mert hogyan elégíthessem ki? De most már a természet kényszerített, hogy rágondoljak. Szomjaztam; az az irtózatosszomjúság kezdett kinozni, mely a sebesülteknél szokott jelentkezni és ordítani kényszerít.

Hihetetlen, mily gyorsan győzte le ez a szomjúság erőim minden ellenálló képességét. De mit tegyek? Leszálljak? Ez halálom lenne. Az a tömeg ott lent, mely políphoz hasonlított, amint karjaival átfonja a vastornyot, az a tömeg rögtön darabokra tépne.

Már Adrient kezdem átkozni, aki pedig az életemet mentette meg. Önzésem azt mondatta velem,

hogy ha most megosztaná kínjaimat, akkor enyhítené is azokat. Meg aztán, minthogy őt nem ismerik, fiatalabb is, elevenebb is, mint én, most hozhatna nekem segítséget. De mit vádaskodom, panaszkodom itten ? Hiszen egyedül vagyok, borzasztóan egyedül és senki sem törődik kínjaimmal.

Nem birtam többé magammal ; végigfeküdtem az üvegkamara padlóján. Aludni akartam, elfeledni bajomat, de a láz elűzte szememről az álmot. Túlizgatott képzeletem irtózatos rémképekkel, kínzás és halál képeivel gyötört. S a szomjúság, a pokoli szomjúság egyre kínozott.

Órák, hosszú órák multak el így. Hallottam a tömeg szüntelen tompa zaját s lázam ezt a zajt borzasztóvá növelte, mely betöltötte a tért és folyton erősödő hullámokban már süketítővé lett. Mintha ezeket a kiáltásokat hallottam volna : «Halál reá ! Halál a gépemberre ! Halál Lessnára !» Úgy tetszett, mintha a torony meg-megremegne a lázongó tömeg támadásaitól ; mintha egy emberi lényekből fonódott óriási kigyó tekergőzne a vas-torony köré és kúszna fölfelé . . . hogy elérje a harmadik emeletet és engem megfogjon nyomorúságos rejtekemben . . . S amikor nagy kínnal elűztem ezt az abszurd lidércet, akkor meg mintha az üvegkamra ajtajában a «sisakos ember» fakó arcát láttam volna megjelenni . . . Láttam villogó szemeiben lángolni a belső tüzet és láttam, hogy valamit ír ujjaival, levágott véres ujjaival az üvegfalra . . . és olvastam : «Halál Lessnára ! . . .»

Estefelé észrevettem, hogy az üvegtetőt eső verdesi. Víz !! Fölkeltem és kirohantam. Zivatar kerekedett. Még arra sem gondoltam, hogy valamiben fölfogjam a drága vizet. Lefeküdtem a padlóra és úgy nyaltam, habzsoltam az esőt. Eh, mit ! Kéjes frissességgel telt meg a szám, egész testemen végig és csak-

nem fájo gyönyörúséget éreztem. Ki hitte volna, hogy én, Lessna, az értelmes, a tudós, az álmogép feltalálója, valaha lehasalok a földre, mint egy állat, hogy fölszívjak egy kis piszkos nedvet! Micsoda reváns ez a valóságtól!!

Ez a kis piszkos víz kimondhatatlan jót tett velem. A zivatar elvonult. A nap nyugodni tért. Ismét látni akartam a tömeget és kihajoltam a korláton. A tömeg, a végtelen, fekete tömeg még mindig ott volt. Vajjon lát-e engem? Kétségkívül lát. De, sajátságos, megjelenésem a harag semmi jelét sem keltette benne. De hát kételkedhettem-e abban, hogy ez a miriádnyi nép azért gyűlt a torony köré, hogy megboszulja fejének, a «sisakos embernek» a halálát? Az igaz, hogy a «szabad agyak» számát sohasem hittem volna ekkorának. Megvetéssel gondoltam a miniszterelnökre, aki maga sem látott tisztán, holott ez lett volna hivatása. Mi történt vele vajjon ebben a forradalomban? És ezek a szabad agyak itt lent miért nem ostromolják meg légi menedékhelyemet?

Ezek a kérdések jártak eszemben, mikor sajátságos mozgás vont a magára figyelmemet. Odalent az emberrajban, a Trocadéro és a Jéna-híd között valami hullámozás keletkezett. Kifáradt szememmel alig láttam már, de annyit kivehettem, hogy ez a mozgás, hullámozás valószagos csata. Egy csapat rendőr támadt a préselt tömegre s mint egy faltörő kos lassan-lassan utat tört az imbolygó masszában, mely felhuzódott a Trocadéroval szemben a Jéna-hídfőn levő két szoborig. Aztán láttam, hogy a tömegben borzasztó pánik keletkezik. Borzalmas sorok nyílottak az ember-óceánban, melyeket bizonyosan az eltiport és agyonzúzott emberek képeztek. A tompa zúgás, mely reggel ótakinozta fületem, még erősebb lett és vérfagyasztó ordítások hangzottak fel.

Mi történt hát ?

Semmi kétség : a rendőrség lépett közbe, hogy megvédjen engem, oly eréllyel, melyet sohasem tettem volna fel róla. Kétségbeesett helyzetemről bizonyosan értesültek és barátaim gondoskodtak megszabadításomról : ellenségeim tömegére egy mindenre kész emberekből álló bátor csapatot küldtek.

Már az éj kezdte szárnyait bontogatni, de még mindig szemmel követhettem a harc mozzanatait, mely egyre hevesebb lett. A Jéna-hidon rémületes jelenetek játszódtak le. Láttam apró, fekete, gesztikuláló alakokat a Szajnába esni és elmerülni. A tömeg mintha lazább lett volna, kevesebb erővel állott ellen a támadók fáradhatatlan csapatának, mely mint eleven fúró fúrta át magát minden oldalról, ordítózsok, szitkok és halálhörgések zene kíséretével.

Micsoda ujjongással követtem a győztesek előhaladását, akikben szabadítóimat, védelmezőimet köszöntöttem ! Igen, igen, ők megszabadításomon fáradoznak. De sikerül-e ? Folyton-folyvást tovább fúrnak magukat a tömegben át, nemsokára eléri a torony lábát. Ebben a pillanatban úgy véltem, kötelességem volna leszállni, hogy megmutassam magamat nekik, lássák, hogy élek és reájuk bízom soromat.

Minden gyöngeségem mellett, csak úgy rohantam lefelé a lépcsőn, mely az űrben kanyargott. Csodálom, hogy százszor is ki nem törtem a nyakamat.

Amint az első emeletre értem, úgy tetszett, mintha időtlen-idők óta jönnék lefelé. Már csak száz méterre voltam a föld színétől, de a sötétség már csaknem teljes volt, semmit sem láttam. Újra kezdtem tovább leszállani, de jaj, nem bírtam tovább ; lábaim inogtak és kezem alig bírt megkapaszkodni a

vaskorlátban. A köröttem lévő vashálózaton keresztül újra láttam az éjszakai vörös tüzet. De most, mintha még hatalmasabb volna, és óriási fénye mintha bevilágítaná az egész Párist. S a tömeg ordítása fülsiketítő volt; ezer és ezer kiáltásból verődve össze, melyeket lépcsőfokról-lépcsőfokra egyre tisztábban vehettem ki.

Végre lejutottam a legalsó lépcsőig. Mielőtt megkockáztattam volna, hogy újra érintkezésbe jöjjek a földdel, meg akartam tudni, merre vannak védelmezőim. De mivel a harc még mindig folyt, lehetetlen volt felismernem a helyzetet; az éjszaka is vak-sötét volt már. Azt sem tudtam, mit tegyek: visszamenjek-e vagy maradjak itt, ezen a szédítő lépcsőn s talán többet érne a halál, mint ezek a lelki és testi kínok?

Végre is leszálltam a cementtalapzatig, melyen a torony négy lába áll. A talapzaton árnyak csoportját vettem észre. Vaktában közeledtem feléjük, nem törődve azzal, hogy ez végemet okozhatja.

Egy árny, valami nőnek az árnya, mely több heverő test mellett feküdt, fölemelkedett és nyafogva kérdezte:

— Ugy-e a gép fog működni az éjjel?

Erre a hangra a többiek is kiáltozni kezdtek:

— Hogyan élhessünk a gép álmai nélkül?

— De hiszen vannak olyan eszeveszett, vad emberek, anarkisták, a kik össze akarják zúzni a gépet...

— Nem merik... nem tudják....

Lázás, izgatott hang szólt közbe:

— Fölteve, hogy nem tudnak idáig hatolni... Azt mondják, mindenkit leölnék, aki útjukba áll.

— Nem, itt nem, itt úgy, ahogy biztonságban vagyunk.

— Csönd! még harcolnak...

— Igen, a «szabad agyak» ide akarnak jutni, hogy összerombolják a gépet.

— A nyomorultak !

— De hiszen itt vagyunk mi, itt a Champ-de-Marson, ezernyi ezer tisztességes jó polgár. A gép eléggé meg van védve !

Most ismertem föl borzasztó tévedésemet : hisz ez a tömeg, melyről azt hittem, hogy vad ellenségeim tábora : ellenkezőleg, barátaim tömege. És a támadók, akik a géphez akarnak férkőzni, azok a vad, gyűlöletes, nyomorult «szabad agyak» !

Azonban senki sem vetett rám ügyet. Ott hagytam ezeket az emberi lárvákat, akik a cementtalapzaton álmodoztak, és lementem a földre. Egyszerre a tömeg közepében találtam magamat. Férfiak, asszonyok, sőt gyermekek is ott heverték a földön vagy szoros csoportokba verődve álldogáltak. Nyilván az éjszaka parancsolt csöndet a gép e számtalan barátainak, mert most nem kiabáltak. Jártam-keltem közöttük és rögtön szemembe tűnt borzasztó lankadságuk, petyhüdségük és sóványságuk. Milyen nehezen és milyen lassan beszéltek ! Gondolataik összefüggéstelen mondatokba verődtek minden logika nélkül. Mozdulataik bágyadtak, tartásuk indolens, roskadozó, lomha. Ezek az én védelmezőim, hiveim ? Ah, szörnyűség ! . . .

A gép kiszarolta, elfonnyasztotta franciák ezek. Mintha először látnám őket. Szerencsétlenek ! Nézésük, mozdulataik igazán oly nyomorult lények nézése és mozdulatai, akik már hozzászoktak ahhoz, hogy ne gondolkozzanak, hogy ne maguktól éljenek ; arckifejezésük a rabszolga félnék és sanda arckifejezése, akinek bilincseit hirtelen letörték . . .

Különben hiszen én sem érhettem többet, mint ezek az *Untermensch*-ek. Én sem jártam egyenesen ;

végtelen kimerültség roskasztott. Táplálékra, ápolásra, nyugalomra volna szükségem. De hogyan jussak én ezekhez ebben a lélektelen, imbolygó, zselatinszerű tömegben, mely lágyan nyitott utat nekem, mert még — mindennek dacára — volt bennem akaraterő.

Első gondolatom az volt, hogy a Jéna-híd felé megyek, ahol, úgy reméltem, ráakadok arra a bátor kis csapatra, melyben előbb védelmezőimet véltem felismerni. De most már tudtam, hogy azok a fáradhatatlan harcosok a «szabad agyak»-ból valók; ezért azt határoztam, hogy ellenkező irányban a gép felé igyekszem. Ott talán találok még jóbarátokat.

A mint a Champ-de-Mars felé közeledtem, egyre hallottam a harc zaját. A tömeg, mely oly könnyen nyitott utat nekem, folyton falankszfént állott az ellenség ellen. De micsoda gyöngye ellenálló erő lehetett ez a fegyelmezetlen massa, melynek nem volt vezetője s egyébként sem volt energiája, azokkal az emberekkel szemben, akiket nem tört le a gép?!

A homályban ilyen beszédekert hallottam:

— A banditák mindent le akarnak rombolni...
Porrá akarják égetni Párist...

— Elhatározták, hogy összezúzzák a gépet...

— Akkor vége Franciaországnak... A gép: az állam, nemzet, minden. Ha nem lesz gép, nem lesz semmi.

— De miért zúzzák össze ezek a szörnyetegek azt, ami a mi boldogságunkat adja?

— Mit akar? Hiszen ezek forradalmárok, anarkisták... Azt mondják ők, hogy a gép megsemmisítésével felszabadítják a népet a gyűlöletes szolgaságból... Igen, ők valami «erkölcsi függetlenséget», «szabadságot», az emberi agy jogait emlegetik...

— Mit jelentenek ezek a szavak?

— Magam is szeretném tudni. Ezek hazafiatlan káromkodások, melyek csak gonosztevők vagy bolondok szájából jöhetnek...

— De hiszen itt vannak mind a gép védelmezői, mind a tisztességes polgárok...

— Igen, de úgy látszik, ezek a zshiványok föl vannak fegyverkezve. Erősek is... Értse meg: *ők nem álmodtak!*...

— A bolondok!...

Már feleútján voltam a gyártelepnek, mikor kiáltások hangzottak mögöttem:

— Itt vannak! Itt vannak!

Menekülők áradata sodort el, akik eszüket veszítve, rémületükben a gyár felé rohantak. Asszonyokat, gyermekeket tiportak el s összeroncsolt tetemeiken átgázolva rohantak — én is velük; lábaink puha és vonagló testekben gázoltak. Ezer-nyi hang hörögte:

— A szabad agyak! A szabad agyak!

Irtózatos pánik volt.

Az emberáradat sodrában, melyben a legelevenebb akaraterő is megsemmisült, sorsomra bíztam magamat. Az a részegségiállapot, mely kétségkívül kimerültségem következménye volt, lehetetlenné tette, hogy számot adjak magamnak mindarról, ami köröttem történt. Minden igyekezetem csak abban állt, hogy megtartsam egyensúlyomat, mert aki oly szerencsétlen volt, hogy elesett, azt azonnal elgázolták, agyontiporták. Olyan voltam, mint egy bitang roncs az örvényben. Vajjon meddig tarthatott ez a menekülés az éjszakában, ez az örült zűrzavar, melyet csak egy Doré Gusztáv bűvös rajzónja tudott volna méltóan megörökíteni? Nem tudom... Most úgy tűnik fel előttem mindez, mint valami mesebeli kaland, melyből hiányzanak a valóság pontos részletei. Pedig én tényleg átéltem ezeket a

borzalmakat, ezeket a fizikai és erkölcsi kínokat és szervezetem ma is érzi azt a néhány órát, melyben borzasztóan megfizettem néhány év gögös gyönyörűségeit . . .

Most még le kellene írnom azt a borzalmas kavarodást, amikor — már a gyár közvetlen közelében — csapatunk összeütközött egy másikkal, mely ép oly eszeveszetten menekült, mint mi. De bevalom, képtelen vagyok lefesteni azt a rémes csatát, amelyben aki elesett, nem kelt föl többé . . .

Végre egy üvöltő gomolyag közepében találtam magamat a gyár főbejáratánál. Ismét ott voltam annál a nagy műnél, melyet én alkottam : a champde-marsi gyártelepnél. Az üvegtetőn a hold fehér és ködös fénye tükröződött és halványan bevilágított a műhelyekbe ; és én fölismertem a gépet, a rézből és vasból épült óriást, leggyönyörűbb szülöttemet, egyszerre robusztus és finom formáival, sima és ragyogó lemezeivel, sárgaréz dróthajzatával, aminő nincs akármilyen nő fején sem. De bronzmelle nem zihált többé ; acélidegzete, a motorok éltetője, a melyek a gép szívet alkotják, meg volt halva . . .

És akkor olyan sajátságos jelenetnek voltam a tanuja, melyet — ha saját szememmel nem láttam volna — egy ittas Hoffmann túlfeszült képzeletéből fakadt mesének kellene tartanom.

Igen, láttam embereket, férfiakat és nőket, akik szétrongyolt ruhában a géphez rohantak, térdre hulltak előtte, örült imádattal ölegették, érclemezeit, rézrúdjaikat, mindenét, amihez csak hozzáfértek, ennek a modern Buddha-szobornak . . . És azzal a rajongással, mely a misztikus elragadtatásba merült fakirokat tölti el, kiáltoztak :

— Ó Gép, szent, isteni Gép, oltalmazz minket ! Légy irgalmas, ó boldogságunk szülője, örömeink osztogatója ! Űzd vissza azokat a vadakat, akik

nem ismerték álmaid édességét, vagy, ha úgy akarsz, fegyverezd le őket és tedd hozzánk hasonlókká, nekik is juttatva nagylelkűen álmaid csodás mannáját! Ó Gép, mindenható Gép, hallgass meg minket! ments meg minket! . . .

Ha ebben a tragikus órában nem lettem volna egy elgyöngült, összetört, nyomorult lény, akkor a fanatizmus láttára bizonynal a büszkeség, gőg legmagasabb fokú gyönyörét élveztem volna. De — roncs voltam; a szomjúság ismét kínozni kezdett és eddig fájdalomtalan sebemben mintha ezernyi tűzes tű szurkált volna . . .

Egyszerre, amint már csaknem annyira roska-
doztam, hogy közel voltam az összerogyáshoz, két kar
ölelt át és tartott fönn. Egy hang suttogott fülembbe :
— Lessna úr . . . csakhogy megtaláltam !

Fölsímtam Adrient.

De arra már nem volt erőm, hogy megkérdezzem,
miért hagyott el.

— Mentsen meg ! — suttogtam. — Megsebesül-
tem, erőm elfogyott.

Azután nem tudom, mi történt. Csak halványan
emlékszem valami kegyetlenül hosszú járás-kelésre a
gyárban ; holttestek heverték a földön, szörnyű
kiáltások hangzottak fel, emberek szaladgáltak
össze-vissza ; arra is emlékszem némikép, amire
Adrien hívta fel a figyelmemet : a kékes holdfény-
ben, mely betöltötte a nagy műhelyt, ott állt a gép,
kiterjesztve óriási karjait, melyeken emberek nyü-
zsögtek ; minden keréken egy-egy emberboly s a gép
olyan volt mint egy gigászi hulla férgekkal ellepve . . .

— A szabad emberek ! — mondá Adrien. — Le
akarják rombolni !

Ah, ha segítségére mehettem volna a gépnek ! De
mit használt volna ?

Aztán, mintha egy titkos ajtón kimentünk volna,

Friss levegő csapta meg arcomat. Aztán még tömegeken, zsivajon, ordításokon, tűzfényen, gyűlöletes távolságokon kellett keresztül törnünk.

Vége — csönd lett — víz — ágy —
Adriennál voltam.

Az álom vége.

Történetem vége felé járok.

Attól a perctől kezdve, melyben Adrien vendégszeretete elkülönített a szabad agyak forradalmától, szenvedéseim csupán személyes érdekűek. Hosszú napokon — úgy mondják — élet és halál közt lebegtem abban a kis szobában, mely csak egy szűk udvarból kapott szomorú világosságot. Sebesülésem ugyanis súlyos volt és elgyöngült szervezetem csak gyöngye ellenállást fejthetett ki a reám zúdult fizikai és lelki bajokkal szemben.

Egy este emberek jöttek a szobába. Épen aludtam és belépésükre felriadtam.

— Ne féljen — mondá Adrien — ezek jóbarátaink. De más rejtekhelyre kell önt vinnünk.

Izgatottan kérdeztem:

— Miért? A szabad agyak lettek mégis az urak?

Az emberek összenéztek, aztán Adrien felelt:

— Az orvos megtiltotta, hogy beszélgezzünk önnel. De mivel már eléggé megerősödött, megmondhatom: igen, a szabad agyak az urai Párisnak és Franciaországnak. Igen, így van, s ez rosszabb, mint a Commune volt!

Egy öreg ember fölkiáltott:

— Ah, igen, én is ott voltam a májusi napokban. Láttam Párist lángtengerben és szitottam a tüzet a Père-Lachaiseben. Ah, csúf idők voltak azok! De semmik ezekhez képest, amik most történnek!

Adrien folytatta :

— S mindez azért, mert boldoggá akartuk tenni az egész világot.

— Igen, meg van írva : minden rendszer a sortűzhöz vezet. Csak a fegyver változik, tökéletesedik ! sóhajtott fel az aggastyán.

— Hát a miniszterek ? — faggatóztam tovább. — A miniszterelnök, meg a többiek, a tisztviselők, a munkások, meg a barátaink ?

Adrien hallgatott. Hallgatása azonban baljóslatú volt. Sűrű szavaimra végre megszólalt :

— Némelyeket agyonlőttek. Másokat lenyakaztak.

— Utóbb pedig — morgott közbe az öreg — a sortűzet automata golyószóróval pótolták, a nagy gillótint pedig villamos motorral hajtották. Már nem is árult kicsinyben — a dög !

— És a gép ?

— Összezüzták ! — felelt Adrien és határozott hangon folytatta : Különben jól tették. Az volt oka minden bajnak. Az altatott el minket. De most felébredtünk.

Még az éjjel átszállítottak valahová Páris vidékére, ahol biztonságosabb rejtekhelyem akadt. Gyógyulásom erősen haladt.

— Hej, jó uram — mondá Adrien — emlékszik-e arra a küzdelemre azzal a hosszú sovány ördöggel odafent, a harmadik emeleten ?

— Hogy emlékszem-e ? Borzasztó volt !

— Nem az én hibámból történt ám, hogy nem mentem föl vissza. Képzelje, a «szabad agyak» magukkal sodortak. Ha fölismernek, hogy az ön embere vagyok, menthetetlenül elveszek. Verekednem kellett a forgatagban, mint nekik. És megvalom, utóbb már kedvem is tellett benne.

Ebben a magányomban értesültem lassankint a

forradalom részleteiről, a bebörtönözésekről, a tömeges mézszárlásokról, az új kormány alakulásáról. Új Franciaország szerveződött.

De nem szólok erről többet, mert attól tartok, hogy nem tudok elfogulatlan maradni. Megtagadhatom-e művemet, elfeledhetem-e a gépet, elmém szülöttjét, a gépet, mely arra volt hivatva, hogy megszerezze az emberiségnek a boldogságot, melyet annyi századéven át hiába hajszolt?

Végre aztán egyszer elhagyhattam rejtekhelyemet és megjelenhettem a nyilvánosság előtt. Azok közül, akiknek a neve az álmógép történetéhez fűződik, csaknem egymagam menekültem meg az automata golyószórótól és a villanyos gillotintól.

Meg voltam mentve, szabad voltam én is, de nem rámparancsolt szabadsággal, hanem olyannal, amit önmagam szereztem s ami következésképp igazi, valódi szabadság volt.

Néhány hónapi pihenés után elhatároztam, hogy megírom e sorokat, melyekben előadtam e tragikus eseményeket, rendszer nélkül, irodalmi ambíció nélkül.

TARTALOM.

	Oldal
Az álomgép	3

Első rész.

Az F-gép	4
Eladok álmokat	14
Lessna gépgyáros	24
Álmot a népnek	34
Egy új bűn	43
Álló gépek — álmoképek	52

Második rész.

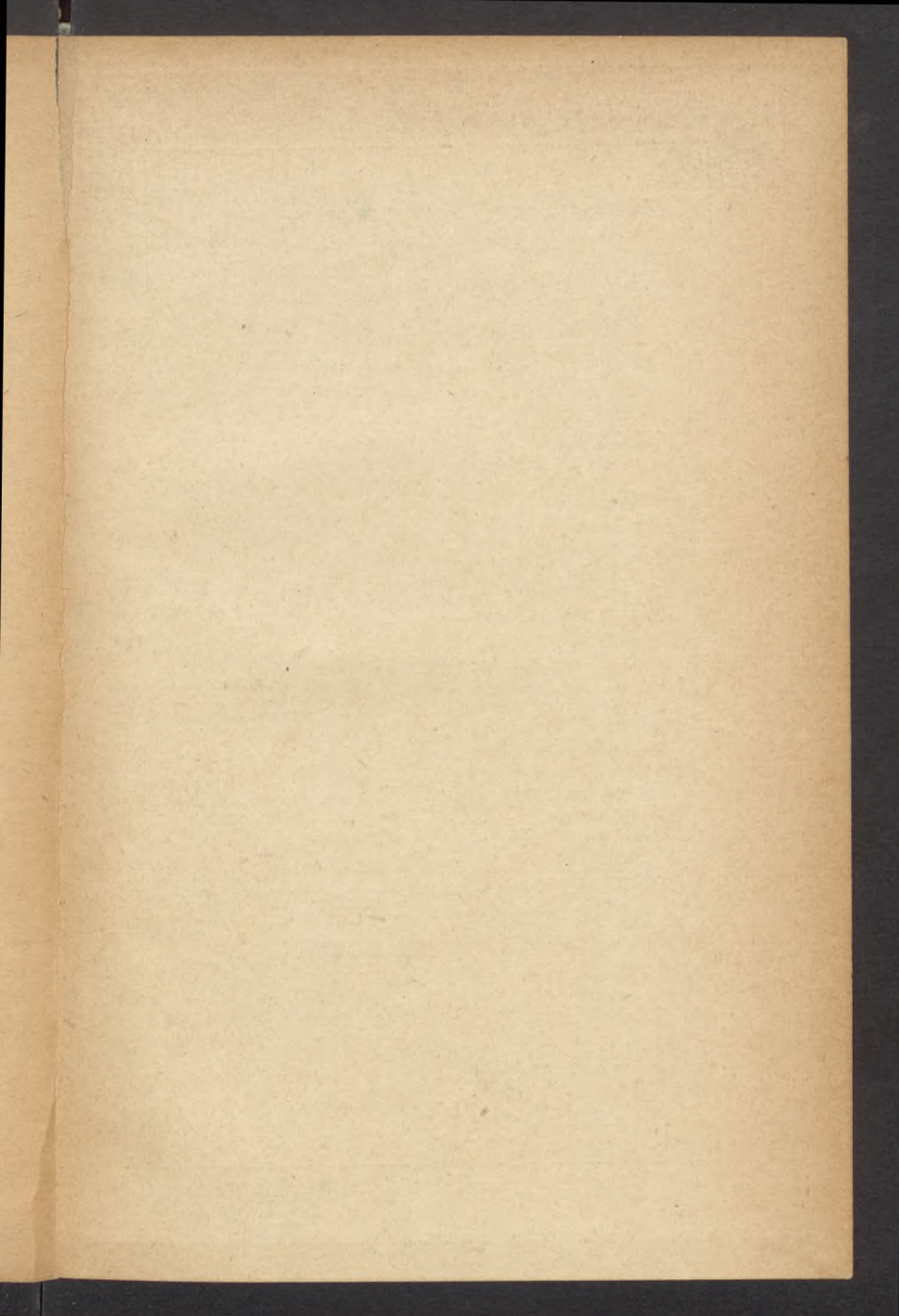
In pace	58
Az Álmok Általános Igazgatósága	74
A G-gép	86
A H-gép	97
Franciaország álmodik	111

Harmadik rész.

A fölébredés	122
Egy tekintet az úrbé	131
A szabad agyak	139
Az álom vége	152

XXXI. és XXXII. kötet.

Két világ között. Regény. Irta Andor József.

XXXIII. és XXXIV. kötet.

Masolino. Regény Zsigmond király korából. Irta Tarczai Gy.

XXXV. és XXXVI. kötet.

Küzdelmek. Olasz regény. Irta Enrico Castelnovo. Ford. M. Hrabovszky Julia.

XXXVII. kötet.

A méltóságos asszony emberei. Elbeszélések. Irta G. Büttner Julia.

XXXVIII. és XXXIX. kötet.

Sampaulo grófné. Angol regény. Irta Henry Harland. Ford. G. M.

XL. kötet.

A zengő hegy. Bükkvidéki históriák. Irta Tarczai György.

XLI., XLII. és XLIII. kötet.

A műlovas leánya. Reg. három kötetben. Irta báró Brackel Ferdinánd. Ford. dr. Rada I.

XLIV. kötet.

Az aranypók és egyéb elbeszélések. Irta Kiss Menyhért.

XLV. kötet.

Női szívek. Elbeszélések. Irta M. Hrabovszky Julia.

XLVI. kötet.

Az egetverő hegy. Elbeszélések a Tatra vidékéről. Irta Tarczai György.

XLVII. kötet.

Geneviève megtérése. Elbeszélés. Irta C. d. Lamiraudie.

XLVIII. kötet.

Spanyol képek. Irta D. Luis Coloma. Fordította Jándi B.

XLIX. kötet.

Innen-onnan. Orosz elbeszélések. Fordította Szémán István.

L. kötet.

Újabb elbeszélések. Irta Andor József.

LI. és LII. kötet.

Kis Dorrit. Irta Dickens Károly. Átdolgozta Filó Károly.

LIII—LIV. kötet.

A vértanú királynő. Irta P. L. Coloma. Ford. Gerely Jolán.

LV. kötet.

Ijjas Tamás végzete. Irta Andor József.

LVI. kötet.

Alexandrina nővér. Irta Champol. Ford. Hodács Á.

LVII. és LVIII. kötet.

Az Irgalmasság Golgotája. Történeti regény. Irta Sziklay János. — Szegény élet, gazdag lélek. Elbeszélés. Irta Sziklay János.

LIX. kötet.

A doktorkisasszony. Irta Charles de Vitis. Francia eredetiből fordította dr. Rada I.

LX. és LXI. kötet.

Az üldözöttek. Irországi regény két kötetben. Irta Sheehan Patrick Á. Ford. — Y — E.

XLII. kötet.

Az álmogép. Regény. Irta Clément Vautel. Franciából fordította Kertész Kálmán.

LXIII. és LXIV. kötet.

Boy. Irta P. Luis Coloma. Fordította Gerely Jolán.

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tizenegy kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I., II., III. és IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta *Vincze Alajos*.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. Irta *Bodnár Gáspár*.

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. Irta *Kincses István*.

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. Irta *dr. Sziklay János*.

A XI. kötet tartalma :

Mit ígér és mit ad a szociáldemokrácia.

Irta *Nagy János*. Fűzve 30 fillér.

Megrendelhetők

A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT

könyvkiadóhivatalában

könyvkereskedésében

Bpest, VIII., Szentkirályi-u. 28.

Bpest, IV., Kecskeméti-u. 2.

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bérmentve szolgálunk.

STEPHANÉUM KÖNYVKÖTÉSZE

Cl. Vámbó-Kertész Ki.: Az álmogép.

62.